

Διπλωματική εργασία: Η εκμετάλλευση της θαλάσσιας ενέργειας και το καθεστώς της ΑΟΖ

Νομικό πλαίσιο και
αδειοδοτήσεις (Ελλάδα-
Κύπρος-Ισραήλ-Αίγυπτος)

Επιβλέπων καθηγητής:
Πέτρος Λιάκουρας

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Τμήμα Διεθνών και
Ευρωπαϊκών Σπουδών

Εργασία ΠΜΣ
«Ενέργεια:
Στρατηγική, Δίκαιο
και Οικονομία»

Μεταπτυχιακός
φοιτητής: Σέργιος
Τρεχλής

1/1/2018

Ο υπογραφόμενος Σέργιος Τρεχλής βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Σέργιος Τρεχλής

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πίνακας περιεχομένων	σσ. 2-4
Εισαγωγή	σσ. 5-7
<u>Μέρος Α΄: Υδρογονάνθρακες:Εννοιολογικές Οριοθετήσεις, Γεωπολιτική και Οικονομία</u>	
<u>Οικονομία</u>	σσ. 8-23
A.1. Γενικά	σ. 8
A.2. Ταξινόμηση των υδρογονανθράκων	σσ. 8-11
A.3. Υγροί και Αέριοι Υδρογονάνθρακες	σσ. 11-20
A.3.1. Υγροί Υδρογονάνθρακες	σσ. 11-13
A.3.1.1. Εξόρυξη του πετρελαίου	σσ. 13-16
A.3.2. Αέριοι Υδρογονάνθρακες	σσ. 16-19
A.3.2.1. Εξόρυξη και κατεργασία του φυσικού αερίου	σσ. 19-20
A.4. Ελληνικά Διυλιστήρια Πετρελαίου: η περίπτωση του ομίλου Ελληνικά Πετρέλαια	σσ. 20-22
Συνοπτικά	σσ. 22-23
<u>Μέρος Β΄: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη-Ιστορικές και Εννοιολογικές Οριοθετήσεις</u>	
<u>Οριοθετήσεις</u>	σσ. 24-67
B.1. Θαλάσσιες ζώνες	σ. 24
B.1.1. Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη	σσ. 23-29
B.1.2. Υφαλοκρηπίδα	σσ. 29-31
B.2. Σύγκριση ΑΟΖ-Υφαλοκρηπίδας	σσ. 31-33
B.3. Πρώτες εκτιμήσεις	σσ. 33-38
B.4. Οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών στη Μεσόγειο	σσ. 38-39
B.4.1. Η ενεργειακή πολιτική στη Μεσόγειο: Κύπρος, Ισραήλ και Αίγυπτος (case studies)	σσ. 39-41
B.4.1.1. Κύπρος	σσ. 41-43
B.4.1.2.. Ισραήλ	σσ. 43-47
B.4.1.3.. Αίγυπτος	σσ. 47-49

B.4.2. Συμφωνίες οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών στη Μεσόγειο	σσ. 49-50
B.4.2.1. Η περίπτωση της Ελλάδας και της Τουρκίας αναφορικά με την ΑΟΖ	σσ. 49-55
B.4.2.2. Θεωρητικές προκείμενες αναφορικά με την ανακήρυξη ΑΟΖ	σσ. 55-57
B.4.2.3. Νομολογιακές διατάξεις και πρακτικές από ακολουθήθηκαν αναφορικά με την ανακήρυξη ΑΟΖ	σσ. 57-61
B.4.2.4. Η οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών στην περίπτωση της Κύπρου (case study)	σσ. 61-64
B.4.2.5. Νόμος 4001/2011	σσ. 64-66
Συνοπτικά	σσ. 66-67

Μέρος Γ΄ : Συμβάσεις αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων

	σσ. 68-113
Γ.1. Ιστορικά στοιχεία για τις συμβάσεις στην Ελλάδα	σσ. 68-71
Γ.2. Το υφιστάμενο ελληνικό πλαίσιο αδειοδοτήσεων: γενικά στοιχεία	σσ. 72-75
Γ.2.1. Νόμος 2289/1995: ανάλυση κατ' άρθρο	σσ. 75-79
Γ.2.2. Νόμος 4001/2011, Κεφάλαιο Β΄	σ. 79
Γ.2.3. Οδηγία 94/22/ΕΚ 1994	σσ. 79-81
Γ.2.4. Οδηγία 2013/30/ΕΕ/12.06.201	σσ. 81-84
Γ.2.5. Επενδυτικές προϋποθέσεις	σσ. 84-86
Γ.3. Συμβάσεις παραχώρησης (case studies)	σσ. 86-87
Γ.3.1. Σύμβαση μίσθωσης Ιωαννίνων	σσ. 87-89
Γ.3.1.1. Συνοπτική παρουσίαση της σύμβασης μίσθωσης Ιωαννίνων	σσ. 89-93
Γ.3.2. Σύμβαση μίσθωσης Κατάκολου	σσ. 93-95
Γ.3.2.1. Συνοπτική παρουσίαση της σύμβασης μίσθωσης Κατάκολου	σσ. 95-96
Γ.3.3. Σύμβαση μίσθωσης Πατραϊκού κόλπου	σσ. 96-97
Γ.3.3.1. Συνοπτική παρουσίαση της σύμβασης μίσθωσης Πατραϊκού κόλπου	σσ. 97-99
Γ.4. Αποτίμηση των συμβάσεων-οφέλη για το ελληνικό δημόσιο	σσ. 99-101
Γ.5. Συνοπτική παρουσίαση των βασικών σημείων των συμφωνιών παραχώρησης για την έρευνα και την εκμετάλλευση πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Κύπρο, στο Ισραήλ και στην Αίγυπτο	σσ. 102-109

<i>Γ.5.1. Κύπρος</i>	σσ. 102-105
<i>Γ.5.2. Ισραήλ</i>	σσ. 105-108
<i>Γ.5.3. Αίγυπτος</i>	σσ. 108-1011
<i>Γ.6. Προς μια αναθεώρηση του συμβατικού προτύπου υδρογονανθράκων στην Ελλάδα</i>	σσ. 111-113
<i>Συνοπτικά</i>	σσ. 113-114

<u>Επίλογος</u>	σσ. 115-117
-----------------	-------------

<u>Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία</u>	σσ. 118-125
---------------------------------	-------------

<u>Δικτυογραφία</u>	σσ. 125-126
---------------------	-------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Εισαγωγή

Η ενέργεια αποτελεί παράγοντα ζωτικής σημασίας για την επιβίωση και την ευημερία των σύγχρονων ανθρώπινων κοινωνιών. Ως εκ τούτου, αποτελεί κινητήριο δύναμη για την οικονομική ανάπτυξη των κρατών κατά τους τελευταίους δύο αιώνες, καθώς επηρεάζει σχεδόν όλους τους τομείς μιας οικονομίας. Ωστόσο, οι ενεργειακοί πόροι βρίσκονται άνισα κατανομημένοι στα εδάφη κάποιων κρατών, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται εντάσεις για την απόκτηση τους. Επιπλέον, ως εξαιρετικά σημαντικό στρατηγικό αγαθό, παρέχει μεγάλη ισχύ στα κράτη που είναι πλούσια σε ενεργειακά αποθέματα, σε αντίθεση με τα κράτη τα οποία είναι φτωχά σε ενεργειακούς πόρους και τα οποία νιώθουν ανασφαλή, καθώς εξαρτώνται από τρίτες χώρες για την εισαγωγή ενέργειας. Σε μια τρίτη κατηγορία περιλαμβάνονται τα κράτη που λειτουργούν ως κόμβοι διαμετακόμισης των ενεργειακών αποθεμάτων, τα οποία διέρχονται από την επικράτειά τους¹. Κατ' ανάγκην, λοιπόν, ένα σημαντικό μέρος της εξωτερικής πολιτικής των κρατών συνδέεται άρρηκτα με την ενεργειακή πολιτική.

Ειδικά σε σχέση με τον θαλάσσιο χώρο, που στην παρούσα εργασία μάς ενδιαφέρει, από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά καταρρίπτεται το στερεότυπο ότι αυτός ο χώρος σχετίζεται μόνο με τη ναυσιπλοΐα και την αλιεία και αναγνωρίζεται η σημασία της ευρύτερης εκμετάλλευσης του πλούτου του. Έτσι, ο θαλάσσιος χώρος απαιτεί και αυτός οριοθέτηση με όρους παρόμοιους με εκείνους που διέπουν την οριοθέτηση του χερσαίου χώρου.

Δεχόμαστε λοιπόν, αφενός, ότι τα κράτη είναι κυρίαρχα και, αφετέρου, ότι αυτά επιθυμούν να διατηρήσουν την κυριαρχία τους σε ορισμένο χερσαίο και θαλάσσιο χώρο, ο οποίος καθιερώνεται πρωτίστως στη συνείδηση των κατοίκων μέσω ιστορικο-πολιτικών διεργασιών. Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ορίων και

¹ Ανδριανόπουλος, Α.. «Ενέργεια και Εξωτερική Πολιτική». Ανακτήθηκε από: http://www.iene.gr/energyweek09/articlefiles/eep/1stSession/4_A_ANDRIANOPOULOS.pdf στη 01.01.2018.

συνόρων, άλλοτε διεθνώς αναγνωρισμένων άλλοτε όχι, και αυτό εξηγεί το γιατί τα δύο τρίτα των συνόρων παγκοσμίως δεν έχουν ακόμη διευθετηθεί².

Στην περίπτωση μάλιστα των θαλασσίων συνόρων το ζήτημα αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς σε πολλές περιπτώσεις διευθέτησής τους εμπλέκονται στον ίδιο γεωγραφικό θαλάσσιο χώρο περισσότερα κράτη, ενώ, επιπλέον, ο έλεγχος των υδάτινων επιφανειών καθίσταται δυσχερέστερος από τον έλεγχο των χερσαίων. Η οριοθέτηση, επομένως, θαλασσίων ζωνών και συνόρων μεταξύ όμορων κρατών είναι μια διαδικασία διεθνής και εθνική ταυτόχρονα υπό την εξής έννοια: ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός αυξάνει το ενδιαφέρον της οριοθέτησης, τη στιγμή που και ο ίδιος αυτός γεωπολιτικός ανταγωνισμός αποτελεί την εκκίνηση διαδικασιών συνοριακής διευθέτησης. Αναφερόμενοι, κατά συνέπεια, σε οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών, σε συνδυασμό με την εκμετάλλευση της θαλάσσιας ενέργειας και του υποθαλάσσιου πλούτου, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η οριοθέτηση είναι επίσης μια διαδικασία πολυσχιδής, με διπλή υπόσταση: νομική και πολιτική.

Τα μεγάλα αποθέματα υδρογονανθράκων που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου³, αλλά και το νέο γεωστρατηγικό περιβάλλον που δημιουργείται τα τελευταία χρόνια στην ίδια περιοχή, αυξάνουν το διεθνές ενδιαφέρον για τα κράτη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, πολλαπλασιάζουν τις μελέτες για τις νομικές και τεχνικές προϋποθέσεις αναφορικά με την εξόρυξη και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων και συντείνουν στην επέκταση των πολιτικών/διπλωματικών κινήσεων για συμμαχικές συσπειρώσεις που θα προωθήσουν πιο αποτελεσματικά τα συμφέροντα κάποιων κρατών έναντι των αντιπάλων τους και θα αντιμετωπίσουν τα αναθεωρητικά κράτη και τις στρατηγικές αποσταθεροποίησης που αυτά προωθούν.

² Βλ. Σιούσουρας, Π. & Χρυσοχού, Γ. (2017). *Γεωγραφία της Ενέργειας. Ενεργειακοί Ανταγωνισμοί και ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης. Ανακτήθηκε από https://www.researchgate.net/publication/305596402_Geography_of_Energy_Energy_Antagonism_and_Exclusive_Economic_Zone_in_the_Eastern_Mediterranean_Sea_in_Greek_Geographia_tes_Energias_Energeiakoι_Antagonismoι_kai_AOZ_sten_Anatolike_Mesogeio στη 01.01.2018.

³ Για την Ελλάδα, γίνεται λόγος για πιθανή ύπαρξη τεράστιων αποθεμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή του Ιονίου και του Αιγαίου Πελάγους.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης θα αναλυθεί το ζήτημα των υδρογονανθράκων: ορισμός, ταξινόμηση, τρόπος εξόρυξης, οικονομική, γεωπολιτική αξία κ.λπ.

Στο δεύτερο μέρος θα εξεταστούν οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων. Πιο συγκεκριμένα: τα επιμέρους στοιχεία που συνιστούν την έννοια της ΑΟΖ και η οριοθέτησή της σε σχέση με την υφαλοκρηπίδα, αλλά και με τις υπόλοιπες θαλάσσιες ζώνες. Επιπλέον, θα εξεταστεί το νομικό πλαίσιο που διέπει την ΑΟΖ και θα καταγραφούν οι κρίσεις των διεθνών δικαστικών οργάνων σε σχέση με αυτήν. Επίσης, θα μελετηθούν ενδεικτικά οι περιπτώσεις των χωρών που έχουν κηρύξει ΑΟΖ στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο (Κύπρος, Ισραήλ, Αίγυπτος) και θα καταγραφεί η κατάσταση σε σχέση με την ΑΟΖ για την Ελλάδα και την Τουρκία. Θα παρουσιαστούν τα προβλήματα που προκύπτουν από αυτήν τη δύσκολη σχέση, αλλά και οι προοπτικές –σε περίπτωση συνεργασιών και εξομάλυνσης των διαφορών- σε οικονομικό και γεωπολιτικό επίπεδο.

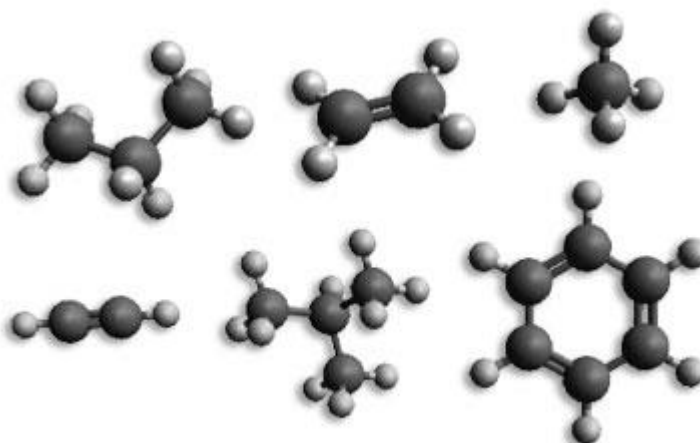
Στο τρίτο μέρος θα καταγραφεί το νομικό πλαίσιο που διέπει την αδειοδότηση των ενδιαφερόμενων εταιρειών για την εξόρυξη και εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων και θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν λεπτομερειακά (ως case studies) η θεσμική και τεχνική διαδικασία αδειοδότησης για τα κοιτάσματα των Ιωαννίνων, του Κατάκολου και του Πατραϊκού κόλπου. Για να είναι εφικτή η συγκριτική αποτίμηση και η εξαγωγή συμπερασμάτων –ακόμα και η διατύπωση προτάσεων- θα παρουσιαστεί, αν και όχι με εξίσου αναλυτικό τρόπο, η σχετική νομοθεσία αναφορικά με την έρευνα, αναζήτηση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων σε τρεις ακόμα χώρες: στην Κύπρο, στο Ισραήλ και στην Αίγυπτο.

Μέρος Α΄: Υδρογονάνθρακες-Εννοιολογικές Οριοθετήσεις

A.1. Γενικά

Η Μέση Ανατολή (Ιράν, Παλαιστίνη, Ισραήλ, Ιράκ, Λίβανος) είναι η περιοχή με τις περισσότερες πολεμικές συρράξεις μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Όλες έγιναν κατά κύριο λόγο για τον έλεγχο των κοιτασμάτων του πετρελαίου και του φυσικού αερίου που από χημική άποψη είναι μείγματα κυρίως υδρογονανθράκων.

Ως υδρογονάνθρακες ορίζουμε μια μεγάλη ομάδα ενώσεων που αποτελούνται μόνον από άτομα **άνθρακα** και **υδρογόνου**⁴. Το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο είναι η κύρια πηγή παραγωγής υδρογονανθράκων και η καύση τους είναι μια εξώθερμη αντίδραση η οποία ελευθερώνει την απαραίτητη ενέργεια για τις ανάγκες της κοινωνίας μας.

Εικόνα 1: Υδρογονάνθρακες

A.2. Ταξινόμηση των υδρογονανθράκων

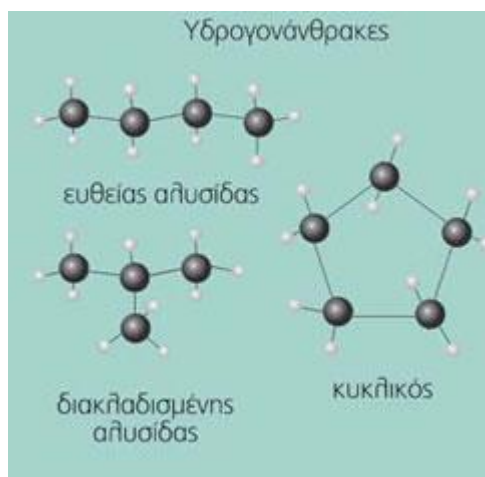
Ο μεγάλος αριθμός των υδρογονανθράκων και η ανάγκη για ουσιαστική μελέτη των ιδιοτήτων και των μεθόδων παρασκευής τους υποχρέωσε τους χημικούς

⁴ Silberberg, M. (2004). *Chemistry: The Molecular Nature of Matter and Change*. New York: McGraw-Hill Companies, p. 620.

να τους ταξινομήσουν σε ομάδες είτε με βάση τη μορφή της ανθρακικής αλυσίδας είτε με βάση τον τρόπο σύνδεσης των ατόμων άνθρακα μεταξύ τους⁵.

Σκελετός των υδρογονανθράκων είναι η ανθρακική αλυσίδα. Ανάλογα, λοιπόν, με τη μορφή της⁶ οι υδρογονάνθρακες ταξινομούνται σε:

- άκυκλους, στους οποίους τα άτομα άνθρακα σχηματίζουν ανοικτές αλυσίδες. Σε αυτές, τα άτομα του άνθρακα ή είναι διατεταγμένα στη σειρά (*ευθεία αλυσίδα*) ή διακλαδίζονται (*διακλαδισμένη αλυσίδα*) και
- κυκλικούς, στους οποίους τα άτομα άνθρακα σχηματίζουν κλειστές αλυσίδες, δηλαδή *δακτύλιους*.

Εικόνα 2: Ανθρακικές αλυσίδες

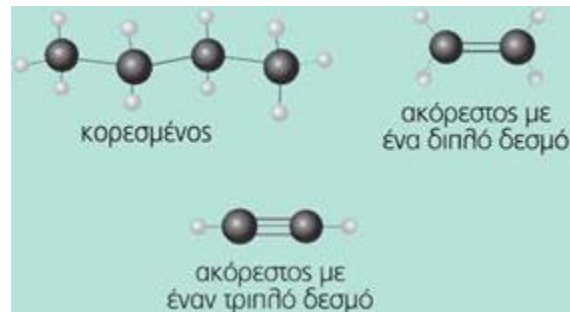
Με βάση τον τρόπο σύνδεσης των ατόμων άνθρακα, οι υδρογονάνθρακες διακρίνονται σε:

- κορεσμένους, δηλαδή υδρογονάνθρακες στους οποίους όλα τα άτομα άνθρακα συνδέονται μεταξύ τους με έναν *απλό δεσμό* και

⁵ Αναλυτικότερα σχετικά με την ταξινόμηση των υδρογονανθράκων, βλ. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C102/362/2434,9314/>. Ανακτήθηκε στις 31.10.2018.

⁶ Σημειώνεται ότι ο μοριακός τύπος μιας ένωσης μας πληροφορεί για το είδος και τον αριθμό των ατόμων κάθε στοιχείου στο μόριο της ένωσης. Ο συντακτικός τύπος μιας ένωσης μας πληροφορεί: α) για το είδος και τον αριθμό των ατόμων κάθε στοιχείου στο μόριο της ένωσης και β) για τον τρόπο σύνδεσής τους στο επίπεδο.

- ακόρεστους, δηλαδή υδρογονάνθρακες στους οποίους δύο τουλάχιστον άτομα άνθρακα συνδέονται μεταξύ τους με διπλό ή τριπλό δεσμό.

Εικόνα 3: Ταξινόμηση υδρογονανθράκων με βάση τον τρόπο σύνδεσης των δεσμών του άνθρακα

Οι άκυκλοι κορεσμένοι υδρογονάνθρακες ονομάζονται *αλκάνια*. Οι άκυκλοι ακόρεστοι υδρογονάνθρακες με έναν διπλό δεσμό ονομάζονται *αλκένια* και οι άκυκλοι ακόρεστοι υδρογονάνθρακες με έναν τριπλό δεσμό ονομάζονται *αλκίνια*⁷.

⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. Βυθούλκας Β. (2016). *Πετρέλαιο-Εξόρυξη & Διύλιση* (Πτυχιακή Εργασία), σσ. 12.κ.ε. Ανακτήθηκε από <http://oceanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/2684/%CE%A0%CE%95%CE%A4%CE%A1%CE%95%CE%9B%CE%91%CE%99%CE%9F%20%CE%95%CE%9E%CE%9F%CE%A1%CE%A5%CE%9E%CE%97%20%CE%9A%20%CE%94%CE%99%CE%A5%CE%9B%CE%A3%CE%97%20%CE%92%CF%85%CE%B8%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%BA%CE%B1%CF%82%20%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CF%82%20%CE%91.%CE%9C.%2033704.pdf?sequence=1> στις 31.10.2018.

Πίνακας 1: Αλκάνια				
όνομα	μοριακός τύπος	συντακτικός τύπος	προσομοίωμα	σημείο βρασμού (°C)
μεθάνιο	CH ₄			- 162
αιθάνιο	C ₂ H ₆			- 88,5
προπάνιο	C ₃ H ₈			- 42

Πίνακας 2: Αλκένια				
όνομα	μοριακός τύπος	συντακτικός τύπος	προσομοίωμα	σημείο βρασμού (°C)
αιθένιο	C ₂ H ₄			- 102
προπένιο	C ₃ H ₆			- 48

Πίνακας 3: Αλκίνια				
όνομα	μοριακός τύπος	συντακτικός τύπος	προσομοίωμα	σημείο βρασμού (°C)
αιθίνιο	C ₂ H ₂			- 75
προπίνιο	C ₃ H ₄			- 23

Εικόνα 4: Πίνακες υδρογονανθράκων που περιέχουν 1-3 άτομα άνθρακα (C) στο μόριό τους

A.3. Υγροί και Αέριοι Υδρογονάνθρακες

A.3.1. Υγροί Υδρογονάνθρακες⁸

Στους υγρούς υδρογονάνθρακες κύρια θέση καταλαμβάνει το πετρέλαιο, επειδή αποτελεί την κυριότερη πηγή ενέργειας στη γη σήμερα. Το *αργό πετρέλαιο* (*crude oil*) είναι ένα παχύρρευστο υγρό ορυκτό που αποτελείται από έναν μεγάλο αριθμό (>700) υδρογονανθράκων (C1-C40) με πολύπλοκη δομή⁹ και πολύ μικρές ποσότητες αζωτούχων και θειούχων ενώσεων. Η αναλογία των διαφόρων τύπων υδρογονανθράκων, η οποία καθορίζει και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του

⁸ Τα στοιχεία ανακτήθηκαν από https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1372/1/02_chapter_2.pdf στις 12.05.2018. Βλ. επίσης, Βυθούλας Β. (2016). *Πετρέλαιο-Εξόρυξη & Διύλιση*, σσ. 26 κ.ε..

⁹ Κατά μεγάλο μέρος αποτελούνται από υδρογονάνθρακες της σειράς των *αλκανίων*, με αρκετή όμως περιεκτικότητα και σε αρωματικούς υδρογονάνθρακες.

πετρελαίου, εξαρτάται από την πηγή προέλευσής του. Αν και τα τελευταία είκοσι χρόνια, λόγω προβλημάτων ρύπανσης του περιβάλλοντος, καταβάλλεται σημαντική προσπάθεια αντικατάστασης των συμβατικών καυσίμων με εναλλακτικές πηγές

ενέργειας (π.χ., βιομάζα, υδρογόνο, κ.ά.), το πετρέλαιο εξακολουθεί να παραμένει η κυριότερη πηγή ενέργειας παγκοσμίως. Τα προϊόντα του πετρελαίου χρησιμοποιούνται κυρίως στον τομέα των μεταφορών και της θέρμανσης, αλλά και στην παραγωγή μιας πληθώρας οργανικών χημικών ουσιών γνωστών ως πετροχημικά. Τέτοια προϊόντα είναι ενώσεις όπως οι ολεφίνες (αιθυλένιο, προπυλένιο, κ.ά.), τα οποία αποτελούν μονομερή για την παραγωγή εμπορικών πολυμερών, όπως το πολυαιθυλένιο (LDPE, HDPE) και το πολυπροπυλένιο (PP).

Το αργό πετρέλαιο βρίσκεται μέσα στη γη, εμποτισμένο σε πορώδη ιζηματογενή πετρώματα, στα ανώτερα στρώματα περιοχών του φλοιού της γης¹⁰. Συνήθως έρχεται στην επιφάνεια της γης μέσα από ρωγμές στους βράχους, όπου συγκεντρώνεται σε λιμνούλες. Είναι προϊόν της αναερόβιας βακτηριακής αποσύνθεσης φυτικής και ζωικής θαλάσσιας ζωής (φυτοπλαγκτόν και ζωοπλαγκτόν). Πριν από πολλά εκατομμύρια χρόνια το πλαγκτόν βυθίστηκε στα βάθη των πρωτογενών ωκεανών και θάφτηκε από παχύ στρώμα λάσπης. Εκεί άρχισε η αναερόβια δράση διαφόρων μικροοργανισμών, κυρίως στα λιπαρά συστατικά του πλαγκτόν, με αποτέλεσμα την αύξηση της θερμοκρασίας και της πίεσης και τη μετατροπή του πλαγκτόν σε μίγμα υδρογονανθράκων που αποτελούν το πετρέλαιο. Ένα 10% του πετρελαίου δημιουργήθηκε κατά την παλαιοζωική εποχή (πριν από πάνω από 240 εκατ. χρόνια), το μεγαλύτερο ποσοστό 70% κατά τη Μεσοζωική εποχή (δηλαδή, πριν από πάνω από 65 και κάτω από 240 εκατ. χρόνια) και το 20% κατά την καινοζωική εποχή (δηλαδή, σε χρόνο μικρότερο από 65 εκατ. χρόνια). Κατά τη Μεσοζωική εποχή το κλίμα που επικρατούσε ήταν τροπικό, το πλαγκτόν ήταν άφθονο στους ωκεανούς, οι πυθμένες των ωκεανών ήταν στάσιμες και χωρίς οξυγόνο κι εκεί είχε συσσωρευτεί μία μαύρη, πλούσια σε οργανικά στοιχεία, λάσπη.

¹⁰ Για λεπτομερή περιγραφή του σχηματισμού πετρελαϊκών κοιτασμάτων, βλ. Βυθούλας Β. (2016). *Πετρέλαιο-Εξόρυξη & Διύλιση*, σσ. 35 κ.ε..

Για τον σχηματισμό κοιτασμάτων είναι απαραίτητη η παρουσία μιας γεωλογικής δομής με κατάλληλο σχήμα, ώστε το πετρέλαιο, υπό μορφήν σταγονιδίων, να συγκεντρωθεί στους πόρους ενός πετρώματος που καλύπτεται από ένα άλλο αδιαπέραστο πέτρωμα. Ταμιευτήρες πετρελαίου μπορούν να σχηματιστούν με διαφορετικούς τρόπους. Το απλούστερο παράδειγμα είναι όταν διαστρωματωμένα ιζηματογενή πετρώματα, που περικλείουν και ένα πέτρωμα-κάλυμμα, αναδιπλώνονται σε ένα αντίκλινο. Τα αντίκλινα θεωρήθηκαν από τους γεωλόγους ως οι καλύτερες περιοχές για αναζήτηση πετρελαίου. Άλλο ενδεχόμενο σχηματισμού κυρτών ιζηματογενών στρωμάτων είναι η πτύχωση των ιζημάτων ως προς ένα υψηλό σημείο και ο σχηματισμός τοξωτής κλίνης από την κίνηση προς τα πάνω ενός θόλου άλατος. Στον ταμιευτήρα, με τα χρόνια, τα διάφορα ρευστά κατανέμονται σε σχεδόν οριζόντιες ζώνες ανάλογα με την πυκνότητά τους. Έτσι, το φυσικό αέριο βρίσκεται στο ανώτερο τμήμα του ταμιευτήρα και το αλατούχο νερό (αλμόλοιπο-brine) στο κατώτερο.

A.3.1.1. Εξόρυξη του πετρελαίου¹¹

Το πετρέλαιο βρίσκεται εγκλωβισμένο σε λιμνούλες από αδιαπέραστα στρώματα μέσα στη γη μαζί με αέριους υδρογονάνθρακες (κυρίως μεθάνιο) και αλμυρό νερό. Οι αέριοι υδρογονάνθρακες ως ελαφρότεροι καταλαμβάνουν το ανώτερο μέρος, ενώ το νερό ως βαρύτερο τον πυθμένα συσώρευσης. Αέριοι υδρογονάνθρακες υπάρχουν διαλυμένοι μέσα στη μάζα του πετρελαίου. Το πετρέλαιο είναι συνήθως κορεσμένο σε αέριους υδρογονάνθρακες, αλλά περιέχει επίσης και CO₂, H₂S και He.

Συνήθως, το πετρέλαιο, στα σημεία όπου υπάρχει, ρέει προς τα επάνω κάτω από την επίδραση της πίεσης του φυσικού αερίου και του νερού. Για τον εντοπισμό περιοχών με πιθανά κοιτάσματα πετρελαίου, αρχικά μελετώνται όλα τα υπάρχοντα γεωλογικά στοιχεία και, εφόσον αποδειχτούν θετικά, αρχίζουν οι

¹¹ Η όλη διαδικασία δημιουργίας του πετρελαίου, εξόρυξής του, μεταφοράς του περιγράφεται σε βίντεο που δημιουργήθηκε από τον όμιλο των Ελληνικών Πετρελαίων και ανακτήθηκε από: <http://www.helpe.gr/media-center/media-gallery/media-o-dromos-toy-petrelaiou> στις 12.05.2018. Βλ. επίσης, Βυθούλας Β. (2016). *Πετρέλαιο-Εξόρυξη & Διύλιση*, σσ. 58 κ.ε..

συστηματικές γεωφυσικές έρευνες. Το πετρέλαιο εντοπίζεται μόνο με γεώτρηση, με διάτρηση δηλαδή του εδάφους είτε στην ξηρά είτε υποθαλάσσια. Σήμερα, για να μπορέσουν οι γεωλόγοι να εκτιμήσουν τα πιθανά σημεία όπου υπάρχει υπόγειο πετρέλαιο και να εξαγάγουν σαφέστερα συμπεράσματα, χρησιμοποιούν τη σύγχρονη τεχνολογία η οποία προσφέρει διάφορες μεθόδους, μεταξύ των οποίων: η σεισμική¹², η ηλεκτρική¹³, η ηλεκτρομαγνητική¹⁴, η σταθμική¹⁵, η ραδιενεργή¹⁶. Βεβαίως, συχνότερα, ανάλογα με τη θέση της έρευνας, χρησιμοποιείται συνδυασμός μεθόδων. Εφόσον εντοπιστεί πετρέλαιο σε οικονομικά σημαντικές ποσότητες, ακολουθεί η φάση των γεωτρήσεων και η κατασκευή εγκαταστάσεων άντλησης.

Για την εξόρυξη του πετρελαίου απαιτείται πρώτα η διάνοιξη φρέατος με τη χρήση ειδικών γεωτρητικών συσκευών. Όταν η γεώτρηση φθάσει σε ένα ορισμένο βάθος, εισάγεται μέσα στην οπή ένας ειδικός σωλήνας ο οποίος συγκολλείται σε ορισμένα σημεία με τα τοιχώματα του φρέατος. Μέσα στον σωλήνα αυτόν εισάγεται δεύτερος σωλήνας μικρότερης διαμέτρου. Μεταξύ των δύο σωλήνων υπάρχει κενό, μέσω του οποίου μπορεί να αποσταλεί στο κοίτασμα του πετρελαίου αέριο ή νερό για να διευκολυνθεί η ροή του προς την επιφάνεια. Η ποσοτική ανάκτηση του πετρελαίου ενός κοιτάσματος επιτυγχάνεται με την ακόλουθη σειρά διεργασιών:

¹² Βασίζεται κυρίως στην ταχύτητα μετάδοσης των δονήσεων ενός τεχνητού σεισμού, ο οποίος προκαλείται με χρήση κατάλληλων εκρηκτικών. Έχει το μειονέκτημα ότι αντί πετρελαϊκού κοιτάσματος μπορεί να εντοπίσει μεγάλες ποσότητες υπόγειων υδάτων. Στην Ελλάδα χρησιμοποιείται κατεξοχήν.

¹³ Βασίζεται στο γεγονός ότι ο φλοιός της γης έχει ορισμένες ηλεκτρικές σταθερές, μία εκ των οποίων είναι και η αντίσταση διέλευσης του ηλεκτρικού ρεύματος. Δεδομένου ότι το πετρέλαιο δεν είναι καλός αγωγός του ηλεκτρισμού, η ένδειξη μεγαλύτερης σχετικής αντίστασης μπορεί να θεωρηθεί ένδειξη παρουσίας πετρελαϊκού κοιτάσματος.

¹⁴ Η ένταση του μαγνητικού πεδίου της γης από τόπο σε τόπο μετράται με σχετική ακρίβεια από όργανα που ονομάζονται μαγνητόμετρα.

¹⁵ Βασίζεται στη μέτρηση της έντασης του πεδίου βαρύτητας στα διάφορα σημεία της επιφάνειας της γης.

¹⁶ Εφαρμόζεται σε θέσεις με ήπιο ανάγλυφο.

- Φυσική ροή (*πρωτογενής ανάκτηση*): φυσική ροή του πετρελαίου προς την επιφάνεια λόγω της πίεσης των αερίων ή του νερού που υπάρχει στο κάτω μέρος του κοιτάσματος. Έτσι ανακτάται το 25% περίπου της συνολικής ποσότητας του κοιτάσματος.
- Τεχνητή ροή (*δευτερογενής ανάκτηση*): για την παραλαβή και της υπόλοιπης ποσότητας ενός κοιτάσματος τροφοδοτούνται αέρια υπό πίεση ή θερμό νερό ή ατμός. Με το ζεστό νερό η ανάκτηση ανέρχεται στο 30% και με ατμό στο 40%.
- *Τριτογενής ανάκτηση*: όταν το ιξώδες του πετρελαίου είναι μεγάλο, τροφοδοτούνται μαζί με τα αέρια και ελαφρά κλάσματα του πετρελαίου. Για να διευκολυνθεί η έκπλυση των πετρωμάτων και η απομάκρυνση του πετρελαίου από τους πόρους, προστίθενται και τασενεργές ουσίες. Επειδή όμως το νερό είναι λεπτόρρευστο και πολλές φορές βρίσκει εύκολη διέξοδο προς άλλες κατευθύνσεις, προστίθενται στο νερό πολυμερή τα οποία αυξάνουν το ιξώδες του. Έτσι ανακτάται μέχρι και 60% του κοιτάσματος.

Στη συνέχεια, το αργό πετρέλαιο αποθηκεύεται σε οριζόντιες ή κατακόρυφες κυλινδρικές δεξαμενές με περιστρεφόμενα πτερύγια για την απομάκρυνση των διαλυμένων αερίων υδρογονανθράκων. Στον πυθμένα των δεξαμενών κατακάθονται οι στερεές ουσίες και το νερό, στοιχεία τα οποία και απομακρύνονται. Το αργό πετρέλαιο κατόπιν μεταφέρεται στο διυλιστήριο, το οποίο σχεδόν πάντα βρίσκεται στον τόπο κατανάλωσης των προϊόντων διύλισης. Η μεταφορά του γίνεται κυρίως με αγωγούς και δεξαμενόπλοια, αλλά και με τρένα και βυτιοφόρα.

Στο σημείο αυτό σημαντικό είναι να αναφέρουμε τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις διαδικασίες εξόρυξης πετρελαίου¹⁷:

- 1) Το σημείο στο οποίο βρίσκεται το πετρέλαιο.
- 2) Η έκταση την οποία καταλαμβάνει το κοιτάσμα, παράγοντας που συνδέεται και με τις δικαιοδοσίες των όμορων κρατών για το συγκεκριμένο κοιτάσμα (αυτός ο παράγοντας –το ίδιο και ο πρώτος παράγοντας- στην ουσία μας

¹⁷ Τα στοιχεία αντλήθηκαν από <https://www.geotriseis.com/geotriseis-petrelaiou/entopismos-ydrogonanthrakon.php> στις 31.10.2018.

εισάγει στην προβληματική του επόμενου κεφαλαίου της εργασίας, εφόσον σχετίζεται με την οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών).

- 3) Η σύνδεση ενός κοιτάσματος με άλλα γειτονικά και το υψόμετρο στο οποίο βρίσκεται καθένα από αυτά.
- 4) Η εκτιμώμενη ποσότητα του σε βαρέλια, παράγοντας που σχετίζεται με το εκτιμώμενο συμφέρον της συγκεκριμένης επένδυσης.
- 5) Η καθαρότητα ή μη του κοιτάσματος, παράγοντας που κι αυτός σχετίζεται με το κατά πόσον η επένδυση είναι συμφέρουσα, δεδομένου του κόστους της διαδικασίας καθαρισμού.
- 6) Η επίδραση την οποία θα ασκήσει η διαδικασία εξόρυξης στη σεισμική δραστηριότητα της περιοχής εντοπισμού του κοιτάσματος. Πρόκειται για ένα στοιχείο που σε πολλές περιπτώσεις παρακάμπτεται, δεδομένου ότι η προοπτική κερδοφορίας ωθεί τη βιομηχανία πετρελαίου στην εξόρυξη ακόμη και πολύ μικρών ποσοτήτων, αλλά και στην εκμετάλλευση θαλάσσιων κοιτασμάτων τα οποία βρίσκονται σε μεγάλα βάθη ή σε χαμηλής διαπερατότητας γεωλογικούς σχηματισμούς.

A.3.2. Αέριοι Υδρογονάνθρακες¹⁸

Από τα πιο σημαντικά αέρια καύσιμα που ανήκουν στην κατηγορία των αερίων ορυκτών υδρογονανθράκων είναι το φυσικό αέριο, το υγραέριο και το φωταέριο. Το φυσικό αέριο αποτελεί ζωτικής σημασίας συνιστώσα της παγκόσμιας προσφοράς ενέργειας, καθώς είναι μια από τις καθαρότερες, ασφαλέστερες και χρήσιμες πηγές ενέργειας, αλλά ταυτόχρονα και βασική πρώτη ύλη της πετροχημικής βιομηχανίας. Θεωρείται πολύ σημαντικό ορυκτό καύσιμο επειδή, όταν καίγεται, δίνει μεγάλη ποσότητα ενέργειας με ελάχιστες εκπομπές ρύπων. Επομένως, εκτός από τη μεγάλη σημασία του στην οικιακή χρήση, είναι επίσης πολύ σημαντικό για εμπορική χρήση (θέρμανση χώρων, θέρμανση και ψύξη νερού, βιομηχανία τροφίμων κ.λπ.). Εξίσου σημαντικές είναι και οι χημικές και

¹⁸

Τα

στοιχεία

ανακτήθηκαν

από:

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1373/1/02_chapter_3.pdf στις 12.05.2018.

βιομηχανικές του εφαρμογές, αλλά και η προτεινόμενη χρήση του στον τομέα των μεταφορών και στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

Εικόνα 5: Λεωφορείο φυσικού αερίου

Το φυσικό αέριο είναι ένα άχρωμο και άοσμο καύσιμο αέριο που υπάρχει στη φύση, αποτελούμενο κατά βάση από μεθάνιο (CH_4) και, σε μικρότερες αναλογίες, από άλλα αέρια όπως: αιθάνιο (C_2H_6), προπάνιο (C_3H_8), βουτάνιο (C_4H_{10}) και βαρύτερους υδρογονάνθρακες όπως: πεντάνιο, C_5H_{12} , εξάνιο, C_6H_{14} , επτάνιο, C_7H_{16} , οκτάνιο, C_8H_{18} , κ.λπ.. Μπορεί, επίσης, να περιέχει και μη καύσιμα αέρια, όπως: άζωτο (N_2), διοξείδιο του άνθρακα (CO_2) και υδρόθειο (H_2S). Οι αναλογίες των συστατικών ποικίλουν ανάλογα με την προέλευση.

Το φυσικό αέριο, ως ορυκτό καύσιμο, προέρχεται από τα υπολείμματα των φυτών και των ζώων και μικροοργανισμών που έζησαν εκατομμύρια χρόνια πριν. Σχετικά με την προέλευσή του υπάρχουν πολλές θεωρίες. Σύμφωνα με την πλέον αποδεκτή σήμερα, αυτά τα ορυκτά καύσιμα σχηματίστηκαν όταν οργανικές ουσίες συμπιέστηκαν κάτω από τη γη σε πολύ υψηλή πίεση για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό αναφέρεται ως *θερμογενές μεθάνιο*. Παρόμοια με το σχηματισμό του πετρελαίου, το θερμογενές μεθάνιο σχηματίστηκε όταν αυτές οι οργανικές ενώσεις καλύφθηκαν από λάσπη και άλλα ιζήματα. Με την πάροδο του χρόνου, όλο και περισσότερα ιζήματα, λάσπη και άλλα συντρίμια συσσωρεύτηκαν στην κορυφή της οργανικής ύλης οδηγώντας σε αύξηση της πίεσης. Αυτή η συμπίεση, σε

συνδυασμό με τις υψηλές θερμοκρασίες που βρέθηκαν βαθιά κάτω από τη γη, οδήγησε στη διάσπαση των δεσμών άνθρακα της οργανικής ύλης. Επειδή, όσο προχωράμε πιο βαθιά στο εσωτερικό της γης, τόσο η θερμοκρασία αυξάνεται, γι' αυτό και το φυσικό αέριο σχηματίζεται σε πιο βαθιά σημεία (με υψηλότερη θερμοκρασία) σε σχέση με το πετρέλαιο που μπορεί να σχηματιστεί σε μικρότερη σχετικά απόσταση από την επιφάνεια του εδάφους (η χαμηλότερη θερμοκρασία, συνεπάγεται μικρότερη διάσπαση και, άρα, παραγωγή υδρογονανθράκων με μεγαλύτερο αριθμό ατόμων C). Γι' αυτόν τον λόγο το φυσικό αέριο συνήθως συνδέεται με το πετρέλαιο σε γεωτρήσεις περίπου 2 με 4 km κάτω από τον φλοιό της γης. Γεωτρήσεις σε μεγαλύτερο βάθος δίνουν συνήθως μόνο φυσικό αέριο και σε πολλές περιπτώσεις ακόμη και καθαρό μεθάνιο.

Το φυσικό αέριο μπορεί, επίσης, να σχηματισθεί με μετατροπή της οργανικής ύλης από μικροσκοπικούς μικροοργανισμούς. Αυτός ο τύπος του μεθανίου αναφέρεται ως *βιογενές (biogenic)* μεθάνιο. Αυτοί οι μικροοργανισμοί βρίσκονται σε περιοχές κοντά στην επιφάνεια της γης απουσία οξυγόνου. Επίσης, ζουν στο έντερο των περισσότερων ζώων συμπεριλαμβανομένου του ανθρώπου. Έτσι, ο σχηματισμός του μεθανίου με αυτό τον τρόπο γίνεται κοντά στην επιφάνεια της γης και το παραγόμενο μεθάνιο είναι πιθανόν, μέσω ρωγμών του εδάφους, να χάνεται στην ατμόσφαιρα. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να παγιδευτεί και υπόγεια αποδίδοντας τελικά φυσικό αέριο. Ένα παράδειγμα βιογενούς μεθανίου αποτελεί και το αέριο που παράγεται στους χώρους υγειονομικής ταφής απορριμμάτων. Με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών, το αέριο αυτό που παράγεται μπορεί να συλλεχθεί και να χρησιμοποιηθεί ως καύσιμο για την παραγωγή ενέργειας.

Ένας τρίτος τρόπος με τον οποίο μπορεί να σχηματιστεί μεθάνιο (και, επομένως, φυσικό αέριο) είναι μέσω των λεγόμενων *αβιογενών (abiogenic)* διεργασιών. Αρκετά βαθιά κάτω από τον φλοιό της γης υπάρχουν αέρια πλούσια σε υδρογόνο και διάφορες ενώσεις του άνθρακα. Καθώς αυτά τα αέρια ανεβαίνουν προς την επιφάνεια της γης, αλληλεπιδρούν με τα ανόργανα στοιχεία που υπάρχουν στο υπέδαφος απουσία οξυγόνου. Αυτή η αλληλεπίδραση οδηγεί σε αντιδράσεις σχηματισμού ενώσεων παρόμοιων με αυτές που βρίσκονται στην ατμόσφαιρα (όπως: άζωτο, οξυγόνο, διοξείδιο του άνθρακα και νερό). Εάν αυτά τα

αέρια βρεθούν σε πολύ υψηλή πίεση, δεδομένου ότι μετακινούνται προς την επιφάνεια της γης, είναι πιθανόν να σχηματίσουν κοιτάσματα μεθανίου παρόμοια με το θερμογενές μεθάνιο.

A.3.2.1. Εξόρυξη και κατεργασία του φυσικού αερίου

Επειδή το φυσικό αέριο έχει μικρή πυκνότητα, αυτό που είναι εγκλωβισμένο κάτω από την επιφάνεια της γης μπορεί να ανέλθει προς την επιφάνεια μέσα από χαλαρά, σχιστολιθικά πετρώματα. Έτσι, σε ορισμένες περιπτώσεις, το φυσικό αέριο μπορεί να βρει διέξοδο στην επιφάνεια και τελικά να διαχυθεί στην ατμόσφαιρα. Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις, καθώς το μεθάνιο τείνει να ανέλθει προς την επιφάνεια της γης, τελικά δεν τα καταφέρνει, επειδή εγκλωβίζεται σε γεωλογικούς σχηματισμούς (παγίδες) κάτω από το έδαφος. Οι εν λόγω σχηματισμοί αποτελούνται από στρώματα πορώδους, ιζηματογενούς πετρώματος (που δρουν σαν σφουγγάρια απορροφώντας το αέριο) με ένα πυκνότερο και αδιαπέραστο στρώμα βράχου στην κορυφή. Εάν αυτοί οι σχηματισμοί είναι αρκετά μεγάλοι, μπορούν να παγιδεύουν μεγάλη ποσότητα φυσικού αερίου υπόγεια. Υπάρχουν πολλά διαφορετικά είδη αυτών των σχηματισμών, με την πιο συνηθισμένη περίπτωση να δημιουργείται όταν τα αδιαπέραστα ιζηματογενή πετρώματα σχηματίζουν έναν θόλο, σαν μια ομπρέλα που εγκλωβίζει όλο το φυσικό αέριο που ανέρχεται προς την επιφάνεια.

Για να μπορέσει να γίνει εξόρυξη αυτών των κοιτασμάτων, θα πρέπει να γίνει γεώτρηση και να ανοιχθεί ένα φρεάτιο που, μέσω των αδιαπέραστων πετρωμάτων και λόγω της αυξημένης πίεσης, θα οδηγήσει στην άνοδό τους στην επιφάνεια. Σε δεξαμενές που περιέχουν το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, το αέριο, που είναι το λιγότερο πυκνό, βρίσκεται πλησιέστερα προς την επιφάνεια, με το πετρέλαιο κάτω από αυτό και, συνήθως, με μια ορισμένη ποσότητα νερού να τα ακολουθεί.

Με τον όρο κατεργασία του φυσικού αερίου εννοείται μια σειρά διεργασιών για την απομάκρυνση προσμίξεων στο φυσικό αέριο, όπως: υπολείμματα πετρελαίου ή νερού, όξινα αέρια, (υδρόθειο ή διοξείδιο του άνθρακα), άλλα αέρια όπως το ήλιο, καθώς και ποσότητες ατμών υγρών

υδρογονανθράκων (πεντάνιο και πάνω). Οι τελευταίοι μπορούν εύκολα να υγροποιηθούν και να απομακρυνθούν. Το φυσικό αέριο τότε λέγεται *ξηρό αέριο* και η διεργασία απομάκρυνσης των υγρών υδρογονανθράκων είναι γνωστή ως *απογύμνωση του αερίου*. Με την κατεργασία αυξάνει το ποσοστό του μεθανίου και το όριο ανάφλεξης, ενώ μειώνεται η σχετική μοριακή του μάζα και πλησιάζει στο μοριακό βάρος του καθαρού μεθανίου. Για τον εξευγενισμό του φυσικού αερίου έχουν προταθεί διάφορες διεργασίες αναλόγως των προσμίξεων που απαιτείται να απομακρυνθούν ή της απαιτούμενης καθαρότητας του τελικού αερίου προϊόντος. Μερικές από αυτές είναι: η αφυδάτωση, η κατεργασία με αμίνες, η κατεργασία με διαλύτες, η κατεργασία με οξειδία μετάλλων, η κατεργασία με ανθρακικά άλατα.

Όπως ήδη αναφέραμε, το φυσικό αέριο είναι η καθαρότερη πηγή πρωτογενούς ενέργειας μετά τις ανανεώσιμες μορφές. Τα μεγέθη των εκπεμπόμενων ρύπων είναι σαφώς μικρότερα σε σχέση με τα συμβατικά καύσιμα, ενώ η βελτίωση του βαθμού απόδοσης μειώνει τη συνολική κατανάλωση καυσίμου και, συνεπώς, περιορίζει την ατμοσφαιρική ρύπανση. Επίσης, η χρήση του συμβάλλει στην εξοικονόμηση ενέργειας, εφόσον η χρησιμοποίησή του σε μονάδες συνδυασμένου κύκλου μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση του βαθμού απόδοσης παραγωγής ηλεκτρισμού σε 52-55% έναντι 35-40% των συμβατικών ηλεκτροπαραγωγικών σταθμών. Με την υποκατάσταση ηλεκτρικής ενέργειας από φυσικό αέριο, κυρίως στις οικιακές και εμπορικές χρήσεις, θα αποφευχθούν οι απώλειες μετατροπής του αερίου σε ηλεκτρική ενέργεια. Λόγω της καθαρότητας των προϊόντων καύσης του φυσικού αερίου, αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί απευθείας σε ορισμένες βιομηχανικές εφαρμογές χωρίς την παρεμβολή εναλλακτών και, άρα, χωρίς ενεργειακές απώλειες. Τέλος, η χρήση του φυσικού αερίου μπορεί να έχει σημαντικές θετικές επιδράσεις στη δομή του ενεργειακού ισοζυγίου μιας χώρας, αφού θα μειωθεί η εξάρτησή της από το πετρέλαιο.

A.4. Ελληνικά Διυλιστήρια Πετρελαίου: η περίπτωση του ομίλου Ελληνικά Πετρέλαια

Υπολογίζεται ότι το πετρέλαιο καλύπτει το 63% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας στην Ελλάδα. Η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου που βρέθηκαν στην περιοχή του Πρίνου, έξω από την Καβάλα, παραχωρήθηκε στην κοινοπραξία NAPC (North Aegean Petroleum Company) μεταξύ Ελλάδος, Καναδά και Η.Π.Α.. Τον Φεβρουάριο 2001 μια νέα πετρελαιοπηγή βρέθηκε έξω από τη Θάσο. Η πώληση για διύλιση αυτού του πετρελαίου γίνεται στα Ελληνικά Πετρέλαια, όμιλο που, σε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού, δημιουργήθηκε το 1998 από τη συγχώνευση των πετρελαϊκών εταιρειών των οποίων τον έλεγχο μέχρι τότε είχε το ελληνικό δημόσιο. Στην Ελλάδα, τα Ελληνικά Πετρέλαια (στο εξής: ΕΛΠΕ), εκτός από την εξόρυξη του πετρελαίου, έχουν αναλάβει την εισαγωγή αργού, τη διύλισή του και, τέλος, τη διανομή και εμπορία των προϊόντων του. Σήμερα η εταιρεία είναι εισηγμένη στο χρηματιστήριο της Αθήνας (22%), με βασικούς μετόχους το ελληνικό δημόσιο (35%) και τον όμιλο Λάτση (43%).

Οι προμήθειες αργού πετρελαίου συντονίζονται κεντρικά και καλύπτονται μέσω συμβάσεων διάρκειας καθώς και με μεμονωμένες αγορές. Τα ΕΛΠΕ σήμερα προμηθεύονται αργό πετρέλαιο από τη Ρωσία (41%), ενισχύοντας παράλληλα τον εφοδιασμό από το Καζακστάν (22%) και το Ιράκ (17%), αλλά και από άλλες πηγές, εκμεταλλευόμενα κάθε φορά τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στη διεθνή αγορά. Μείωση παρουσίασαν οι εισαγωγές αργού πετρελαίου από τη Λιβύη (2%) λόγω των πολιτικών εξελίξεων και τη μειωμένη παραγωγή στη χώρα.

Τα τελευταία χρόνια οι επενδύσεις της ΕΛΠΕ σε ερευνητικές εργασίες στο εξωτερικό ανήλθαν σε 220 εκατ. δολάρια, με εκτέλεση 34 γεωτρήσεων και ανακάλυψη περίπου 80 εκατ. βαρελιών MMbbls, συμμετέχοντας σε κοινοπραξίες με διεθνείς εταιρείες. Στην Αλβανία υπάρχουν 3 blocks (49% JV με OMV), στη Λιβύη 6 blocks (20% σε JV με Woodside και Repsol), στην Αίγυπτο 2 blocks (W. Obayed 30% με Vegas και Mesaha 30% in JV με Petroceltic, Kuwait Energy and Beach), στο Μαυροβούνιο 3 blocks (εξαγορά της τοπικής κρατικής εταιρείας JPK). Στην Ελλάδα, ο όμιλος ΕΛΠΕ διαθέτει και λειτουργεί τρία διυλιστήρια: στον Ασπρόπυργο (ΕΛΔΑ), στην Ελευσίνα, στη Θεσσαλονίκη (ΕΚΟ) και στη Β. Μακεδονία (ΟΚΤΑ). Οι κύριες δραστηριότητες του ομίλου είναι¹⁹:

¹⁹ Βλ. <https://www.helpe.gr/the-group/at-a-glance/>. Ανακτήθηκε στη 01.08.2018.

- Διύλιση, εφοδιασμός και εμπορία πετρελαιοειδών,
- Λιανική εμπορία πετρελαιοειδών,
- Παραγωγή και εμπορία πετροχημικών (διαθέτει το μοναδικό καθετοποιημένο συγκρότημα παραγωγής πετροχημικών στην Ελλάδα για παραγωγή πολυπροπυλενίου με σημαντικό εξαγωγικό προσανατολισμό),
- Έρευνα και παραγωγή υδρογονανθράκων,
- Παραγωγή ενέργειας και φυσικό αέριο (λειτουργεί δύο μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας συνδυασμένου κύκλου μέσω της ELPEDISON, η οποία αποτελεί κοινοπραξία με την ιταλική EDISON. Δραστηριοποιείται, επιπλέον, στον κλάδο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ο Όμιλος συμμετέχει κατά 35% στη Δημόσια Επιχείρηση Αερίου Α.Ε. (ΔΕΠΑ), που αποτελεί τον κύριο εισαγωγέα και πάροχο φυσικού αερίου στην Ελλάδα. Ο ΔΕΣΦΑ, 100% θυγατρική της ΔΕΠΑ, αποτελείται από το σύστημα μεταφοράς αερίου υψηλής πίεσης και από τον τερματικό σταθμό LNG στη Ρεβυθούσα,
- Τεχνικές μελέτες.

Τα εγχώρια διυλιστήρια αποτελούν ένα ενιαίο σύστημα. Σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα αποτελεί η δυνατότητα του Ομίλου να κατεργάζεται ενδιάμεσα προϊόντα και να προσαρμόζει το μίγμα και τα επίπεδα κατεργασίας αργού με τα αντίστοιχα οικονομικά δεδομένα. Εξάλλου, μέσω του αγωγού ΒΑΡΔΑΞ και των εγκαταστάσεων της ΟΚΤΑ, εφοδιάζει το 50% των αναγκών της αγοράς στην ΠΓΔΜ²⁰.

Συνοπτικά: σε αυτό το Α΄ Μέρος της εργασίας μας, μετά από συντομότατη αναφορά στην οικονομική και γεωπολιτική αξία των υδρογονανθράκων, αφού πρώτα ορίστηκαν και ταξινομήθηκαν οι υδρογονάνθρακες, αναφέρθηκαν οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις διαδικασίες εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου και περιγράφηκαν οι διαδικασίες και οι πρακτικές εξόρυξης που

²⁰ Για περισσότερα βλ. Καμπάνης, Γ. (2014). *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις-Τα Ελληνικά Πετρέλαια και η Περίπτωση Μελέτης των Ελληνικών Πετρελαίων στην ΠΓΔΜ* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Ανακτήθηκε από <http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/6527/MOESKABANIS.pdf?sequence=1&isAllowed=y> στις 31.10.2018.

υιοθετούνται από τις εταιρείες. Ειδικότερη αναφορά έγινε στον όμιλο Ελληνικά Πετρέλαια, στις δραστηριότητές του και στην σημασία του στο ελληνικό οικονομικό περιβάλλον.

Μέρος Β΄: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη-Ιστορικές και Εννοιολογικές Οριοθετήσεις

B.1. Θαλάσσιες ζώνες

B.1.1. Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

Το 1930 στη Συνδιάσκεψη της Χάγης για το Δίκαιο της Θάλασσας εκφράστηκε η πρόθεση διαφόρων χωρών να επεκτείνουν τις οικονομικές τους δραστηριότητες και στη θάλασσα, προκειμένου να εκμεταλλευτούν τις ορυκτές πηγές αλλά και την αλιεία της. Σε αυτήν τη Συνδιάσκεψη, αν και τα αιτήματα αναγνωρίστηκαν ως σημαντικά, δεν ελήφθη σχετική απόφαση. Η Συνδιάσκεψη δήλωσε αναρμόδια να ασχοληθεί ή να πράξει κάτι που θα προδίκαζε την επίλυση αυτών των ζητημάτων και περιορίστηκε στο να εκφράσει την επιθυμία να διασφαλιστεί με μέτρα προστασίας και συνεργασίας ο θαλάσσιος πλούτος που σύμφωνα με τη διατύπωσή της αποτελεί «κοινή κληρονομιά»²¹.

Μετά τη Συνδιάσκεψη της Χάγης, η επιτακτική ανάγκη για οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών έπαψε να ικανοποιείται μόνο με τον προσδιορισμό της έκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης. Ακολουθεί, λοιπόν, στις 28 Σεπτεμβρίου 1945, η διακήρυξη του Προέδρου Τρούμαν (το λεγόμενο *Δόγμα Τρούμαν*) και η εμφάνιση της έννοιας της *ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας (Continental Shelf)*, που αποτελεί την πρώτη, πέραν των χωρικών υδάτων, σημαντική διεκδίκηση αποκλειστικής δικαιοδοσίας σε θαλάσσιους πόρους. Σε αυτήν «διακηρύσσεται το αποκλειστικό δικαίωμα δικαιοδοσίας και ελέγχου σε σχέση με τη διατήρηση και αξιοποίηση των φυσικών πόρων του βυθού και του υπεδάφους των σχετικών υποθαλάσσιων περιοχών»²².

Μετά τη διακήρυξη Τρούμαν, και άλλα κράτη (το Σουδάν, η Σαουδική Αραβία, τα Εμιράτα του Περσικού Κόλπου, οι Φιλιππίνες, το Πακιστάν, το Ισραήλ, το Ηνωμένο Βασίλειο αναφορικά με τις Μπαχάμες, την Τζαμάικα και άλλες Βρετανικές

²¹ Καρακωστόνογλου, Β (2001). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας. Το Νομικό Καθεστώς με Έμφαση στην Αλιεία*. Αθήνα: Σάκκουλας, σσ. 64-65.

²² Καρακωστόνογλου, Β (2001). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, σ. 32.

κτήσεις) προέβησαν σε παρόμοιες διακηρύξεις. Επίσης, ορισμένα κράτη (η Αργεντινή, ο Παναμάς, η Ονδούρα) περιέλαβαν στις διακηρύξεις τους και διατάξεις για τα υπερκείμενα ύδατα. Η Χιλή ήταν η πρώτη χώρα που, με Προεδρική Διακήρυξη στις 23 Ιουνίου 1947, διακήρυξε εθνική κυριαρχία στην υφαλοκρηπίδα της αλλά και στις παρακείμενες σε αυτήν ακτές έως το όριο των 200 ναυτικών μιλίων.

Στη συνέχεια, δύο Συνδιασκέψεις της Γενεύης (το 1958 και το 1960) ασχολήθηκαν με δύο κομβικά ζητήματα: το εύρος της χωρικής θάλασσας και τα αποκλειστικά δικαιώματα αλιείας. Διάφορες, κυρίως Λατινοαμερικανικές, χώρες διεκδικούσαν δικαιοδοσία σε θαλάσσιες περιοχές 200 ναυτικών μιλίων (και εξέδωσαν μονομερείς διακηρύξεις), τάση που επεκράτησε και σε χώρες οι οποίες, θέλοντας να επεκτείνουν την αιγιαλίτιδα ζώνη τους, διακήρυξαν ζώνες αλιείας. Έτσι, με όχημα το δικαίωμα της αλιείας, τα κράτη άρχισαν να επεκτείνουν τον οικονομικό θαλάσσιο ορίζοντά τους.

Τέλος, η τρίτη Συνδιάσκεψη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (στο εξής: ΗΕ) χρειάστηκε, λόγω ποικίλων αντικρουόμενων συμφερόντων, έντεκα Συνόδους (από τον Δεκέμβριο 1972 έως τον Απρίλιο 1982), ώστε να επεξεργαστεί τα σχετικά θέματα και να καταλήξει στην υπογραφή, στις 10 Δεκεμβρίου 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικα, της Διεθνούς Σύμβασης του Οργανισμού ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (United Nations Convention on the Law Of the Sea, στο εξής: UNCLOS). Η UNCLOS υπογράφηκε από 159 κράτη και άλλες οντότητες μέχρι την ημερομηνία της υπογραφής της και τέθηκε σε ισχύ το 1994 με τη Συμφωνία της Νέας Υόρκης, προκαλώντας συγχρόνως ταχύτερες εξελίξεις στον τομέα του διεθνούς οικονομικού και περιβαλλοντικού δικαίου. Αυτή η Σύμβαση αποτελείται από 320 άρθρα και 9 παραρτήματα και θεωρήθηκε ότι, προωθώντας την ανάπτυξη για όλους τους φυσικούς πόρους και τις άλλες οικονομικές χρήσεις της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, θα μπορούσε να συμβάλει αποφασιστικά στην αποφυγή εμφάνισης νέων συγκρούσεων στο πεδίο της θάλασσας μεταξύ γειτονικών κρατών, καθώς και στην προώθηση της επίλυσης ήδη υφιστάμενων προβληματικών καταστάσεων. Να σημειωθεί επίσης ότι, μολονότι δεν διατυπώνεται με σαφήνεια, στην UNCLOS

φαίνεται να υπονοείται η ανάγκη ρύθμισης των στρατιωτικών δραστηριοτήτων στον χώρο της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης²³.

Στα άρθρα 55 & 56 του τμήματος V²⁴, η UNCLOS θεσμοθετεί μία νέα θαλάσσια ζώνη, την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (στο εξής: ΑΟΖ), την οποία ορίζει ως την πέραν και παρακείμενη της χωρικής θάλασσας περιοχή (και συνεχόμενη προς αυτήν). Βάσει αυτού, η ΑΟΖ δεν είναι οπωσδήποτε χωρική θάλασσα και δεν αποτελεί μέρος της ανοιχτής θάλασσας, αλλά θεωρείται σαν ένα καθεστώς *suī generis*, το οποίο εξυπηρετεί την εξισορρόπηση των συμφερόντων όλων των κρατών. Εντός της ΑΟΖ το παράκτιο κράτος έχει:

α) Κυριαρχικά δικαιώματα που αποσκοπούν στην εξερεύνηση, εκμετάλλευση, διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων, ζωντανών και μη, των υπερκειμένων του βυθού της θάλασσας υδάτων, του βυθού της θάλασσας και του υπεδάφους αυτού, καθώς επίσης και με άλλες δραστηριότητες για την οικονομική εξερεύνηση και εκμετάλλευση της ζώνης, όπως η παραγωγή ενέργειας από τα ύδατα, τα ρεύματα και τους ανέμους²⁵.

β) Δικαιοδοσία αποκλειστικής αρμοδιότητας σχετικά με:

i) την εγκατάσταση και χρησιμοποίηση τεχνητών νήσων, εγκαταστάσεων και κατασκευών (άρθρο 56, παράγραφος 1β, και άρθρο 60),

ii) τη θαλάσσια επιστημονική έρευνα (άρθρο 56, παράγραφος 1β, και άρθρο 246, παράγραφος 1),

iii) την προστασία και διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος (άρθρο 56, παράγραφος 1β).

γ) Άλλα δικαιώματα και υποχρεώσεις που προβλέπονται από τη συγκεκριμένη Σύμβαση.

²³ Βλ. χαρακτηριστικά τη διάταξη του άρθρου 88 της UNCLOS.

²⁴ Βλ. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=EL). Ανακτήθηκε στις 03.11.2017.

²⁵ Αυτό το δικαίωμα δίνει τη δυνατότητα στο παράκτιο κράτος να εκμεταλλεύεται την τεχνολογία και ό,τι αυτή μπορεί να του προσφέρει. Βλ. και Καρακωστάνογλου, Β. (2001). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, σσ. 93-94.

Σημαντικό είναι ότι η UNCLOS αναγνωρίζει δικαιώματα συμμετοχής στην εκμετάλλευση φυσικών πόρων και σε τρίτα κράτη, τα οποία ανήκουν στην κατηγορία των περικόλειστων²⁶ και γεωγραφικώς μειονεκτούντων κρατών²⁷.

Στο άρθρο 57 της ίδιας συνθήκης προσδιορίζεται το εύρος της ΑΟΖ στα 200 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το εύρος της χωρικής θάλασσας. Συνεπώς, αν το κράτος έχει καθορίσει χωρική θάλασσα πλάτους 12 ναυτικών μιλίων, τότε η ΑΟΖ που θα διακηρύξει θα έχει πλάτος μέχρι 188 ναυτικά μίλια. Το όριο των 200 ναυτικών μιλίων δεν είναι υποχρεωτικό· το κράτος μπορεί να διακηρύξει ΑΟΖ μικρότερου πλάτους.

Στην UNCLOS δεν γίνεται ειδική αναφορά στον τρόπο χάραξης του εσωτερικού και του εξωτερικού ορίου της ΑΟΖ και, κατ' επέκταση, χρησιμοποιούνται οι ίδιες διαδικασίες που ρυθμίζουν τη χάραξη των ορίων της χωρικής θάλασσας. Συνεπώς, είναι ανάγκη να προηγηθεί η χάραξη των ορίων της χωρικής θάλασσας, προκειμένου στη συνέχεια να καθορισθεί η έκταση της ΑΟΖ. Οι κυριότερες μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από τα παράκτια κράτη για την οριοθέτηση του εσωτερικού ορίου της χωρικής θάλασσας (και στη συνέχεια των υπόλοιπων θαλάσσιων ζωνών) και της χάραξης των «γραμμών βάσης», είναι:

- α. Η μέθοδος της «φυσικής ακτογραμμής» (άρθρο 5),
- β. Η μέθοδος των «ευθειών γραμμών βάσης» (άρθρο 7),
- γ. Συνδυασμός των δύο μεθόδων αναλόγως της γεωφυσικής μορφής των ακτών του ηπειρωτικού εδάφους ή και των νησιών μεμονωμένα (άρθρο 14).

Οι γραμμές αυτές αποτελούν και το σύνορο μεταξύ των «εσωτερικών υδάτων» και της «χωρικής θάλασσας». Σημειώνεται ότι οι «γραμμές βάσης»

²⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 1, της UNCLOS, ως «περικόλειστο» ορίζεται το κράτος το οποίο δεν διαθέτει ακτές.

²⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 70 της UNCLOS, ως «γεωγραφικώς μειονεκτούντα κράτη» ορίζονται εκείνα τα οποία δεν μπορούν να οριοθετήσουν ΑΟΖ, επειδή, π.χ., βρέχονται από κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες. Τα κράτη αυτά χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, ως εξής: α) κράτη που λόγω της γεωγραφικής μορφολογίας τους δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες διατροφής του πληθυσμού τους σε αλιεύματα και, άρα, εξαρτώνται από την αλιεία στις ΑΟΖ άλλων κρατών της περιοχής τους και β) κράτη που δεν μπορούν να διεκδικήσουν δικές τους ΑΟΖ. Τέτοια κράτη είναι, για παράδειγμα, η Ελλάδα και η Τουρκία.

αναφέρονται στο άρθρο 3 της UNCLOS ως το εσωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας.

Η μέθοδος της φυσικής ακτογραμμής χρησιμοποιείται από τα κράτη στα οποία το μέτωπο της ακτής του ηπειρωτικού εδάφους ή των νησιών τους δεν παρουσιάζει πολυσχιδείς οδοντώσεις ή βαθιές εσοχές (indentation). Η φυσική ακτογραμμή, δηλαδή η γραμμή που σχηματίζεται από τα σημεία επαφής της θάλασσας με την ξηρά, δεν είναι σταθερή στις περιοχές όπου υπάρχει παλίρροια και όπου δημιουργείται άλλοτε πλήμμη και άλλοτε κατώτατη ρηχία. Η γραμμή της κατώτατης ρηχίας, η χρήση της οποίας έχει επικρατήσει για τη χάραξη της χωρικής θάλασσας, πρωτοεμφανίστηκε ως τρόπος οριοθέτησης το 1839, κατά την υπογραφή Σύμβασης Αλιείας μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας. Επίσης, συμπεριλήφθηκε στα σχέδια της Επιτροπής προετοιμασίας της Συνδιάσκεψης της Χάγης του 1930, τα οποία αποτέλεσαν τη βάση για τις εργασίες της Διεθνούς Επιτροπής για το Δίκαιο της Θάλασσας που οδήγησε στην υπογραφή της Σύμβασης της Γενεύης για την αιγιαλίτιδα και την παρακείμενη ζώνη, στις 29 Απριλίου του 1958. Τότε υιοθετήθηκε η γραμμή της κατώτατης ρηχίας για τη χάραξη της «φυσικής ακτογραμμής» στο άρθρο 3. Το άρθρο 5 της UNCLOS αποτελεί σχεδόν ακριβή μεταφορά του άρθρου 3 της Σύμβασης της Γενεύης.

Αναφορικά με τις γραμμές βάσης, επισημαίνεται ότι το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ενώπιον του οποίου το ζήτημα των ευθειών γραμμών βάσης τέθηκε για πρώτη φορά το 1951 στην *Υπόθεση Αλιείας μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Νορβηγίας*, αποφάνθηκε ότι απόκλιση από τις κανονικές γραμμές βάσης επιτρέπεται σε περίπτωση ύπαρξης ειδικών γεωγραφικών συνθηκών. Στην εν λόγω υπόθεση, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης επηρεάστηκε από τη γεωμορφολογία των νορβηγικών ακτών, με τα φιόρδ και τις συστάδες των νησιών και βράχων που βρίσκονται ως φραγμοί ή περιδέριοι, και αποδέχθηκε τη νορβηγική άποψη να κλείνει με ευθείες γραμμές, οι οποίες δεν απέχουν πολύ από τις ακτές, τις πολυσχιδείς εσοχές των παραλίων της (skjaergaard).

Στη Σύμβαση του 1982 έχει υιοθετηθεί ανάλογη διατύπωση στο άρθρο 7. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, για να χρησιμοποιήσει ένα παράκτιο κράτος τη μέθοδο των ευθειών γραμμών βάσης, θα πρέπει να πληρούνται οι παρακάτω προϋποθέσεις:

1. Η ακτογραμμή πρέπει να παρουσιάζει βαθιές εσοχές/κολπώσεις ή να υπάρχει, κατά μήκος της ακτογραμμής ή σε γειτνίαση με αυτήν, συστάδα νησιών υπό μορφήν φραγμού ή περιδέραιου (άρθρο 7, παρ. 1).
2. Οι ευθείες γραμμές βάσης δεν θα πρέπει να παρεκκλίνουν σημαντικά από τη γενική κατεύθυνση της ακτής, δηλαδή πρέπει να βρίσκονται σε στενή γειτνίαση με την ξηρά, για να είναι δυνατόν να θεωρηθούν περαιτέρω τα περικλειόμενα από αυτές προς την ξηρά ύδατα ως εσωτερικά (internal waters) (άρθρο 7, παρ. 3).
3. Όταν υπάρχουν σκόπελοι, θα πρέπει, αφενός, να έχουν σημειωθεί με φάρο ή φανό και, αφετέρου, η χάραξη των ευθειών γραμμών βάσης προς και από τους σκοπέλους να έχει αναγνωρισθεί διεθνώς (άρθρο 7, παρ. 4).
4. Η σημασία συγκεκριμένων ευθειών γραμμών βάσης μετά από μακροχρόνια χρήση να έχει αναγνωρισθεί διεθνώς υπέρ του παρακτίου κράτους, ιδιαίτερα από την άποψη του οικονομικού ενδιαφέροντος (άρθρο 7, παρ. 5).
5. Δεν αποκόπτουν τη χωρική θάλασσα άλλου κράτους από την ΑΟΖ του ή από την ανοικτή θάλασσα (άρθρο 7, παρ. 6).

Για τον ακριβή προσδιορισμό της συνολικής παγκόσμιας έκτασης της ΑΟΖ όλων των κρατών, χρειάζεται να χαραχθούν όλες οι γραμμές βάσης και να αποσαφηνιστούν οι οριοθετικές γραμμές ανάμεσα σε συνορεύοντα κράτη, ώστε να διαπιστωθεί η ακριβής κατανομή των ΑΟΖ παγκοσμίως.

Να σημειωθεί ότι οι περισσότερες ρυθμίσεις της UNCLOS έχουν θεσπισθεί σε μορφή «package deal», δηλαδή σε βάση «δούναι και λαβείν», πράγμα που σημαίνει ότι ένα κράτος ή αποδέχεται όλες τις ρυθμίσεις της Σύμβασης ως «πακέτο» ή συνολικά τις απορρίπτει.

B.1.2. Υφαλοκρηπίδα

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το 1945, με την διακήρυξη του προέδρου Τρούμαν, δίνεται νομική υπόσταση στο δικαίωμα των Η.Π.Α. για την εκμετάλλευση των φυσικών πηγών και πόρων της υποθαλάσσιας περιοχής που ονομαζόταν από τους γεωλόγους «ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα». Έτσι άρχισε να νομιμοποιείται η

δικαιοδοσία των παρακτίων κρατών στις γεωφυσικές αυτές υποθαλάσσιες περιοχές και να εμπεδώνεται το κυριαρχικό δικαίωμα τους για την αποκλειστική εκμετάλλευση των φυσικών πηγών και πόρων που βρίσκονται σε αυτές.

Η Σύμβαση της Γενεύης του 1958 καθορίζει τη νομική υφαλοκρηπίδα που αρχίζει από το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας, την οποία έχει καθορίσει το Παράκτιο Κράτος χωρίς να καθορίζει συγκεκριμένο εύρος, αλλά την ήθελε να φτάνει σε απόσταση μέχρι εκεί που το βάθος του νερού φτάνει τα 200 μέτρα ή έως εκεί που τελειώνει η ισοβαθής των 200 μέτρων ως ανώτατο μέγεθος σε απόσταση. Με τη Σύμβαση αυτή, πέραν του ηπειρωτικού εδάφους, αναγνωριζόταν και στα νησιά (χωρίς όμως να γίνεται καμία μνεία για τους βράχους), πλήρες δικαίωμα σε υφαλοκρηπίδα, ενώ η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ γειτονικών κρατών προβλεπόταν να γίνεται με βάση την αρχή της μέσης γραμμής ή της ίσης απόστασης.

Προκειμένου να γεφυρωθούν οι ανισότητες που δημιούργησε η Σύμβαση της Γενεύης του 1958 για την υφαλοκρηπίδα μεταξύ των κρατών που είχαν σύμφωνα με το γεωλογικό ορισμό υφαλοκρηπίδα και των κρατών που είχαν «αδικηθεί» από τη φύση, υιοθετήθηκε στην UNCLOS του 1982 η έννοια της νομικής υφαλοκρηπίδας στην οποία αφιερώνεται το μέρος VI της Σύμβασης (άρθρα 76-85.)

Σύμφωνα με την UNCLOS (άρθρο 76):

1. Ο προσδιορισμός της εκτάσεως της υφαλοκρηπίδας για όλα τα κράτη (παράκτια, αρχιπελαγικά, νησιωτικά και μικτά) αρχίζει από το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσάς τους, φτάνει τα 200 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσεως (φυσική ακτογραμμή), από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας, όταν το εξωτερικό όριο του «υφαλοπλαισίου» βρίσκεται σε μικρότερη των 200 ναυτικών μιλίων απόσταση.
2. Η υφαλοκρηπίδα μπορεί να επεκταθεί μέχρι τα 350 ναυτικά μίλια. Τούτο επιτρέπεται (δηλαδή απόσταση μεγαλύτερη από 200 ναυτικά μίλια), όταν η μορφολογία του υποθαλασσίου εδάφους παρουσιάζει «ωκεάνιες ράχες» σε τέτοιες μορφές και έκταση που δημιουργείται πρόβλημα για τον ακριβή προσδιορισμό μεταξύ του «υφαλοπλαισίου» και του «ωκεάνιου βυθού».
3. Η υφαλοκρηπίδα δεν θα υπερβαίνει τα 100 ναυτικά μίλια μετά την ισοβαθή καμπύλη των 2500 μέτρων.

4. Αναγνωρίζεται πλήρες δικαίωμα σε υφαλοκρηπίδα στα νησιά (άρθρο 121, παράγραφος 2), ενώ για τους βράχους καθορίζεται ως κριτήριο το να μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή να έχουν από μόνοι τους οικονομική ζωή για να μπορούν να διεκδικήσουν υφαλοκρηπίδα (άρθρο 121, παράγραφος 3).
5. Το προϊόν της εκμεταλλεύσεως από τα 200 ναυτικά μίλια έως του τελικού ανωτάτου ορίου των 350 ναυτικών μιλίων θα μοιράζεται και στα υπό ανάπτυξη κράτη (άρθρο 82 και Παράρτημα II).
6. Τα δικαιώματα ενός κράτους στην υφαλοκρηπίδα του:
 - α) Είναι κυριαρχικά. Αυτό σημαίνει ότι τα δικαιώματα αυτά –σε αντιδιαστολή με την πλήρη κυριαρχία- αναγνωρίζονται στο παράκτιο κράτος για συγκεκριμένους λειτουργικούς σκοπούς και αφορούν στην έρευνα και στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που βρίσκονται στη θαλάσσια αυτή ζώνη (άρθρο 77, παράγραφος 1).
 - β) Είναι αποκλειστικά. Δηλαδή, στην περίπτωση που ένα κράτος δεν ασκεί τα κυριαρχικά του δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα του, κανένα άλλο κράτος δεν μπορεί να προχωρήσει σε έρευνα ή σε εκμετάλλευσή της χωρίς τη συγκατάθεση του πρώτου (άρθρο 77, παράγραφος 2).
 - γ) Υπάρχουν ακόμη και όταν το κράτος δεν την έχει οριοθετήσει ή εξαγγείλει (άρθρο 77, παράγραφος 3).
 - δ) Αφορούν στους φυσικούς πόρους, οι οποίοι αποτελούνται από τους ορυκτούς, τους μεταλλευτικούς και άλλους ζώντες και μη ζώντες οργανισμούς που κάθονται ή κινούνται στην επιφάνεια του βυθού ή κάτω από αυτόν (άρθρο 77, παράγραφος 4).

B.2. Σύγκριση ΑΟΖ-Υφαλοκρηπίδας²⁸

Καθώς η ΑΟΖ αποτελεί πλέον, χωρίς καμία αμφιβολία, μέρος του γραπτού και εθιμικού διεθνούς δικαίου, ιδιαίτερα τώρα που η UNCLOS έχει τεθεί σε ισχύ, οι

²⁸ Βλ. κυρίως Καρακωστανόγλου, Β. (2001). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, σ. 114.

ομοιότητες μεταξύ των δύο θαλάσσιων περιοχών, ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας, μπορούν να συνοψιστούν στις κάτωθι²⁹:

1. Τα δικαιώματα του κράτους επί των ζωνών αυτών είναι κυριαρχικά.
2. Έχουν κατ' αρχάς το ίδιο πλάτος των 200 ναυτικών μιλίων, πλην των περιπτώσεων όπου το πλάτος της υφαλοκρηπίδας επεκτείνεται στα 350 ναυτικά μίλια.
3. Ισχύει το ίδιο καθεστώς για τον βυθό και για το υπέδαφος (άρθρο 56, παράγραφος 3).
4. Δικαίωμα και στις δύο ζώνες έχουν τα ηπειρωτικά εδάφη, τα νησιά καθώς και οι βράχοι που μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή να έχουν από μόνοι τους οικονομική ζωή.
5. Στην περίπτωση γειτονικών κρατών προβλέπονται οι ίδιες διατάξεις για την οριοθέτηση των δύο ζωνών.

Οι διαφορές μεταξύ των δύο ζωνών συνοψίζονται ως εξής:

1. Στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους δεν εξαρτώνται από την πραγματική ή ιδεατή κατοχή ή από οποιαδήποτε ρητή διακήρυξη (άρθρο 77) και υφίστανται «εξ υπαρχής» και «αυτοδικαίως» (*ipso jure*), ενώ στην περίπτωση της ΑΟΖ απαιτείται ειδική διακήρυξη. Εάν δεν συμβεί κάτι τέτοιο, ΑΟΖ απλώς δεν υφίσταται. Η θαλάσσια περιοχή (η επιφάνεια και τα υπερκείμενα ύδατα) που δεν θα ανακηρυχθεί ως ΑΟΖ παραμένει νομικώς ως μέρος της ανοιχτής θάλασσας. Στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους είναι αποκλειστικά, ενώ τα δικαιώματα στην ΑΟΖ έχουν προτιμησιακό χαρακτήρα, καθόσον προβλέπονται ειδικές διατάξεις για τα περικόλιστα και τα γεωγραφικώς μειονεκτούντα κράτη, καθώς και για τα κράτη που παραδοσιακά αλίευαν στην περιοχή.
2. Τα δικαιώματα στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας είναι οικονομικής φύσεως και αφορούν στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων. Στην περίπτωση της ΑΟΖ, πέρα από την οικονομική εκμετάλλευση των φυσικών

²⁹ Βλ. και Ροζάκης, Χ. (2013). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Διεθνές Δίκαιο*. Αθήνα: Παπαζήσης.

πόρων, το κράτος έχει πρόσθετες δικαιοδοσίες, όπως την προστασία και διατήρηση του θαλασσίου περιβάλλοντος στην περιοχή της ζώνης.

3. Στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους περιορίζονται στο έδαφος και στο υπέδαφος του βυθού. Αντίθετα, στην περίπτωση της ΑΟΖ τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους επεκτείνονται και στα υπερκείμενα του βυθού ύδατα, και συνεπώς συμπεριλαμβάνεται και η αλιεία.
4. Για τον προσδιορισμό του πλάτους της ΑΟΖ λαμβάνεται υπόψη μόνον το κριτήριο της απόστασης των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης, ενώ στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας μπορεί να συνυπολογιστούν γεωλογικά κριτήρια για την επέκταση του πλάτους της μέχρι τα 350 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης.

Πρακτικά και συνοπτικά, τα περισσότερα κράτη τα οποία θεσπίζουν ΑΟΖ διαθέτουν επίσης και υφαλοκρηπίδα. Η υφαλοκρηπίδα δεν χρειάζεται να ανακηρυχθεί και τα δικαιώματά της υφίστανται ακόμα και αν το παράκτιο κράτος κηρύξει ΑΟΖ. Κατά συνέπεια, υπάρχει περίπτωση ένα κράτος να έχει υφαλοκρηπίδα χωρίς ΑΟΖ, όχι όμως και το αντίστροφο. Πρέπει εδώ να τονιστεί ότι η ΑΟΖ και η υφαλοκρηπίδα είναι δύο θαλάσσιες ζώνες εξ ίσου ισχυρές στο νομικό πεδίο. Η UNCLOS δέχεται ότι αποτελούν δύο αυτόνομα καθεστώτα, συμπληρωματικά και όχι αποκλειστικά³⁰.

B.3. Πρώτες εκτιμήσεις

Συνεπώς, η γραμμή οριοθέτησης της ΑΟΖ πρέπει να ταυτιστεί με την αντίστοιχη γραμμή της υφαλοκρηπίδας, στον βαθμό που τα ίδια κυριαρχικά δικαιώματα στον βυθό της θάλασσας και στα βυθισμένα εδάφη της υφαλοκρηπίδας αναγνωρίζονται υπέρ του παράκτιου κράτους. Το παράκτιο κράτος εντός της ΑΟΖ μπορεί να ασκήσει όμοια κυριαρχικά δικαιώματα με αυτά που ασκεί επί της υφαλοκρηπίδας του μέχρι τα 200 ναυτικά μίλια για σκοπούς έρευνας και

³⁰ Καρακωστάνογλου, Β. (2001). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, σ. 115.

εκμετάλλευσης. Αυτό δεν ισχύει πέραν των 200 ναυτικών μιλίων, εκτός από την περίπτωση κατά την οποία η υφαλοκρηπίδα εκτείνεται πέραν των 200 ναυτικών μιλίων³¹. Επιπλέον, στην ΑΟΖ το παράκτιο κράτος μπορεί να ασκεί μια σειρά αποκλειστικών δικαιωμάτων, όπως η αλιεία και η διατήρηση των υδάτινων φυσικών πόρων, καθώς και η παραγωγή ενέργειας από τις παλίρροιες, τα ρεύματα και τους ανέμους.

Πρακτικά, το δικαίωμα απόκτησης ΑΟΖ γίνεται με ρητή διακήρυξη του παράκτιου κράτους και μπορεί να θεσπιστεί είτε μονομερώς είτε μέσω διμερών και πολυμερών συμφωνιών οριοθέτησης³². Επομένως, τα δικαιώματα επί της ΑΟΖ έχουν προτιμησιακό χαρακτήρα, σε αντίθεση με την υφαλοκρηπίδα όπου τα δικαιώματα των κρατών είναι αποκλειστικά συμφυή. Επιπλέον, από τη στιγμή που θα ανακηρυχθεί η ΑΟΖ, το παράκτιο κράτος υποχρεούται να δημοσιεύσει νέους χάρτες, όπου θα έχουν χαραχτεί με ακρίβεια τα όρια και οι συντεταγμένες της ΑΟΖ και οι οποίοι θα πρέπει να κατατίθενται στη Γενική Γραμματεία του ΟΗΕ.

Σύμφωνα με το άρθρο 74, παράγραφος 1 της UNCLOS, η οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ κρατών με παρακείμενες ή αντικείμενες ακτές, όπου δεν είναι δυνατόν να οριστεί ΑΟΖ λόγω του ότι μεταξύ τους η διαθέσιμη θαλάσσια έκταση δεν είναι αρκετή να προσφέρει το μέγιστο των διατάξεων της Σύμβασης, ρυθμίζεται κατόπιν συμφωνίας, με στόχο να επιτευχθεί μια «δίκαιη/επιεικής λύση» (equitable solution/result). Στην περίπτωση που δεν δύναται να επιτευχθεί συμφωνία σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις της UNCLOS μέρος XV, τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να καταφύγουν σε συμβιβασμό για τη διευθέτηση της διαφοράς, ενδεχομένως παραπέμποντάς την σε διάφορα δικαστήρια³³, μεταξύ των οποίων το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης³⁴.

³¹ Βλ. Σιούσιουρας, Π. (2014). *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο. Το Δίκαιο Θάλασσας και το Ανθρωπιστικό Δίκαιο*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης. Επίσης, Οικονομίδης, Κ. (1985). «Πρωταρχικές Ρυθμίσεις του Νέου Δικαίου Θάλασσας». *Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική* 9.

³² Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σσ. 169-170.

³³ Άρθρο 74 (2) της UNCLOS.

³⁴ Υπ' αυτήν την έννοια οι αποφάσεις αυτού του Διεθνούς Δικαστηρίου είναι ιδιαίτερος κρίσιμες. Εξάλλου, είναι χαρακτηριστικό ότι, παρά την υπογραφή της UNCLOS, πολλές χώρες επιλέγουν την

Προφανώς, παρά την ασάφεια των διατάξεων που αφορούν στην οριοθέτηση της ΑΟΖ λόγω της επικάλυψης της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, της διεθνούς πρακτικής και της σχετικής νομολογίας δικαστικών αποφάσεων των διεθνών δικαστηρίων, οι διατάξεις σχετικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας εφαρμόζονται, τηρουμένων των αναλογιών (*mutandis mutandis*), και για την ΑΟΖ, με τα εξής στοιχεία προς επισήμανση, όπως καταγράφονται από τον Σιούσουρα και τον Χρυσόχου³⁵:

- 1) η «ευθυδικία/ επιείκεια» (*equity*)³⁶, που προβλέπεται από τη UNCLOS για την οριοθέτηση των επικαλυπτόμενων υφαλοκρηπίδων, έχει ως κύρια (και πρωταρχική) γραμμή οριοθέτησης τη «μέση γραμμή» (είναι ο γενικά αποδεκτός εθιμικός κανόνας οριοθέτησης),
- 2) η αρχή της «ευθυδικίας»³⁷ ως μέθοδος οριοθέτησης έχει μόνον τεχνικό χαρακτήρα, όταν συγκριθεί με την αρχή της «μέσης γραμμής» ή της

υπαγωγή της διαφοράς τους στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, πράγμα που συνηγορεί υπέρ της αξιοπιστίας του.

³⁵ (2017). *Γεωγραφία της Ενέργειας*.

³⁶ Σύμφωνα με τον αμερικανό διεθνολόγο Schachter, στο σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, οποιαδήποτε απόπειρα ορισμού της επιείκειας/ευθυδικίας θα ήταν μάταιη, καθόσον δεν υπάρχει κανένας άλλος θεσμός που να ανθίσταται σε έναν ακριβή ορισμό. Είναι γενικώς αποδεκτό ότι η είσοδος του θεσμού της επιείκειας στο δικαιοδοτικό διακανονισμό των διεθνών διαφορών οφείλεται στην ατομική γνώμη του δικαστή M. Hudson στην υπόθεση που έκρινε το Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης για την *Εκτροπή των Υδάτων στον Ποταμό Meuse* (1937). Ιστορικά, βέβαια, η έννοια αυτή, υπό τη μορφή του όρου «δίκαιες/επιεικείς αρχές» (*equitable principles*), έχει πρωτοεμφανιστεί στη Διακήρυξη του Προέδρου Τρούμαν το 1945 για την υφαλοκρηπίδα. Στην εν λόγω διακήρυξη οριζόταν ότι η οριοθέτηση μεταξύ Η.Π.Α. και τρίτων κρατών θα καθορισθεί από κοινού «σύμφωνα με επιεικείς αρχές».

³⁷ Βλ. άρθρο 83 της UNCLOS. Αφετηρία της εφαρμογής της έννοιας των επιεικών/δίκαιων αρχών (*equitable principles*), καθώς και του κριτηρίου των «σχετικών περιστάσεων» (*relevant circumstances*), στο Δίκαιο της Θάλασσας, και πιο συγκεκριμένα στις θαλάσσιες οριοθετήσεις, υπήρξε η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης του 1969 στην *Υπόθεση για την Υφαλοκρηπίδα της Βόρειας Θάλασσας* όπου το Διεθνές Δικαστήριο, χωρίς να εφαρμόσει το άρθρο 6 της Σύμβασης της Γενεύης για την υφαλοκρηπίδα, έκρινε αυθαίρετα και με επίδειξη δικαστικού ακτιβισμού ότι η οριοθέτηση έπρεπε να γίνει με βάση «επιεικείς (δίκαιες) αρχές ... λαμβανομένων υπόψη όλων των σχετικών περιστάσεων». Έτσι, οι «επιεικείς/δίκαιες αρχές» αναδείχθηκαν έκτοτε σε πρωτεύοντα κανόνα των οριοθετήσεων υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ, παρά την έλλειψη οποιουδήποτε

«ίσης απόστασης» (για αντικείμενες και παρακείμενες ακτές αντίστοιχα)³⁸. Τα παραπάνω είναι πολύ πιο έγκυρα στην περίπτωση της ΑΟΖ (μέχρι 200 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης) αλλά και της «νομικής υφαλοκρηπίδας» μέχρι τα 200 ναυτικά μίλια³⁹, απ' ό,τι στην περίπτωση της γεωλογικής υφαλοκρηπίδας, στον βαθμό που το κριτήριο της απόστασης από την ξηρά υπερισχύει και μάλιστα «ακυρώνει» το αντίστοιχο γεωλογικό κριτήριο (geological standard), δηλαδή τη φυσική προέκταση (natural prolongation) της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας⁴⁰.

Όπωςδήποτε, η οριοθέτηση αποτελεί ένα σύνθετο ζήτημα, καθώς επηρεάζει την κρατική κυριαρχία, τα οικονομικά συμφέροντα αλλά και τις σχέσεις μεταξύ γειτονικών κρατών.

Η ΑΟΖ υφίσταται μόνον εφόσον ένα κράτος την θεσπίσει. Ωστόσο, ακόμα κι αν την θεσπίσει, αυτή η ενέργεια δεν παράγει πρακτικά αποτελέσματα εάν δεν μπορεί να την οριοθετήσει λόγω διαφωνίας με γειτονικό κράτος, επειδή η συναίνεση αυτού του κράτους προϋποτίθεται για την οριοθέτηση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση Ελλάδας-Τουρκίας.

Το άρθρο 56 της UNCLOS αναφέρεται, όπως είπαμε, στα δικαιώματα, στις αρμοδιότητες και στις υποχρεώσεις του παράκτιου κράτους μέσα στην ΑΟΖ, εντός

ερείσματος στην πρακτική των κρατών. Σημειώνεται ότι για την οριοθέτηση της αιγιαλίτιδας ζώνης ο κανόνας παρέμεινε το κριτήριο της «ίσης απόστασης/ειδικών περιστάσεων» (equidistance/special circumstances).

³⁸ Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης υποστηρίζει ότι η «νομική αντίληψη της επιείκειας/ευθυδικίας είναι μια γενική αρχή που εφαρμόζεται απευθείας ως δίκαιο». Δηλαδή, θεωρεί ότι η επιείκεια/ευθυδικία, και κατ' επέκταση οι δίκαιες/επιεικείς αρχές, έχουν μία αυτόνομη («απευθείας») κανονολογική (δηλ. ως δίκαιο) λειτουργία. Βλ. την απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης στην *Υπόθεση για την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας Τυνησίας/Λιβύης*. Από την άλλη, η επιείκεια/ευθυδικία δεν διακρίνεται από τη γενικότερη έννοια της δικαιοσύνης που διέπει το δίκαιο.

³⁹ Βλ. και Καρακωστανόγλου, Β. (2001). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, σσ. 73-73.

⁴⁰ Βλ. Ροζάκης, Χ. (1988). *1923-1987 Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Το Διεθνές Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου Πελάγους και η Ελληνοτουρκική Κρίση. Τα Διμερή και τα Διεθνή Θεσμικά Ζητήματα*. Αθήνα: Γνώση, σσ. 326 κ.ε..

της οποίας ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα για την έρευνα, την εκμετάλλευση, τη διατήρηση και τη διαχείριση των -ζώντων ή μη- πόρων του βυθού, του υπεδάφους και των υπερκείμενων υδάτων. Τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από τη δημιουργία ΑΟΖ μπορεί να είναι τεράστια, εφόσον ένα πάρα πολύ μικρό κατοικήσιμο νησάκι βρίσκεται στρατηγικά τοποθετημένο σε απόσταση πέρα από 400 ναυτικά μίλια από οποιαδήποτε γειτονική χώρα. Έτσι, θα μπορεί, επί παραδείγματι, να εξασφαλίσει αποκλειστική ζώνη για αλιεία και εκμετάλλευση του θαλάσσιου βυθού που να ξεπερνάει τα 125.000 τ. μ.. Τέτοιου είδους περιπτώσεις παρουσιάζονται κυρίως στον Ειρηνικό ωκεανό αλλά και στον Ατλαντικό. Στον νότιο Ειρηνικό υπάρχει ένα νησιωτικό κράτος, το Κιριμπάτι (με πληθυσμό 60.000) που παλαιότερα είχε την ονομασία Νησιά του Γκίλμπερτ, το οποίο τώρα διαθέτει ΑΟΖ 770.000 ναυτικών μιλίων.

Τα παραπάνω είναι σημαντικά για να αντιληφθούμε για ποιον λόγο η ΑΟΖ κερδίζει έδαφος στις οριοθετικές προτιμήσεις των κρατών σε σχέση με άλλες, πιο περιορισμένες, ζώνες κυριαρχικών δικαιωμάτων (κυρίως υφαλοκρηπίδα, αλλά και ζώνη αλιείας κ.λπ.). Αυτό συμβαίνει, όπως υποστηρίζει ο Ροζάκης⁴¹, επειδή η ΑΟΖ εξασφαλίζει πολυδιάστατα δικαιώματα, όπως περιγράφονται στο άρθρο 56 της UNCLOS, τα οποία, σε άλλη περίπτωση, θα αποδίδονταν στο παράκτιο κράτος με την κήρυξη χωριστών ζωνών ή τα οποία δεν είναι δυνατόν να αποκτηθούν συνολικά παρά μόνο με την κήρυξη ΑΟΖ. Χαρακτηριστικό είναι ότι ΑΟΖ έχουν κηρύξει πολλά κράτη και ότι, επίσης, οι οριοθετήσεις, σε περίπτωση γεωγραφικής στενότητας, αποσκοπούν σε απόκτηση σύνθετων ζωνών, κυρίως ΑΟΖ. Και αυτό γιατί η

⁴¹ Ροζάκης, Χ. (2013). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Διεθνές Δίκαιο*. Αθήνα: Παπαζήσης. Ανακτήθηκε από

https://books.google.gr/books?id=8yPpBgAAQBAJ&pg=PT26&lpg=PT26&dq=%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%AF+%CE%84%CE%B1+%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7+%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CE%BD+%CF%84%CE%B7%CE%BD+%CE%B1%CE%BF%CE%B6&source=bl&ots=OEZsUY_xV9&sig=KFSFqisy7-ev28v90apz6RXEWE&hl=el&sa=X&ved=2ahUKEwipg_bqnLHeAhXG_qQKHY-4Cw0Q6AEwB3oECAUQAQ#v=onepage&q=%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%AF%20%CF%84%CE%B1%20%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%20%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CE%BD%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B1%CE%BF%CE%B6&f=false

στις 31.10.2018.

οριοθέτηση σύνθετων ζωνών με κοινή «έννομη» ενέργεια εξασφαλίζει οριστική επίλυση όλων των εκκρεμοτήτων, συμβάλλοντας επιπλέον και στην εξομάλυνση των σχέσεων των ενδιαφερομένων χωρών και στην αποφυγή μελλοντικών κρίσεων οι οποίες τις περισσότερες φορές συνδέονται με μεγάλα οικονομικά και στρατηγικά συμφέροντα. Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με τον Τσάλτα⁴², «ο σαφής προσδιορισμός των ορίων των ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας των κρατών αποτελεί για τη διεθνή κοινότητα σημαντικό συμπληρωματικό στοιχείο εξασφάλισης των απαραίτητων εκείνων δεδομένων που συνυπολογίζονται για την εγκαθίδρυση της παγκόσμιας ειρήνης, μέσω της αποφυγής διμερών τις περισσότερες φορές τριβών».

Από την άλλη, η θέσπιση της ΑΟΖ έχει δημιουργήσει ένα χάσμα μεταξύ των κρατών λόγω κυρίως της ανισοκατανομής του αλιευτικού πλούτου. Τα κράτη με μεγαλύτερη ΑΟΖ –και, άρα, με μεγαλύτερο πλούτο- πλεονεκτούν έναντι των περικλειστων και γεωγραφικά μειονεκτούντων κρατών, τα οποία ακούν όλο και μικρότερη αλιευτική δραστηριότητα στην ΑΟΖ των πρώτων⁴³.

B.4. Οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών στη Μεσόγειο

Μέχρι σήμερα στη Μεσόγειο έχουν συναφθεί δεκαέξι συμφωνίες οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών, συμπεριλαμβανομένων των συμφωνιών που ενσωματώνουν αποφάσεις διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων. Στην πλειονότητά τους οι συμφωνίες οριοθέτησης αποτελούν προϊόν διμερών διαπραγματεύσεων και αφορούν κυρίως στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας⁴⁴.

Στην Αδριατική, σημαντικότερη είναι η διαφορά Κροατίας-Σλοβενίας. Πρόκειται, εκτός των άλλων, και για «συνοριακή» διαφορά, την οποία η Κροατία

⁴² Τσάλτας, Γρ. Ι. (2009). «Οι Θαλάσσιες Ζώνες Εθνικής Δικαιοδοσίας στα Δυτικά Βαλκάνια». Περράκης, Στ., (επιμ.), *Ματιές στο Σύγχρονο Τοπίο των Δυτικών Βαλκανίων*. Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρης, σ. 119.

⁴³ Καρακωστανόγλου, Β (2001). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, σσ. 60-62.

⁴⁴ Να σημειώσουμε εδώ ότι τα περισσότερα κράτη προτιμούν την οριοθέτηση μειζόνων ζωνών, ωστόσο για τους υδρογονάνθρακες που εδώ μας απασχολούν κάτι τέτοιο δεν είναι απαραίτητο, εφόσον αρκεί η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

όφειλε, βάσει του διαπραγματευτικού της πλαισίου, να επιλύσει πριν από την προσχώρησή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση (στο εξής: ΕΕ). Το 2007 οι δύο χώρες συμφώνησαν κατ' αρχήν να υποβάλουν τη διαφορά τους στο Διεθνές Δικαστήριο, αλλά η Σλοβενία υπαναχώρησε επιδιώκοντας «πολιτική» λύση, στο πλαίσιο της οποίας εντάσσει την απαίτησή της περί κυριαρχικής εξόδου στην ανοιχτή θάλασσα. Όσον αφορά στις άλλες διαφορές οριοθέτησης στην Αδριατική, τον Μάρτιο του 2008 η Κροατία και το Μαυροβούνιο συμφώνησαν να υποβάλουν στο Διεθνές Δικαστήριο τη συννοριακή διαφορά τους ως προς τη Χερσόνησο Prevlaka και τη θαλάσσια οριοθέτηση στην περιοχή του κόλπου Kotor (Boka Kotorska), χωρίς ωστόσο να έχει υπογραφεί συνυποσχετικό μέχρι σήμερα.

Στην Κεντρική Μεσόγειο, η Τυνησία και Αλγερία υπέγραψαν συμφωνία σχετικά με τον προσωρινό διακανονισμό των θαλασσίων συνόρων τους, κατ' εφαρμογή των άρθρων 74(3) και 83(3) της UNCLOS, τα οποία ορίζουν ότι «εκκρεμούσης συμφωνίας», τα ενδιαφερόμενα κράτη σε πνεύμα κατανόησης και συνεργασίας θα καταβάλουν κάθε προσπάθεια για να συνάψουν προσωρινές διευθετήσεις πρακτικής φύσεως.

Αντίστοιχα προβλήματα παρατηρούνται και στην Ανατολική Μεσόγειο, όπου συγκεκριμένοι παράγοντες δυσχεραίνουν και επιβραδύνουν τη θέσπιση ΑΟΖ από τα κράτη, όπως η ο πόλεμος μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου, η διαμάχη μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης, καθώς και η απροθυμία από τη μεριά της Τουρκίας να αναγνωρίσει την Κυπριακή ΑΟΖ. Επίσης, πρόβλημα αποτελούν και οι τουρκικές αντιδράσεις στη σύναψη συμφωνιών οριοθέτησης της Κύπρου με την Αίγυπτο, τον Λίβανο και το Ισραήλ. Η Τουρκία υποστηρίζει πως από τα κοιτάσματα έξω από τις ακτές της Κύπρου θα πρέπει να επωφελούνται και οι δύο πλευρές (Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι).

B.4.1. Η ενεργειακή πολιτική στη Μεσόγειο: Κύπρος, Ισραήλ και Αίγυπτος (case studies)

Τα τελευταία χρόνια η λεκάνη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αποκτά διαρκώς μεγαλύτερη σημασία για την ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική και αποτελεί θέατρο σημαντικών γεωπολιτικών εξελίξεων και πεδίο κρίσιμων γεωστρατηγικών

επιλογών στην ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού⁴⁵. Τα μεγάλα κοιτάσματα υδρογονανθράκων μεταξύ Ελλάδος, Κύπρου και Ισραήλ αποτελούν ζήτημα τριβής, δοκιμάζοντας διμερείς σχέσεις μεταξύ χωρών και αναδιαμορφώνοντας τη συνολική ενεργειακή πολιτική της ΕΕ, αλλά και των εμπλεκόμενων κρατών, μελών της ΕΕ και μη.

Το νέο γεωστρατηγικό περιβάλλον που δημιουργείται είναι απόρροια τόσο της οικονομικής κρίσης και του ευρωσκεπτικισμού στην Ευρώπη όσο και της αραβικής άνοιξης και της ανάδειξης ακραίων ισλαμιστικών ρευμάτων στον Αραβικό κόσμο⁴⁶. Τα κράτη που επιθυμούν να διατηρήσουν τη σταθερότητα στην περιοχή συνάπτουν συμμαχίες, αντιμετωπίζοντας τα αναθεωρητικά κράτη και τις στρατηγικές αποσταθεροποίησης⁴⁷. Η ΕΕ, ιδιαίτερα μετά την επιδείνωση των σχέσεών της με τη Ρωσία ως απόρροια των ενεργειακών κρίσεων που προκλήθηκαν εξαιτίας του ουκρανικού ζητήματος, επιδιώκει την απεξάρτηση της από το ρωσικό φυσικό αέριο και γι' αυτόν τον λόγο έχει αυξήσει το ενδιαφέρον της για τα ενεργειακά αποθέματα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Αλλά και άλλες μεγάλες δυνάμεις (π.χ., ΗΠΑ και Ρωσία), καθώς και μεγάλες πετρελαϊκές εταιρείες, παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον για την περιοχή. Εν τω μεταξύ, καθώς αναφύονται ανταγωνιστικά συμφέροντα, τα κράτη της περιοχής συσπειρώνονται σε συμμαχίες για να προωθήσουν πιο αποτελεσματικά τα συμφέροντα τους έναντι των αντιπάλων τους.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Αίγυπτος και το Ισραήλ προχώρησαν σε συνεργασία για να εξασφαλίσουν τη σταθερότητα στη λεκάνη της

⁴⁵ Για περισσότερα βλ. Τσάλτας, Γρ. & Αναγνώστου, Χρ. (επιμ.) (2013). *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος: Σύγχρονες Προκλήσεις και Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλάσσιων Ενεργειακών Φυσικών Πόρων*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

⁴⁶ Βλ. Κυρίου, Σ. (2017). *Ενέργεια και Εξωτερική Πολιτική: η Περίπτωση των Κρατών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου* (Πτυχιακή Εργασία), σσ. 15-18. Ανακτήθηκε από <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/1921076/theFile> στις 05.08.2018. Η συγκεκριμένη εργασία αξιοποιήθηκε πολλαπλώς για τη σύνταξη της ενότητας.

⁴⁷ Βλ. Κοψαχείλης, Β. (2015). «Περίτλοκες Συμμαχίες στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Ευκαιρίες αλλά και στρατηγικά κενά στην προσέγγιση Ελλάδας και Κύπρου με Αίγυπτο και Ισραήλ». *Foreign Affairs the Hellenic Edition*. Ανακτήθηκε από: <https://foreignaffairs.gr/articles/70233/basilis-kopsaxeilis/periplokes-symmaxies-stin-notioanatoliki-mesogeio> στη 01.08.2018.

Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Η Τουρκία, από την άλλη, υιοθετεί αναθεωρητική πολιτική και ακολουθεί στρατηγικές που θέτουν προσκόμματα στις σχέσεις καλής γειτονίας στην περιοχή και προκαλούν αποσταθεροποίηση. Η Ελλάδα και η Κύπρος στις νέες συνθήκες που δημιουργούνται μπορούν να παίξουν πρωταγωνιστικό ρόλο, αφού όμως πρώτα εφαρμόσουν τις κατάλληλες στρατηγικές ώστε να προστατεύσουν τις λεπτές ισορροπίες της περιοχής.

B.4.1.1. Κύπρος⁴⁸

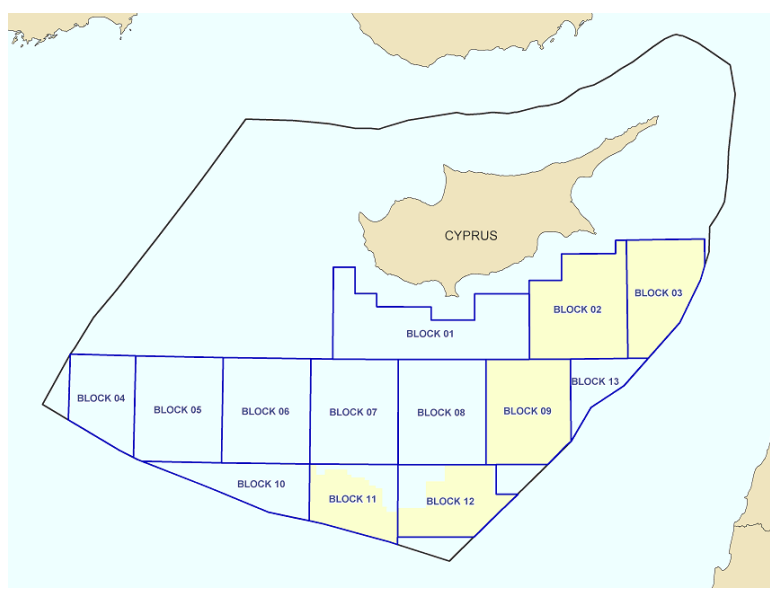
Τα τελευταία χρόνια έχουν ανακαλυφθεί σημαντικά κοιτάσματα φυσικού αερίου στις θαλάσσιες ζώνες της Κύπρου, τα οποία έχουν προσελκύσει το διεθνές ενδιαφέρον. Εξαιτίας της σημασίας που έχουν τα ενεργειακά κοιτάσματα τόσο για τα κράτη της περιοχής όσο και για τη διεθνή αγορά ενέργειας, έχουν αναδυθεί νέες ευκαιρίες αλλά και νέοι κίνδυνοι στη λεκάνη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Το 2011 ανακοινώθηκε η ανακάλυψη του κοιτάσματος Αφροδίτη στο οικόπεδο 12 της Κυπριακής ΑΟΖ, 34 χιλιόμετρα δυτικά του Λεβιάθαν, με απόθεμα περίπου 7 τρισ. κ. π..

Η ανακάλυψη αυτή κάνει την Κύπρο να ελπίζει ότι στο μέλλον, αφού πρώτα καλύψει τις εσωτερικές ενεργειακές της ανάγκες, στη συνέχεια θα καταστεί σημαντική προμηθεύτρια φυσικού αερίου στην ευρωπαϊκή αγορά, ενδεχομένως και στις αγορές της Άπω Ανατολής, διαμέσου της Ελλάδας, σε μια περίοδο με διαρκώς αυξανόμενη ζήτηση για πετρέλαιο και φυσικό αέριο⁴⁹.

⁴⁸ Στοιχεία για τη σύνταξη της παρούσας ενότητας αντλήθηκαν από Γιασεμής, Α. (2012). *Χωρικός Προσδιορισμός Θαλάσσιων Ζωνών Οικονομικής Εκμετάλλευσης της Κύπρου* (Διπλωματική Εργασία). Ανακτήθηκε από http://dspace.lib.ntua.gr/dspace2/bitstream/handle/123456789/6367/giasemia_eez.pdf?sequence=4 στις 05.08.2018.

⁴⁹ Leigh, M. & Brandsma, Ch. (2012). «Energy Resources in the Eastern Mediterranean: Source for Cooperation or Fuel for Tension, The German Marshall Fund of the United States», p. 1. Ανακτήθηκε από <http://www.gmfus.org/publications/energy-resources-eastern-mediterranean-source-cooperation-or-fuel-tension> στις 05.08.2018.

Η ΑΟΖ της Κύπρου στο νότιο τμήμα του νησιού αποτελείται από 13 συνολικά οικόπεδα. Για το οικόπεδο 12 δόθηκε άδεια εξερεύνησης στην αμερικανική εταιρεία Noble Energy το 2007, και ακολούθησε από την κυπριακή κυβέρνηση η παροχή έξι αδειών το 2013 στην ιταλο-νοτιοκορεάτικη κοινοπραξία ENI-KOGAS για έρευνες και εκμετάλλευση στα οικόπεδα 2, 3, 6, 8, 9 και 11 της ΑΟΖ της χώρας και στη γαλλική εταιρεία Total για να εξερευνήσει τα οικόπεδα 10 και 11. Το 2013, η κυπριακή κυβέρνηση υπέγραψε ένα Μνημόνιο Συνεννόησης με τις εταιρείες Noble και Delek για να προχωρήσουν στη δημιουργία εγκαταστάσεων LNG (υγροποιημένου φυσικού αερίου) στο Βασιλικό.

Εικόνα 6: Τα 12 ενεργειακά οικόπεδα στην κυπριακή ΑΟΖ. Πηγή: *pgs* (2016), <https://www.pgs.com/media-and-events/news/cyprus-3rd-licensing-round/>

Τον Φεβρουάριο του 2018, η ιταλική ENI-KOGAS ανακοίνωσε την ανακάλυψη σημαντικού και πολλά υποσχόμενου κοιτάσματος φυσικού αερίου στο Μπλοκ 6 του πεδίου Καλυψώ της Κύπρου, όπου συνεργάζεται στενά με την εταιρό της Total. Πρόκειται για κοιτάσμα αντίστοιχο σε μέγεθος με αυτό του πολύ μεγάλου πεδίου με την ονομασία Zohr που βρίσκεται ανοικτά της Αιγύπτου, σύμφωνα με τις πρώτες εκτιμήσεις της εταιρείας. Εάν επιβεβαιωθεί το μεγάλο μέγεθος του κοιτάσματος, τότε η χώρα μπορεί να αναδειχθεί σε πολύ ισχυρό παίκτη στην αγορά ενέργειας της περιοχής, αλλάζοντας ακόμη και τις οικονομικές και γεωπολιτικές

ισορροπίες με τη γειτονική Τουρκία και το Ισραήλ⁵⁰. Επιπλέον, η ανακάλυψη των κοιτασμάτων στο πεδίο Καλυψώ υπόσχεται πολλά για το θέμα της διευθέτησης της κυπριακής ΑΟΖ.

B.4.1.2. Ισραήλ

Τα αποθέματα φυσικού αερίου που βρίσκονται στην ΑΟΖ του Ισραήλ καλύπτουν περισσότερο από το 1/3 του συνόλου των αποθεμάτων φυσικού αερίου στη λεκάνη της Λεβαντίνης. Η αμερικανική εταιρεία Noble Energy πραγματοποίησε έρευνες το 1998 έξω από τις ακτές του Ισραήλ, στη λεκάνη της Μεσογείου, όπου ανακάλυψε πολύ σημαντικά κοιτάσματα. Το 2004 το Ισραήλ άρχισε την παραγωγή ενέργειας από το μικρό κοιτάσμα Mari-B, το 2009 ανακαλύφθηκε το κοιτάσμα Tamar και το 2010 ανακαλύφθηκε ένα εξαιρετικά μεγάλο κοιτάσμα, το κοιτάσμα Leviathan, το οποίο υπολογίζεται ότι έχει απόθεμα περίπου 17 τρισ. κ. π.. Ακολούθησε το κοιτάσμα Tanin το 2011⁵¹, το 2012 το κοιτάσμα Shimshon και, τέλος, το 2013 τα κοιτάσματα Karish και Tamar.

Τον Αύγουστο του 2016 η ελληνικών συμφερόντων εταιρεία Energean Oil & Gas προχώρησε σε αγορά των κοιτασμάτων φυσικού αερίου Tanin και Karish (δυναμικότητας 1,4 και 1 τρισ. κ. π.) στο Ισραήλ από την Anver Oil and Gas και την Delek Drilling, συμφερόντων του ομίλου Delek, που έως τότε τα κατείχαν. Το ύψος της συμφωνίας ανέρχεται στα 148,5 εκατ. δολάρια, εκ των οποίων τα 40 εκατ. καταβλήθηκαν σε μετρητά και τα υπόλοιπα 108,5 εκατ. σε δέκα δόσεις μέσα στο επόμενο έτος. Η εταιρεία κατάφερε να κλείσει χρηματοδότηση ύψους 1,3 δισ. δολαρίων για το Ισραήλ με τέσσερις τράπεζες (Morgan Stanley, Natixis, Bank Hapoalim και Société Générale), να ολοκληρώσει επιτυχώς τη δημόσια εγγραφή της στο χρηματιστήριο του Λονδίνου αντλώντας 460 εκατ. δολάρια με τη συμμετοχή κορυφαίων επενδυτικών funds

⁵⁰ Χαρακτηριστικό της ανησυχίας που εκφράζεται από την πλευρά του Ισραήλ είναι το δημοσίευμα στην εφημερίδα *Globes*, όπου αναφέρεται ότι «αν η Καλυψώ αποδειχθεί μια πραγματική ανακάλυψη, τα νέα δεν θα είναι καλά για το Ισραήλ». Ανακτήθηκε από <https://www.voria.gr/article/giati-to-israil-fovate-tin-kipro-gia-ta-kitasmata-aeriou> στις 31.10.2018.

⁵¹ Κυρίου, Σ. (2017). *Ενέργεια και Εξωτερική Πολιτική: η Περίπτωση των Κρατών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου*, σσ. 15-18.

του πλανήτη και να υπογράψει συμφωνία με άλλες τέσσερις τράπεζες, λαμβάνοντας 180 εκατ. δολάρια για την ανάπτυξη του πολλά ελπιδοφόρου κοιτάσματος Έψιλον στον Πρίνο το οποίο επίσης εκμεταλλεύεται⁵². Είναι ενδιαφέρον ότι στην επικαιροποιημένη έκθεση (Competent Persons Report – CPR), που συνέταξε ο ανεξάρτητος οίκος Netherland Sewell & Associates (NSAI), οι δυνητικοί αξιοποιήσιμοι πόροι (gross prospective resources) στα υπεράκτια οικόπεδα της Energean (LSE:ENOG) στο Ισραήλ προσδιορίστηκαν σε 7,5 τρισ. κ. π. φυσικού αερίου και 101 εκατ. βαρέλια ρευστών υδρογονανθράκων⁵³. Το 2017, το σχέδιο της Energean Israel, θυγατρικής κατά 50% του Ομίλου Energean Oil & Gas η οποία κατέχει το 100% των δύο κοιτασμάτων, έλαβε το πράσινο φως από τις αρμόδιες αρχές του Ισραήλ για την ανάπτυξη των κοιτασμάτων φυσικού αερίου Karish και Tanin.

Το ύψος, πάντως, του τιμήματος για τα ισραηλινά κοιτάσματα είναι ενδεικτικό της μεγάλης αξίας τους και δείχνει την οικονομική και γεωπολιτική σημασία των ενεργειακών πόρων. Δείχνει, επίσης, τη δυναμικότητα των ελληνικών εταιρειών εξόρυξης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων.

⁵² Η διοικητική ομάδα της Energean Oil & Gas στην ουσία ανέστησε τον Πρίνο, όταν κατέστη συνδικαιούχος των κοιτασμάτων μαζί με την θυγατρική της Καβάλα Oil, η οποία, έχοντας χάσει την αξιοπιστία της, υπήρχε ενδεχόμενο να αφήσει στον δρόμο δεκάδες εργαζόμενους

⁵³ Καθώς οι εκτιμήσεις ανεξάρτητων εκτιμητών για τους δυνητικούς αξιοποιήσιμους πόρους στα ισραηλινά οικόπεδα συνεχώς επικαιροποιούνται, τα δυνητικά αποθέματα (2C) της Energean Oil & Gas μαζί με τον Πρίνο ανέρχονται σε 48,1 εκατ. βαρέλια ισοδύναμου πετρελαίου.

Πίνακας 7: Τα οικόπεδα φυσικού αερίου του Ισραήλ. Πηγή: Noble Energy Inc.
(<http://www.nobleenergyinc.com/>)

Η ανακάλυψη τέτοιων μεγάλων ποσοτήτων φυσικού αερίου στην περιοχή της ΑΟΖ του Ισραήλ, ιδιαιτέρως τα μεγάλα κοιτάσματα Λεβιάθαν και Tamar, κατάφεραν να βελτιώσουν σημαντικά τη γεωστρατηγική θέση της χώρας. Δεδομένης της μικρής εσωτερικής ζήτησης (η οποία από μόνη της δεν καλύπτει το επενδυτικό κόστος), το Ισραήλ καθίσταται δυναμικός εξαγωγέας φυσικού αερίου⁵⁴. Σε αυτό το πλαίσιο, και ενώ εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες (π.χ., το ασταθές επενδυτικό κλίμα) καθιστούν τη διαδικασία λήψης απόφασης στην περιοχή όλο και πιο περίπλοκη⁵⁵, το Ισραήλ θα πρέπει κατ' αρχάς να αποφασίσει ποιες συμμαχίες θα δημιουργήσει στην περιοχή και στη συνέχεια θα πρέπει να καθορίσει τους ενεργειακούς του στόχους και προτεραιότητες, ειδικά όσον αφορά στην επιλογή

⁵⁴ Indeo, F. (2016). "The Levant Energy Basin: a Geopolitical Game Changer in the Eastern Mediterranean?". *The Center for Energy Governance and Security*. Ανακτήθηκε από: <http://www.naturalgasworld.com/pdfs/Levant%20Indeo%20EGS%20Korea.pdf> στη 01.02.2018.

⁵⁵ Zemach, S. (2016) "Israel's Exploitation of Hydrocarbons: Status Quo or Quo Vadis?". Giannakopoulos, A. (ed.), *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?*. The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, p. 64.

των αγορών στις οποίες θα επιλέξει να κάνει εξαγωγές. Στο εξής, το Ισραήλ μπορεί, λοιπόν, να εκμεταλλεύεται οικείους ενεργειακούς πόρους και δεν θα χρειάζεται, για την κάλυψη των εσωτερικών του αναγκών, να βασίζεται στις εισαγωγές ενέργειας από την Αίγυπτο, οι οποίες διέρχονται από τη χερσόνησο του Σινά, περιοχή όπου δραστηριοποιούνται ακραίες ισλαμιστικές οργανώσεις. Επιπλέον, η διέλευση του ισραηλινού φυσικού αερίου μέσω της αιγυπτιακής αγοράς στην ευρωπαϊκή δεν μπορεί να θεωρηθεί μακροπρόθεσμη, εφόσον η Αίγυπτος έχει υπογράψει πολλές συμφωνίες με μεγάλες ενεργειακές εταιρείες και, επιπλέον, είναι πιθανόν μεγάλα ενεργειακά κοιτάσματα να ανακαλυφθούν στην επικράτειά της τα οποία θα επαρκούν για την εσωτερική της κατανάλωση⁵⁶.

Μια άλλη επιλογή του Ισραήλ, εξαιρετικά συμφέρουσα αλλά δύσκολο να υλοποιηθεί, αποτελεί η συνεργασία με την Τουρκία μέσω ενός αγωγού που θα καλύπτει τις τουρκικές ανάγκες και που από εκεί θα μεταφέρει ενέργεια στην ευρωπαϊκή αγορά. Από τα μέσα του 1990 το Ισραήλ είχε επιλέξει να προχωρήσει σε αποκλειστική στρατηγική συμμαχία με την Τουρκία. Όμως, οι εντάσεις στις σχέσεις των δύο χωρών που δημιουργήθηκαν το 2010 έστρεψαν το Ισραήλ προς την Ελλάδα και την Κύπρο, χώρες οι οποίες είχαν το πλεονέκτημα ότι θα μπορούσαν να του παράσχουν την πολυπόθητη σύνδεσή του με την ΕΕ⁵⁷.

Η πρώτη προσέγγιση μεταξύ των τριών κρατών έγινε το 2012, οπότε υπέγραψαν συμφωνία για τη δημιουργία του ενεργειακού διαδρόμου της Ανατολικής Μεσογείου (East Med), που θα αποτελείται από δύο βασικά σχέδια. Σύμφωνα με το πρώτο σχέδιο, το Ισραήλ θα μπορεί να μεταφέρει φυσικό αέριο (από το κοιτάσμα Λεβιάθαν) στην Κύπρο με δεξαμενόπλοια LNG ή μέσω ενός υπόγειου αγωγού. Από την Κύπρο η παραγόμενη ενέργεια από τα κοιτάσματα και των δύο κρατών (Λεβιάθαν και Αφροδίτη) θα μεταφέρεται στην Ελλάδα, μέσω ενός υπόγειου αγωγού που θα περνάει από την Κρήτη, και από εκεί θα μεταφέρεται στην Ευρώπη. Το δεύτερο σχέδιο για τον East Med περιλαμβάνει την παραγωγή και

⁵⁶ Zemach, S. (2016). "Israel's Exploitation of Hydrocarbons: Status Quo or Quo Vadis?", p. 73.

⁵⁷ Χαροκόπος, Μ. Ι. (2011). *Ευρωπαϊκό Σύστημα Εξωτερικής Πολιτικής και Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Διεθνείς Διαστάσεις των Πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις Αερομεταφορές και το Φυσικό Αέριο* (Διδακτορική Διατριβή), σ. 189. Ανακτήθηκε από <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/24391#page/1/mode/2up> στις 05.08.2018.

εξαγωγή ενέργειας από το Ισραήλ μέσω του Euro-Asian Electricity Interconnector, και γι' αυτό τα τρία κράτη υπέγραψαν τον Αύγουστο του 2013 Μνημόνιο Συνεννόησης για τη δημιουργία ενός αγωγού διασύνδεσης ο οποίος θα μεταφέρει ενέργεια στην ευρωπαϊκή αγορά⁵⁸. Το τριμερές Μνημόνιο Συνεννόησης που υπέγραψαν οι Υπουργοί Ενέργειας των τριών χωρών αναφέρει «την επιθυμία τους για προώθηση των μεταξύ τους σχέσεων και την ενδυνάμωση της συνεργασίας τους στα ενεργειακά ζητήματα της περιοχής». Η συμμαχία των τριών χωρών είναι υψίστης σημασίας⁵⁹, ιδιαίτερα σε μια περίοδο που έχει αυξηθεί ο τουρκικός αναθεωρητισμός που εκδηλώνεται με συνεχείς παραβιάσεις στον εναέριο και θαλάσσιο χώρο της Ελλάδας, καθώς και συνεχή αμφισβήτηση (η οποία εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους) της κυπριακής ΑΟΖ από την Τουρκία⁶⁰.

B.4.1.3. Αίγυπτος

Η Αίγυπτος αποτελούσε για πολλά χρόνια χώρα εξαγωγική ενέργειας. Πρόσφατα, όμως, άρχισε να αντιμετωπίζει σημαντικές ενεργειακές ελλείψεις⁶¹, με αποτέλεσμα να χρειαστεί την εισαγωγή ενέργειας. Σταδιακά άρχισε να συντελείται

⁵⁸ Indeo, F. (2016). "The Levant Energy Basin: a Geopolitical Game Changer in the Eastern Mediterranean?", pp. 17-18.

⁵⁹ Ο ρόλος της Ελλάδας στην τριπλή αυτή συμμαχία αναλύεται διεξοδικά στο Tsakiris, Th. (2014). *Greece and the Energy Geopolitics of the Eastern Mediterranean*. IDEAS reports - Strategic Updates, SU14.1. LSE IDEAS, London School of Economics and Political Science, London, UK. Ανακτήθηκε από http://eprints.lse.ac.uk/59078/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_LSE%20IDEAS_Greece%20and%20the%20energy%20geo στις 31.10.2018.

⁶⁰ Mazis, I. Th. & Sotiropoulos, I. P. (2016). "The Role of Energy as a Geopolitical Factor for the Consolidation of Greek-Israeli Relations". *Regional Science Inquiry*, pp. 28-30. Ανακτήθηκε από http://www.rsijournal.eu/ARTICLES/June_2016/2.3.pdf στις 05.08.2018.

⁶¹ Κυρίως ως απόρροια των επιδοτήσεων που χορηγούσε η αιγυπτιακή κυβέρνηση στο κόστος κατανάλωσης καυσίμων ώστε να δημιουργείται τεχνητά περισσότερη ζήτηση και του γεγονότος ότι οι παραγωγοί φυσικού αερίου αναγκάζονταν από το κράτος να πωλούν ένα ποσοστό της παραγωγής τους στην εγχώρια αγορά σε χαμηλότερες τιμές από τις διεθνείς με αποτέλεσμα να μη επιθυμούν να ασχοληθούν με την ανάπτυξη νέων πηγών φυσικού αερίου. Βλ. σχετικά, Ratner, M. (2016). "Natural Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean". *Congressional Research Service*, p. 7. Ανακτήθηκε από <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44591.pdf> στις 05.08.2018.

μεγάλη πτώση της εγχώριας παραγωγής ενέργειας εξαιτίας της μείωσης των πόρων που βρίσκονταν στην επικράτεια της Αιγύπτου και της ασταθούς πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε στη χώρα. Επιπρόσθετα, το 2011 μειώθηκε το επενδυτικό ενδιαφέρον για την ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων στις ακτές της Αιγύπτου, εξαιτίας της λαϊκής εξέγερσης που ξέσπασε εναντίον του τότε προέδρου της χώρας Χόσνι Μουμπάρακ, οδηγώντας στην παραίτηση του από την εξουσία. Οι εξαγωγές LNG σταμάτησαν το 2014 με αποτέλεσμα η Αίγυπτος να αναζητά νέες πηγές για να εφοδιαστεί με φυσικό αέριο, γεγονός που ανέδειξε τη σημασία της εισαγωγής ενέργειας από τα κράτη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου στην Αίγυπτο.

Από την εποχή του καθεστώτος Μουμπάρακ υπήρχε διμερής συμφωνία κήρυξης ΑΟΖ μεταξύ Αιγύπτου και Κύπρου. Κατά τη διάρκεια, όμως, της προεδρίας του Μοχάμεντ Μόρσι, οι πολύ καλές σχέσεις που η Αίγυπτος διατηρούσε με την Τουρκία είχαν ως αποτέλεσμα τον κίνδυνο ακύρωσης της διμερούς συμφωνίας. Επίσης, κατά την ίδια περίοδο, κάθε προσέγγιση της Ελλάδας για το θέμα της ΑΟΖ προσέκρουε στην απροθυμία της Αιγύπτου να διευθετήσει το ζήτημα χωρίς τη συμμετοχή της Τουρκίας. Ωστόσο, μετά το πραξικόπημα του Ιουλίου 2013 και την ανάδειξη στην εξουσία του προέδρου Σίσι, οι σχέσεις της Αιγύπτου με την Τουρκία διερράγησαν. Ως εκ τούτου, η Αίγυπτος, αρνούμενη να διακινδυνεύσει τη σταθερότητα και την ασφάλειά της, προχώρησε σε τριμερείς συναντήσεις με την Ελλάδα και την Κύπρο, επιδιώκοντας έτσι να ενδυναμώσει τις σχέσεις της με το Ισραήλ⁶². Το πρώτο βήμα για τη συνεργασία των τριών χωρών στον τομέα της ενέργειας έγινε το Νοέμβριο του 2014 στο Κάιρο. Η Αίγυπτος την περίοδο εκείνη βρισκόταν σε κρίση και παρουσίαζε σημαντική έλλειψη σε φυσικό αέριο, καθώς δεν μπορούσε να εισάγει αέριο από τη Ρωσία και την Αλγερία διότι υπολειπόταν στην απαραίτητη τεχνολογία⁶³.

⁶² Κοψαχείλης, Β. (2015). «Περίπλοκες Συμμαχίες στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, Ευκαιρίες αλλά και Στρατηγικά Κενά στην Προσέγγιση Ελλάδας και Κύπρου με Αίγυπτο και Ισραήλ», σ. 2. Ανακτήθηκε από <http://foreignaffairs.gr/articles/70233/basilis-kopsaxeilis/periplokes-symmaxies-stin-notioanatoliki-mesogeio> στη 01.01.2018.

⁶³ Cropsey, S. (2015). *U.S Policy and Strategic Relationship of Greece, Cyprus and Israel: Power Shifts in the Eastern Mediterranean*. Hudson Institute, σ. 31. Ανακτήθηκε από https://www.hudson.org/content/researchattachments/attachment/1459/2015_03_us_policyandthe

Η προσέγγιση της Ελλάδας με την Αίγυπτο φέρνει τις δύο χώρες πιο κοντά στην συμφωνία οριοθέτησης των θαλάσσιων ζωνών τους και στην κήρυξη ΑΟΖ, πράγμα που θα οδηγήσει στην από κοινού εκμετάλλευση των ενεργειακών αποθεμάτων που ενδεχομένως υπάρχουν στην περιοχή⁶⁴. Άλλωστε, η ανακάλυψη του κοιτάσματος φυσικού αερίου Zohr το 2015 στο οικόπεδο 9, που αποτελεί το μεγαλύτερο κοιτάσμα στην Αίγυπτο –αλλά και γενικότερα στη Μεσόγειο- και ένα από τα μεγαλύτερα κοιτάσματα φυσικού αερίου στον κόσμο, βρίσκεται στα σύνορα των ΑΟΖ Αιγύπτου, Κύπρου και Ελλάδας, πράγμα που καθιστά επιτακτική την ανάγκη ολοκλήρωσης των συνομιλιών οριοθέτησης και τη συνεργασία των τριών κρατών στον τομέα της ενέργειας⁶⁵.

B.4.2. Συμφωνίες οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών στη Μεσόγειο

Η περίπτωση Ελλάδας-Τουρκίας αναδεικνύει το γενικότερο ζήτημα αναφορικά με την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών –και το ειδικότερο της οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών στη Μεσόγειο-, καθώς και τις αντιτιθέμενες απόψεις που υπάρχουν επ’ αυτού βασισμένες σε διαφορετικές ερμηνείες του Διεθνούς Δικαίου⁶⁶, και μάλιστα της UNCLOS. Γι’ αυτό χρειάζεται να υπενθυμίσουμε τα τρία στοιχεία που, βάσει της UNCLOS (άρθρο 74), αποτελούν τον βασικό κανόνα των οριοθετήσεων της ΑΟΖ και τα οποία μπορεί να αξιοποιήσει η Ελλάδα:

α) Οριοθέτηση με συμφωνία μεταξύ των ενδιαφερόμενων και όχι με μονομερή εσωτερική πράξη από τα παράκτια κράτη, κατόπιν διαπραγματεύσεων

[strategic relationship of greece cyprus and israel power shifts in the eastern mediterranean.pdf](#)
στις 05.08.20

18.

⁶⁴ Grigoriadis, I. N. (2014). “Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation”. *Middle East Policy Council XXI(3)*. Ανακτήθηκε από <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/energy-discoveries-eastern-mediterranean-conflict-or-cooperation?print> στη 01.01.2018.

⁶⁵ Mazis, I. Th. & Sotiropoulos, I. P. (2016). “The Role of Energy as a Geopolitical Factor for the Consolidation of Greek-Israeli Relations”, pp. 35-36.

⁶⁶ Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν από http://www.hazliseconomist.com/gr/event/AOZ/Voting_results στις 31.10.2018.

κατά τις οποίες οι υποχρεώσεις περιγράφονται από το Διεθνές Δικαστήριο στην *Υπόθεση της Υφαλοκρηπίδας της Βόρειας Θάλασσας*.

β) Οριοθέτηση με βάση το διεθνές δίκαιο. Το άρθρο 74 της UNCLOS επιδιώκει και επιτυγχάνει να εντάξει τις οριοθετήσεις μέσα στο πλέγμα των συμβατικών και εθιμικών, γενικών και ειδικών, διατάξεων του διεθνούς δικαίου.

γ) Οριοθέτηση με βάση τη δίκαιη λύση. Πρόκειται απλώς για υπενθύμιση του άρθρου 74 της UNCLOS στη δίκαιη λύση, ενώ τα κράτη δεν εμποδίζονται, εάν το επιθυμούν, να επιλέξουν την «άδικη λύση»⁶⁷.

Παρά το ανωτέρω σημείο (α) –και στο πλαίσιο διαφορετικών ερμηνειών-, έχει διατυπωθεί προβληματισμός για το εάν η δυνατότητα μονομερούς οριοθέτησης σε περίπτωση μη συμφωνίας των όμορων κρατών αποκλείεται ρητά βάσει της Σύμβασης. Χρειάζεται, λοιπόν, για να διευκρινίσουμε το ζήτημα το οποίο εξάλλου ενδιαφέρει πολύ την ελληνική πλευρά, να αναφερθούμε τόσο στις θέσεις που διατυπώνονται σχετικά όσο στην πρακτική που ακολουθήθηκε από άλλες μεσογειακές χώρες, με ιδιαίτερη βεβαίως αναφορά στην πρακτική που υιοθετήθηκε από την Κύπρο, η οποία αντιμετωπίζει με την Τουρκία παρόμοια προβλήματα με την Ελλάδα.

B.4.2.1 Η περίπτωση της Ελλάδας και της Τουρκίας

Η Ελλάδα δεν έχει κηρύξει ακόμα ΑΟΖ εξαιτίας των αντιδράσεων και των προκλητικών συμπεριφορών της Τουρκίας. Λόγω της γεωγραφικής διαμόρφωσης της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, η διατιθέμενη θαλάσσια έκταση δεν επαρκεί για την υιοθέτηση των ορίων που προβλέπονται από την UNCLOS για την ΑΟΖ μέχρι το επιτρεπόμενο όριο των 200 ναυτικών μιλίων. Ωστόσο, η ελληνική νομοθεσία, η

⁶⁷ Για το θέμα της ΑΟΖ στην προοπτική συνεκμετάλλευσης κοινών κοιτασμάτων, βλ. Μπρεδήμας, Α. (2014). «Συνεκμετάλλευση των Κοινών Κοιτασμάτων Υδρογονανθράκων στην Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου». Τσάλτας, Γρ. & Αναγνώστου, Χρ. (επιμ.), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλάσσιων Ενεργειακών Φυσικών Πόρων*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σσ. 213-224.

οποία έχει εναρμονισθεί με την UNCLOS⁶⁸, αναφέρει: «όταν αποφασισθεί η κήρυξη ΑΟΖ στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο, τα εξωτερικά της όρια θα είναι τα ίδια με τα όρια της υφαλοκρηπίδας, δηλαδή, ελλείψει συμφωνίας με τα γειτονικά κράτη, η μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας απέχει ίση απόσταση από τα εγγύτερα σημεία των γραμμών βάσης (τόσο ηπειρωτικών όσο και νησιωτικών) από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης»⁶⁹. Οι διατάξεις της UNCLOS φαίνονται, λοιπόν, ευνοϊκές για την Ελλάδα, καθώς με την κήρυξη της ΑΟΖ η χώρα θα μπορεί να προβεί σχεδόν σε όλες τις δραστηριότητες και χρήσεις της θάλασσας (συμπεριλαμβανομένων και των ενεργειακών)⁷⁰.

Να σημειωθεί ότι, παρότι η UNCLOS έγινε αποδεκτή από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας και το μεγαλύτερο μέρος της έχει ήδη καταστεί μέρος του εθνικού δικαίου, καταψηφίστηκε από την Τουρκία. Κατά τις διαπραγματεύσεις της τρίτης συνδιάσκεψης των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας, η Τουρκία επιχείρησε να εκμεταλλευτεί την έννοια της ημίκλειστης θάλασσας, υποστηρίζοντας ότι στις θάλασσες αυτές πρέπει να ακολουθούνται ειδικοί κανόνες οριοθέτησης που απαιτούν συγκατάθεση όλων των παράκτιων κρατών. Παρότι οι προτάσεις της δεν έγιναν αποδεκτές, η Τουρκία συνέχισε να επικαλείται το γεγονός ότι η UNCLOS δεν υιοθέτησε τις προτάσεις της, οι οποίες, όμως, αποσκοπούσαν ουσιαστικά σε διχοτόμηση του Αιγαίου Πελάγους. Επιπλέον, η Τουρκία υποστηρίζει ότι η Ελλάδα οφείλει να σεβαστεί το δικαίωμα πρόσβασης της στην ανοιχτή θάλασσα. Ειδικότερα, θεωρεί ότι η επέκταση της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου στα 12 ναυτικά μίλια θα αποτελέσει κατάχρηση του δικαιώματος θέσπισης αιγιαλίτιδας ζώνης, θίγοντας το δικαίωμά της για πρόσβαση στην ανοιχτή θάλασσα και απειλώντας συγχρόνως την ασφάλειά της. Με δική της διασταλτική ερμηνεία, η Τουρκία υποστηρίζει ότι το σύστημα των ευθειών γραμμών βάσης δεν μπορεί να εφαρμόζεται από ένα κράτος, εφόσον κάτι τέτοιο αποκόπτει τη χωρική θάλασσα άλλου κράτους από την ανοιχτή θάλασσα ή την ΑΟΖ.

⁶⁸ Η Ελλάδα κύρωσε τη σύμβαση με τον Νόμο περί «Κύρωσης της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας και της συμφωνίας που αφορά στην εφαρμογή του Μέρους XI της Σύμβασης (ΦΕΚ Α' 136/1995).

⁶⁹ Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*, σσ. 180-181.

⁷⁰ Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*, σ. 181.

Η Τουρκία έχει μάλιστα αναφέρει ότι οποιαδήποτε επέκταση των χωρικών υδάτων της Ελλάδας θα αποτελέσει αιτία πολέμου (*casus belli*). Όλες οι παραβιάσεις του εναέριου και θαλάσσιου χώρου της Ελλάδας και η καθιέρωση γκρίζων ζωνών από την Τουρκία έχουν ως στόχο να αποτρέψουν την Ελλάδα ακριβώς από τη θέσπιση ΑΟΖ. Η Τουρκία είχε και παλαιότερα αντιδράσει στην προοπτική θέσπισης αλιευτικής ζώνης από την Ελλάδα στο Αιγαίο. Επιπλέον, τα όρια της ΑΟΖ ταυτίζονται με αυτά της υφαλοκρηπίδας και, ως εκ τούτου, η Τουρκία επικαλείται τα ίδια επιχειρήματα που χρησιμοποιεί όσον αφορά στην υφαλοκρηπίδα⁷¹. Το μόνιμο επιχειρήμα της Τουρκίας μέχρι τώρα ήταν ότι τα νησιά του Αιγαίου βρίσκονται πάνω στην υφαλοκρηπίδα της Ανατολίας. Ωστόσο, με την UNCLOS καθίσταται σαφές ότι τα νησιά δικαιούνται τις ίδιες ζώνες με τις ηπειρωτικές περιοχές και ότι αυτές χαράσσονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο⁷² προσφέροντας έτσι μεγαλύτερη υποστήριξη σε σύγκριση με εκείνη την οποία παρέχει η υφαλοκρηπίδα. Το βασικό πρόβλημα της Τουρκίας είναι το Καστελόριζο, καθώς καλύπτει μεγάλο μέρος της Ανατολικής Μεσογείου στο οποίο βρίσκονται σημαντικά ενεργειακά αποθέματα και διασφαλίζει κοινά θαλάσσια σύνορα με την Κύπρο⁷³. Επιπλέον, στην περίπτωση που η Ελλάδα κηρύξει ΑΟΖ με την Αίγυπτο, εξαιτίας του Καστελόριζου οι θαλάσσιες ζώνες της Τουρκίας δεν θα συνορεύουν με αυτές της Αιγύπτου.

Η άρνηση της Τουρκίας να αποδεχθεί τις ρυθμίσεις της UNCLOS ισοδυναμεί ουσιαστικά με άρνησή της να αποδεχθεί το ισχύον διεθνές δίκαιο⁷⁴, πράγμα που καταδεικνύει ότι η θέση της Τουρκίας αναφορικά με το Αιγαίο είναι αμιγώς πολιτική. Η Τουρκία προκρίνει τις πολιτικές μεθόδους επίλυσης των διαφορών (π.χ., διαπραγματεύσεις), γι' αυτό και επικαλείται το άρθρο 33(1) του Χάρτη των ΗΕ, όπου ενδεικτικά καταγράφονται οι νομικές/πολιτικές μέθοδοι διευθέτησης διαφορών. Οι πολιτικές μέθοδοι επίλυσης διαφορών τις οποίες επικαλείται η Τουρκία (διαπραγμάτευση, μεσολάβηση, συνδιαλλαγή, καλές υπηρεσίες) επιτρέπουν

⁷¹ Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*, σ. 182

⁷² Βλ. το άρθρο 121, παράγραφος 2 της UNCLOS. Επίσης, Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*, σ. 200.

⁷³ Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*, σ. 414.

⁷⁴ Εξάλλου, η Τουρκία δεν αναγνωρίζει ούτε τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

σχετικά εύκολα την απομάκρυνση από την αυστηρή εφαρμογή των κανόνων διεθνούς δικαίου⁷⁵, ενώ της δίνουν την ευκαιρία για ερμηνεία του ισχύοντος συμβατικού και εθιμικού Διεθνούς Δικαίου Θάλασσας κατά το δοκούν, ακόμη κι όταν οι διάδικοι της υποδεικνύουν -με συνυποσχετικό- «δίκαιες λύσεις» - ευθυδικία»⁷⁶.

Από την άλλη και εντελώς ανακόλουθα, τη στιγμή που η Τουρκία απειλεί με πόλεμο την Ελλάδα για το Αιγαίο, η ίδια, παρακάμπτοντας τις δικές της αντιρρήσεις για τους κανόνες οριοθέτησης, έχει υιοθετήσει αιγιαλίτιδα ζώνη 12 ναυτικών μιλίων στη Μαύρη Θάλασσα και στην Ανατολική Μεσόγειο χωρίς να ζητήσει συγκατάθεση των όμορων κρατών, υιοθετώντας έτσι πλήρως τις προβλέψεις του άρθρου 3 της UNCLOS.

Ειδικότερα σε σχέση με την απειλή πολέμου εκ μέρους της Τουρκίας προς την Ελλάδα, πρέπει να παραθέσουμε τις απόψεις της Στρατή⁷⁷, η οποία υποστηρίζει ότι, όταν το 1974 η Τουρκία διατύπωσε το *casus belli* στην περίπτωση αύξησης των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια, ο λόγος ήταν ότι, εάν η Ελλάδα προχωρούσε σε μία τέτοια κίνηση, θα έκλεινε το θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Το 1995, λίγους μήνες αφότου τέθηκε σε ισχύ η UNCLOS, που καθόριζε ως συμβατικό κανόνα ότι τα χωρικά ύδατα μπορούν να έχουν εύρος 12 ναυτικών μιλίων, το θέμα του *casus belli* επανήλθε, επειδή η Τουρκία θεωρούσε ότι η Ελλάδα προετοιμαζόταν, κατ' εφαρμογήν της συμβάσεως, να προχωρήσει σε επέκταση των χωρικών υδάτων⁷⁸. Το 1996, η κρίση των Ιμίων,

⁷⁵ Σε πολιτική και διπλωματική στρατηγική της Τουρκίας αναφέρεται ρητά η Στρατή, Α. (2012). *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

⁷⁶ Περράκης, Σ. (Μάιος 2006). «Ζητούμενο η Ευθυδικία. Οι Ελληνοτουρκικές Διενέξεις και ο Μονόδρομος». *Διπλωματία* 31.

⁷⁷ Στρατή, Α. (2012). *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*. Ανάλογες απόψεις διατυπώνει και ο Συρίγος, Α. (2017). «Ο Ορθολογισμός της Τουρκίας». Ανακτήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/911511/article/epikairothta/politikh/o-or8ologismos-ths-toyrkias> στις 31.10.2018.

⁷⁸ Παρόμοια θέση έχει και ο Λυγερός (Λυγερός, Ν. (χ.χ.). «*Casus Belli* και ΑΟΖ». Ανακτήθηκε από <http://www.lygeros.org/lygeros/7108-gr.html> στις 31.10.2018), σύμφωνα με τον οποίο το *casus belli* δεν αποτελεί μοχλό πίεσης αναφορικά με την ΑΟΖ, αφού είναι αρκετό για την Τουρκία να μην υπογράψει τη διακρατική συμφωνία, και, επίσης, δεν υπάρχει καμία αναλογία με το *casus belli*

έφερε στην επιφάνεια την αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας σε έναν μεγάλο αριθμό νησίδων στο Αιγαίο. Ήταν η τουρκική αντίδραση σε μία εξαγγελία που είχε γίνει έξι μήνες νωρίτερα από την Ελλάδα ότι θα χτισθούν υποδομές για να διευκολύνουν την ανθρώπινη διαβίωση σε έναν αριθμό μικρών νησιών. Η Τουρκία φοβήθηκε ότι στόχος του προγράμματος ήταν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για να ξεπεραστούν τα προβλήματα της UNCLOS, που ορίζει ότι «βράχοι που δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή, δεν έχουν ΑΟΖ ή υφαλοκρηπίδα». Έκτοτε η Τουρκία εμμένει στο θέμα, δυσχεραίνοντας την πάγια ελληνική θέση περί προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Πιο συγκεκριμένα, οι οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών ξεκινούν από την ακτογραμμή των ηπειρωτικών και νησιωτικών εδαφών. Εάν είναι άγνωστη ή αμφισβητούμενη η κυριαρχία κάποιων νησιών, δεν είναι δυνατή η οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών. Ακόμη και αν η Τουρκία δεχθεί τη δικαστική επίλυση της οριοθετήσεως της υφαλοκρηπίδας, πρώτο θέμα προσφυγής θα πρέπει να είναι η διαπίστωση της κυριαρχίας επί των νησιών. Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα ακολουθήσει ως δεύτερο θέμα.

Να σημειωθεί εδώ ότι η Ελλάδα, δεν έχει θεσπίσει ακόμα ΑΟΖ ούτε με την Αλβανία, με την οποία είχε προχωρήσει σε συμφωνία τον Απρίλιο του 2009 ο τότε πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής και η υπουργός Εξωτερικών Ντόρα Μπακογιάννη. Με βάση τη συμφωνία, η οποία βασίστηκε στην αρχή της μέσης γραμμής, οριοθετείτο η υφαλοκρηπίδα και οι άλλες θαλάσσιες ζώνες που οι δύο χώρες δικαιούνται βάσει των διατάξεων του διεθνούς δικαίου.

Όμως, η συμφωνία δημιουργούσε ένα τετελεσμένο για την Τουρκία, καθώς έδινε πλήρη δικαιώματα στα ελληνικά νησιά, η δε οριοθέτηση βάσει της μέσης γραμμής είναι κάτι που, όπως εξηγήσαμε, η Τουρκία διαχρονικά μάχεται. Έτσι, η Τουρκία άσκησε με επιτυχία πιέσεις στην Αλβανία για να ακυρώσει τη συμφωνία. Μετά από δύο μήνες και μετά τις εκλογές στη γειτονική χώρα, η συμφωνία δεν κυρώθηκε από το Αλβανικό Κοινοβούλιο, καθώς η αντιπολίτευση

αναφορικά με τα 12 ναυτικά μίλια, επειδή ακριβώς η επέκταση στα 12 ναυτικά μίλια είναι μια μονόπλευρη απόφαση και, επομένως, το *casus belli* μπορεί με την ύπαρξή του να την ακυρώσει. Υποστηρίζει, δηλαδή, ότι η ΑΟΖ δεν έχει τα ίδια δομικά προβλήματα με τα χωρικά ύδατα παρά τη φαινομενική αναλογία.

επικαλέστηκε το δικαίωμα της Αλβανίας για μεγαλύτερη θαλάσσια έκταση και έστειλε τη συμφωνία στο αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο, το οποίο την ακύρωσε αποδεχόμενο τον ισχυρισμό ότι ήταν ετεροβαρής. Τον Μάιο του 2015, τη στιγμή που βρισκόταν σε εξέλιξη ο διαγωνισμός για την έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων στο Ιόνιο, η Αλβανία με ρηματική διακοίνωση προς το Υπουργείο Εξωτερικών, αμφισβητούσε την οριοθέτηση της ΑΟΖ στα θαλάσσια σύνορά μας. Ζητούσε μάλιστα να μην επιτραπεί η έρευνα στο οικόπεδο 1, ισχυριζόμενη ότι αυτό καταλαμβάνει μέρος της αλβανικής υφαλοκρηπίδας⁷⁹.

Ιδιαίτερη περίπτωση σε σχέση με τη θέσπιση ΑΟΖ στο Αιγαίο αποτελεί το κράτος της ΠΓΔΜ. Η θέσπιση ΑΟΖ στο Αιγαίο προσφέρει στην ΠΓΔΜ την απαιτούμενη προϋπόθεση να επικαλεστεί τις αντίστοιχες διατάξεις της UNCLOS και, ζητώντας την τήρησή τους από την Ελλάδα και προβάλλοντας αμφισβητήσεις ως προς τα ενδεχόμενο πλεόνασμα, να επιδιώξει τη συμμετοχή της. Έτσι θα πετύχαινε να θεμελιώσει οικονομικά συμφέροντα στο Αιγαίο. Ένα ζήτημα που πρέπει να λυθεί είναι εάν η ΠΓΔΜ, ως περικλειστο κράτος, θα αλιεύει στο Αιγαίο, στην Αδριατική, στη Μαύρη Θάλασσα ή και στις τρεις περιοχές.

B.4.2.2. Θεωρητικές προκείμενες αναφορικά με την ανακήρυξη ΑΟΖ

Αναφερόμενος στο ζήτημα Ελλάδας-Τουρκίας, ο Καρυώτης⁸⁰ υποστηρίζει ότι η οριοθέτηση της ΑΟΖ είναι αναφαίρετο, μονομερές δικαίωμα του κάθε παράκτιου κράτους και υπενθυμίζει ότι σε παγκόσμιο επίπεδο υπάρχει το ιστορικό προηγούμενο τέτοιων οριοθετήσεων σε 134 υποθέσεις. Μεταξύ αυτών η Κύπρος, η οποία οριοθέτησε την ΑΟΖ της το 2004 και η Τουρκία, το 1986, στη Μαύρη Θάλασσα, βασιζόμενη στο καθεστώς της μέσης γραμμής.

⁷⁹ Νεότερες πληροφορίες στο τύπο αναφέρουν ότι η ελληνική και η αλβανική κυβέρνηση έχουν καταλήξει σε συμφωνία για την εκ νέου οριοθέτηση της ΑΟΖ, εξέλιξη που σχετίζεται άμεσα με το ενδιαφέρον για τις έρευνες υδρογονανθράκων στα οικόπεδα 1 και 2 στο Ιόνιο.

⁸⁰ Καρυώτης, Θ. (2014). *Η ΑΟΖ της Ελλάδας*. Αθήνα: Λιβάνης.

Σε αντίθετη γραμμή ο Ροζάκης⁸¹ αναγνωρίζει τη δυσκολία οριοθέτησης της ΑΟΖ εξαιτίας των ιδιαίτερων γεωγραφικών συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή. Εξάλλου, όπως γράφει, η εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου ενεργειακού πλούτου (φυσικό αέριο, πετρέλαιο, κ.λπ.) δεν προϋποθέτει την απόκτηση ΑΟΖ, αλλά αρκεί η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Με άλλα λόγια, αν οριοθετηθεί η ελληνοτουρκική υφαλοκρηπίδα, τότε η Ελλάδα μπορεί νόμιμα, εντός της δικής της θαλάσσιας ζώνης, να διεξάγει όποια έρευνα και εκμετάλλευση του ενεργειακού πλούτου του υπεδάφους επιθυμεί. Ακόμη πιο συγκεκριμένα, επειδή έχει ήδη οριοθετήσει την υφαλοκρηπίδα της με την Ιταλία, η Ελλάδα μπορεί άμεσα (και νόμιμα) στο κεντροδυτικό Ιόνιο (στη δική της υφαλοκρηπίδα) να αντλήσει τα τυχόν αποθέματα φυσικού αερίου. Επομένως, η εμμονή στην κήρυξη της ΑΟΖ έναντι της Τουρκίας, όταν ελευθέρως διεξάγονται εδώ και πολλά χρόνια ελληνοτουρκικές συνομιλίες για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, ηχεί ανησυχητικά, διότι θα σημάνει τον άδοξο τορπιλισμό αυτών των συνομιλιών, χωρίς, ωστόσο, να επιτευχθεί ως αντιστάθμισμα ο στόχος της ΑΟΖ. Επομένως, η Ελλάδα, κατά την άποψή του Ροζάκη, δεν θα ωφεληθεί καθόλου ανοίγοντας νέα μέτωπα, αν προηγουμένως δεν έρθει σε συμφωνία και με τις υπόλοιπες γειτονικές χώρες. Μια μονομερής τοποθέτηση της Ελλάδας στα θέματα της ΑΟΖ, χωρίς προηγούμενες διαπραγματεύσεις, θέτει τη χώρα σε κίνδυνο, καθώς ωθεί την Τουρκία σε μονομερή από την πλευρά της ανακήρυξη «μέσης γραμμής» στο μέσον του Αιγαίου.

Ο Τσάλτας⁸², στην ίδια γραμμή σκέψης, υποστηρίζει, ότι η μη ανακήρυξη ΑΟΖ από πλευράς Ελλάδας δεν περιορίζει ούτε κατ' ελάχιστον τα πλήρη κυριαρχικά δικαιώματά της στον υποθαλάσσιο χώρο (βυθό και υπέδαφος), τα οποία κατοχυρώνονται πλήρως από το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας. Με δεδομένο ότι η ΑΟΖ αποτελεί, σε περίπτωση που το παράκτιο κράτος το επιθυμεί, την ενδεχόμενη επέκταση των κυριαρχικών δικαιωμάτων του και στην υπερκείμενη του βυθού κολώνα νερού, με στόχο τον πλήρη έλεγχο κυρίως της αλιείας αλλά και της

⁸¹ Ροζάκης, Χ. (1988). «Η Διαφορά για την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου». *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική Κρίση*. Αθήνα: Μετόπη.

⁸² Τσάλτας Γρ. Ι. (2012). «Η Παγίδα των ΑΟΖ. Γιατί το “Κλειδί” είναι η Υφαλοκρηπίδα». *Foreign Affairs The Hellenic Edition*. Ανακτήθηκε από <https://foreignaffairs.gr/articles/68746/grigoris-i-tsaltas-i-pagida-ton-aoz?page=show> στις 31.10.2018.

παραγωγής ενέργειας⁸³, τα κυριαρχικά δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας υφίστανται για το παράκτιο κράτος εξ υπαρχής (ab initio) και αυτοδικαία (ipso facto) ανεξάρτητα από την όποια ρητή διακήρυξη⁸⁴, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να επεκταθούν και πέραν του ορίου των 200 ναυτικών μιλίων της ΑΟΖ. Με άλλα λόγια, υποστηρίζει ότι όλα τα παράκτια κράτη διαθέτουν υφαλοκρηπίδα τόσο για τα ηπειρωτικά τους εδάφη όσο και για τα νησιωτικά, ενώ ΑΟΖ διαθέτουν μόνον εκείνα που το επιθυμούν. Άλλωστε, όπως σαφέστατα διαπίστωσε το Διεθνές Δικαστήριο το 1985 στην *Υπόθεση της Υφαλοκρηπίδας Λιβύης-Μάλτας*, «... τα δικαιώματα στον υποθαλάσσιο χώρο (βυθό και υπέδαφος) της ΑΟΖ ορίζονται σε πλήρη αναφορά με το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας». Και πιο ξεκάθαρα ακόμη, όπως το ίδιο πάντα Δικαστήριο υπογραμμίζει συμπληρωματικά, «... αν και είναι δυνατή η ύπαρξη υφαλοκρηπίδας χωρίς ΑΟΖ δεν είναι δυνατόν να υπάρξει ΑΟΖ χωρίς αντίστοιχη υφαλοκρηπίδα».

Προκειμένου η Ελλάδα να απεμπλακεί από τη διαμάχη και τις προκλήσεις της Τουρκίας, πρέπει, όπως πολλοί εκτιμούν, να έχει ευρύτερη στόχευση: τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ΑΟΖ, έτσι ώστε η θαλάσσια επιφάνεια της Μεσογείου να βρίσκεται υπό ευρωπαϊκό έλεγχο, οπότε, με αυτόν τον τρόπο, η τουρκική προκλητικότητα θα αντιμετωπιστεί όχι από μια μεμονωμένη χώρα αλλά συλλογικά.

B.4.2.3. Νομολογιακές διατάξεις και πρακτικές από ακολουθήθηκαν αναφορικά με την ανακήρυξη ΑΟΖ

Προκειμένου να προσανατολιστούμε ποια είναι η καλύτερη στρατηγική από ελληνικής πλευράς επί του θέματος, θα εξετάσουμε πολύ συνοπτικά τη διεθνή πρακτική στην οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών⁸⁵, επισημαίνοντας αρχικά ότι

⁸³ Βλ. άρθρο 56 της UNCLOS.

⁸⁴ Βλ. άρθρο 77 της UNCLOS.

⁸⁵ Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από Τσιτώνη, Δ. Π. (χ.χ.). *Η Οριοθέτηση των Θαλάσσιων Ζωνών της Ελλάδας με τις Γειτονικές Χώρες* (Διπλωματική Εργασία), σσ. 31 κ.ε.. Ανακτήθηκε από <http://repo.lib.duth.gr/jspui/handle/123456789/10348> στις 31.10.2018.

υπάρχουν διάφοροι τρόποι θέσπισης μιας ζώνης δικαιοδοσίας που εξαρτώνται αποκλειστικά από την εσωτερική έννομη τάξη του παράκτιου κράτους⁸⁶.

Ο πρώτος τρόπος είναι η χάραξη «ενιαίου θαλασσίου ορίου». Η έννοια του «ενιαίου θαλασσίου ορίου» δεν προέρχεται από το συμβατικό δίκαιο, αλλά από την πρακτική των κρατών και είναι αποτέλεσμα της επιθυμίας τους να χαράξουν ένα συνεχόμενο όριο που οριοθετεί τις διάφορες –εν μέρει αλληλοεπικαλυπτόμενες- ζώνες δικαιοδοσίας. Στην περίπτωση των αλληλοεπικαλυπτόμενων θαλασσίων ζωνών, η χάραξη ενιαίου θαλάσσιου ορίου συνεπάγεται την εφαρμογή κανόνων που είναι κοινοί για όλες τις θαλάσσιες ζώνες, όπως άλλωστε επισημάνθηκε από το Τμήμα του Διεθνούς Δικαστηρίου στην *Υπόθεση Οριοθέτησης της Θαλάσσιας Μεθορίου στην Περιοχή του Κόλπου Maine* (1984) (παρ. 173), υπόθεση που είναι η πρώτη στην οποία αντιμετωπίστηκε η έννοια του ενιαίου θαλάσσιου ορίου⁸⁷. Το Τμήμα θεώρησε πρώτα ότι: «Δεν υπάρχει κανόνας του διεθνούς δικαίου που να μην επιτρέπει τη θαλάσσια οριοθέτηση δύο διαφορετικών στοιχείων με μία και μόνη γραμμή» (παρ. 20) και στη συνέχεια ότι «... κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί με την εφαρμογή ενός κριτηρίου ή συνδυασμού κριτηρίων, τα οποία δεν δίνουν προτιμησιακή μεταχείριση σε ένα από τα δύο αντικείμενα (υφαλοκρηπίδα και υπερκείμενα ύδατα), και ταυτόχρονα προσφέρονται εξίσου για τη διαίρεση εκατέρου από αυτά» (παρ. 194). Φρόντισε, ωστόσο, να επισημάνει ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ δεν ταυτίζονται, δεδομένου ότι το ενδεχόμενο ταύτισης των δύο διαδικασιών θα καθιστούσε τη μάζα των υπερκειμένων υδάτων απλό τμήμα της υφαλοκρηπίδας (παρ. 119). Δεκαεπτά χρόνια αργότερα, στην απόφασή του της 16ης Μαρτίου 2001 στην *Υπόθεση Θαλάσσιας Οριοθέτησης Κατάρ-Μπαχρέιν*, το Διεθνές Δικαστήριο αποσαφήνισε τον ρόλο και τη λειτουργία του «ενιαίου θαλάσσιου ορίου». Στη συγκεκριμένη περίπτωση, έκρινε ότι το θαλάσσιο όριο θα είναι το αποτέλεσμα της οριοθέτησης διαφόρων ζωνών δικαιοδοσίας. Ενδιαφέρουσα για την ελληνική περίπτωση αποτελεί η απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 2009 του Διεθνούς Δικαστηρίου στην *Υπόθεση Θαλάσσιας Οριοθέτησης στη Μαύρη Θάλασσα*, η οποία δεν αναγνώρισε

⁸⁶ Βλ. και πιο πάνω, στην ενότητα Β.3.

⁸⁷ Απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 1984 (Καναδάς-Η.Π.Α.), I.C.J. Rep. 1984.

στη νήσο των Όφρων δικαίωμα στις θαλάσσιες ζώνες πέραν της αιγιαλίτιδας ζώνης των 12 ναυτικών μιλίων, υιοθετώντας σε γενικές γραμμές τη μεθοδολογία του Διαιτητικού Δικαστηρίου στην *Υπόθεση Θαλάσσιας Οριοθέτησης Ερυθραίας-Υεμένης*. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή επρόκειτο για ένα μεμονωμένο νησί που θα πρέπει να διακριθεί σαφώς από την περίπτωση ενός αρχιπελάγους, όπως είναι το ελληνικό Αιγαίο Πέλαγος. Η αντίληψη του ενιαίου θαλάσσιου συνόρου διευκολύνεται πάντως και από την ταυτόσημη διατύπωση των άρθρων 74(1) και 83(1) της UNCLOS, που αναφέρονται στην οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας αντιστοίχως.

Πάντως, ακριβώς επειδή η θεωρία ταύτισης της οριοθετικής γραμμής υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ θεωρείται ως η πλέον πρακτική λύση, ήδη από το 1985, σε σύνολο 30 περιπτώσεων συμβατικής οριοθέτησης της ΑΟΖ, οι 29 είχαν υιοθετήσει οριοθετική γραμμή που συνέπιπτε με την οριοθετική γραμμή της υφαλοκρηπίδας. Ωστόσο, η πρακτική αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί απόλυτη στην εφαρμογή της και ως παραδείγματα αναφέρονται οι υφιστάμενες συμφωνίες συνεκμετάλλευσης και η συμφωνία Αυστραλίας-Παπούα Νέας Γουινέας, στην περιοχή του Στενού Torres (1975), η οποία θεσπίζει διαφορετική οριοθετική γραμμή για την αλιευτική ζώνη και διαφορετική γραμμή για την υφαλοκρηπίδα. Χαρακτηριστική, εξάλλου, είναι και η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου στην *Υπόθεση Οριοθέτηση Λιβύης-Μάλτας*, σύμφωνα με την οποία μία από τις σχετικές περιστάσεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας ενός κράτους είναι η κατά το δίκαιο επιτρεπτή έκταση της ΑΟΖ του κράτους αυτού.

Άλλος τρόπος οριοθέτησης είναι η αρχή της ίσης απόστασης (μέση γραμμή και πλάγια γραμμή). Με τις συμβάσεις της πρώτης συνδιάσκεψης για το Δίκαιο της Θάλασσας το 1958, η αρχή της ίσης απόστασης θεσπίστηκε ως ο βασικός κανόνας/μέθοδος οριοθέτησης, με την εξαίρεση των «ειδικών περιστάσεων». Ως μέση γραμμή (median line) νοείται η γραμμή κάθε σημείο της οποίας έχει την ίδια απόσταση από τα εγγύτερα σημεία των γραμμών βάσης από τις οποίες μετράται η αιγιαλίτιδα ζώνη. Με τη χάραξη της μέσης γραμμής, τα παράκτια κράτη μοιράζονται ακριβώς μεταξύ τους τη θαλάσσια ή την υποθαλάσσια περιοχή που βρίσκεται

ανάμεσά τους⁸⁸. Όταν οι ακτές είναι παρακείμενες, δεν νοείται μέση γραμμή μεταξύ τους, οπότε γίνεται αναφορά σε μία πλάγια γραμμή, με βάση την αρχή της ίσης απόστασης (equidistance). Στην απόφασή του για την *Υφαλοκρηπίδα της Βόρειας Θάλασσας*, το Διεθνές Δικαστήριο έκρινε ότι ο κανόνας της ίσης απόστασης δεν αποτελεί εθνικό κανόνα, μολονότι έσπευσε να διευκρινίσει το εξής: «... είναι αληθές ότι καμία άλλη μέθοδος οριοθέτησης δεν διαθέτει τον ίδιο συνδυασμό πρακτικής διευκόλυνσης (convenience) και βεβαιότητας εφαρμογής» (παρ. 23). Και εν τέλει έκρινε ότι η οριοθέτηση πρέπει να γίνει με βάση «συμφωνία, σύμφωνα με επιεικείς (δίκαιες) αρχές ... λαμβανομένων υπόψη όλων των σχετικών περιστάσεων ... με τρόπο ώστε να καταλείπει όσο το δυνατόν περισσότερο σε κάθε διάδικο κράτος όλα τα τμήματα εκείνα της υφαλοκρηπίδας που αποτελούν μία φυσική προέκταση του χερσαίου εδάφους του μέσα και κάτω από τη θάλασσα, χωρίς επικάλυψη στη φυσική προέκταση του χερσαίου εδάφους του άλλου διαδίκου». Με την κρίση αυτή το Διεθνές Δικαστήριο αποκαθήλωσε, από τη μία, την αρχή της ίσης απόστασης από το κανονολογικό της βάθρο ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και, από την άλλη, αποσύνδεσε τις «ειδικές περιστάσεις» από τη συμβατική τους εφαρμογή σε συγκεκριμένη μέθοδο οριοθέτησης. Πράγματι, προκειμένου να αντιμετωπίσει την έννοια της φυσικής προέκτασης, μετονόμασε αυθαίρετα τις διαφόρους παραμέτρους και στοιχεία σε «σχετικές περιστάσεις» και με τη νέα τους ορολογία έκρινε ως απαραίτητη τη συνεκτίμησή τους σε κάθε μέθοδο οριοθέτησης⁸⁹.

Η μεταγενέστερη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου σχετικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας ακολούθησε τη γραμμή της απόφασης για την *Υφαλοκρηπίδα της Βόρειας Θάλασσας*. Έτσι, δεν δέχθηκε την υποχρεωτικότητα οποιασδήποτε συγκεκριμένης τυπικής μεθόδου οριοθέτησης στο εθνικό δίκαιο και θεώρησε τη μέση γραμμή και την αρχή της ίσης απόστασης ως μία από τις πολλές δυνατές μεθόδους οριοθέτησης (όπως για παράδειγμα, η χάραξη μιας γραμμής κάθετης προς τη γενική κατεύθυνση των ακτών ή η χάραξη μιας οριοθετικής γραμμής που επεκτείνει μία υπάρχουσα διαίρεση των χωρικών υδάτων ή που

⁸⁸ Churchill R.R. & Lowe A.V. (1999). *The Law of the Sea*. London: Juris Publishing, p. 198.

⁸⁹ Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*, σσ. 321-323.

επεκτείνει το τελευταίο μόνον τμήμα μιας προϋπάρχουσας οριοθετικής γραμμής κ.λπ.). Πάντως, όπως ορθά παρατηρεί ο Ροζάκης⁹⁰: «η μέση γραμμή δεν είναι μία νομική μέθοδος, δεν είναι φυσικά ένας κανόνας δικαίου, είναι απλά μια τεχνική γραμμή υποκειμένη σε μία νομική μέθοδο, τη μέθοδο των αρχών της ευθυδικίας».

Ανεξαρτήτως, πάντως, των νομολογιακών τάσεων, η πρακτική των κρατών φαίνεται να έχει αναγάγει την ίση απόσταση σε πρωταρχικό κανόνα των οριοθετήσεων, εφαρμόζοντάς την, είτε αυστηρά είτε με αποκλίσεις, όπου οι συνθήκες το απαιτούν.

B.4.2.4. Η οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών στην περίπτωση της Κύπρου (case study)

Η Κύπρος επικύρωσε την UNCLOS στις 12 Δεκεμβρίου 1988. Το 2003 υπέγραψε συμφωνία για οριοθέτηση ΑΟΖ με την Αίγυπτο⁹¹, η οποία μάλιστα υπήρξε η πρώτη διμερής συμφωνία κήρυξης ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο.

Στο άρθρο 1 ορίζεται ως μέθοδος οριοθέτησης της ΑΟΖ η αρχή της ίσης απόστασης/μέση γραμμή. Ρητή αναφορά γίνεται επίσης και στο ενδεχόμενο αναθεώρησης ή επέκτασης των γεωγραφικών συντεταγμένων των σημείων 1 και 8 όπου κριθεί αναγκαίο, ενόψει μελλοντικής οροθέτησης της ΑΟΖ με άλλα εμπλεκόμενα γειτονικά κράτη. Η εν λόγω διάταξη αναφέρεται στο ζήτημα του προσδιορισμού των τριεθνών σημείων. Παρά το γεγονός ότι και τα δύο συμβαλλόμενα κράτη έχουν υιοθετήσει σύστημα ευθειών γραμμών βάσης, από το κείμενο της συμφωνίας δεν προκύπτει με σαφήνεια εάν ως γραμμές βάσης για τη χάραξη της μέσης γραμμής ελήφθησαν υπόψη οι ευθείες γραμμές βάσης των δύο κρατών ή η γραμμή της κατώτατης ρηχίας («φυσική ακτογραμμή»).

⁹⁰ Ροζάκης, Χ. (1988). «Η Διαφορά για την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου». *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική Κρίση*, σσ. 213-332.

⁹¹ Η συμφωνία κυρώθηκε με τον νόμο υπ' αριθμ. 15 (III) του 2003. Βλ. Doussis, E. (2004). "L' Accord du 17 Fevrier 2003 entre Chypre et l' Egypte sur la Delimitation de leurs Zones Economiques Exclusives: Bref Commentaire". *Annuaire du Droit de la Mer*, Tome IX, Paris: Editions A. Pedone, pp.143-155.

Το άρθρο 2 θεσπίζει την υποχρέωση συνεργασίας μεταξύ των δύο κρατών για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που εκτείνονται από την ΑΟΖ του ενός κράτους στην ΑΟΖ του άλλου. Σε σύγκριση με άλλες συμφωνίες οριοθέτησης, η διατύπωση του άρθρου 2 είναι πολύ γενική. Συνήθως γίνεται διάκριση μεταξύ των αλιευτικών πόρων και των υποθαλάσσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, ως προς τα οποία προβλέπονται λεπτομερείς ρυθμίσεις για την πλέον αποτελεσματική εκμετάλλευσή τους και τη δίκαιη κατανομή των εσόδων.

Το άρθρο 3 αναφέρει πως, σε περίπτωση που ένα από τα δύο κράτη επιχειρήσει να οριοθετήσει ΑΟΖ που σχετίζεται με τα 8 σημεία της μέσης γραμμής με ένα τρίτο κράτος, θα πρέπει να συμβουλευτεί την άλλη πλευρά.

Στο άρθρο 4 υιοθετείται ως μέθοδος επίλυσης των διαφορών που θα προκύψουν από την ερμηνεία ή την εφαρμογή της συμφωνίας «η διευθέτηση δια της διπλωματικής οδού». Σε περίπτωση, ωστόσο, που δεν μπορεί να επιλυθεί η διαφορά σε εύλογο χρονικό διάστημα, προβλέπεται ότι τα δύο μέρη θα προσφύγουν σε διαιτησία⁹².

Το 2007 η Κύπρος υπέγραψε συμφωνία οριοθέτησης με τον Λίβανο, η οποία αποτελεί πιστό αντίγραφο της συμφωνίας με την Αίγυπτο⁹³. Στο άρθρο 1 ως μέθοδος οριοθέτησης της ΑΟΖ ορίζεται και πάλι η αρχή της ίσης απόστασης/μέση γραμμή και προβλέπεται το ενδεχόμενο αναθεώρησης και/ή επέκτασης των γεωγραφικών συντεταγμένων των εν λόγω σημείων όπου είναι αναγκαίο. Δεν είναι σαφές, ωστόσο, εάν κατά τη χάραξη της μέσης γραμμής ελήφθησαν υπόψη οι κυπριακές ευθείες γραμμές βάσης, δεδομένου ότι ο Λίβανος δεν έχει υιοθετήσει σύστημα ευθειών γραμμών βάσης.

Στο άρθρο 2 θεσπίζεται υποχρέωση συνεργασίας για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που εκτείνονται εκατέρωθεν της οριοθετικής γραμμής και στο άρθρο 3 προβλέπεται ότι, σε περίπτωση που ένα από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις με τρίτο κράτος για την οριοθέτηση της ΑΟΖ, οφείλει να ενημερώσει αλλά και να διαβουλευθεί με το άλλο μέρος πριν από την

⁹² Στρατή, Α. (2012). *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, σσ. 101-108.

⁹³ Ο Λίβανος φάνηκε απρόθυμος να επικυρώσει τη συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ με την Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία υπεγράφη το 2007, πράγμα που αποτέλεσε αρνητική εξέλιξη στην προσπάθεια επέκτασης του πεδίου έρευνας για ανεύρεση υποθαλασσίου πλούτου.

οριστική σύναψη της συμφωνίας, και αυτό στην περίπτωση που η οριοθέτηση αφορά τις συντεταγμένες 1 και 6.

Στο άρθρο 4 υιοθετείται ως μέθοδος επίλυσης των διαφορών που θα προκύψουν από την ερμηνεία ή την εφαρμογή της συμφωνίας «η διευθέτηση δια της διπλωματικής οδού σε πνεύμα κατανόησης και συνεργασίας». Σε περίπτωση ωστόσο που δεν μπορεί να επιλυθεί η διαφορά σε εύλογο χρονικό διάστημα, τα δύο μέρη προβλέπεται να προσφύγουν σε διαιτησία⁹⁴.

Το 2010 η Κύπρος υπέγραψε συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ με το Ισραήλ σε μια προσπάθεια να ενισχύσουν τις σχέσεις καλής γειτονίας και συνεργασίας τους. Σε αυτήν τη συμφωνία, όπως και στις προηγούμενες, προβλέπεται στο άρθρο 1 ότι η οριοθέτηση καθορίζεται με βάση τη μέση γραμμή σε 12 σημεία. Επίσης, προβλέπεται το ενδεχόμενο αναθεώρησης και/ή τροποποίησης των γεωγραφικών συντεταγμένων των σημείων 1 και 12 όπου είναι απαραίτητο, μετά από συμφωνία μεταξύ των εμπλεκόμενων τριών κρατών αναφορικά με το καθένα από τα εν λόγω σημεία, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές με την οριοθέτηση της ΑΟΖ αρχές του εθνικού διεθνούς δικαίου.

Στο άρθρο 2 θεσπίζεται υποχρέωση συνεργασίας για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Στο άρθρο 4 υιοθετείται ως μέθοδος επίλυσης των διαφορών που θα προκύψουν από την ερμηνεία ή την εφαρμογή της συμφωνίας «η διευθέτηση δια της διπλωματικής οδού σε πνεύμα κατανόησης και συνεργασίας» και σύμφωνα με τις συνταγματικές διαδικασίες κάθε χώρας. Σε περίπτωση, ωστόσο, που δεν μπορεί να επιλυθεί η διαφορά σε εύλογο χρονικό διάστημα, τα δύο μέρη προβλέπεται και πάλι να προσφύγουν σε διαιτησία⁹⁵.

Να τονίσουμε εδώ ότι το σημείο στο οποίο η συμφωνία Κύπρου Ισραήλ διαφέρει από τις δύο προηγούμενες είναι ότι δεν γίνεται ρητή αναφορά στον «τρόπο» χάραξης της μέσης γραμμής βάσει της αρχής της ίσης απόστασης. Γίνεται απλώς αναφορά στη συμφωνηθείσα μέση γραμμή. Αναφορά γίνεται, επίσης, στις σχετικές με την οριοθέτηση της ΑΟΖ αρχές του διεθνούς εθνικού δικαίου αντί της ρητής μνείας του άρθρου 74 της UNCLOS.

⁹⁴ Στρατή, Α. (2012). *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, σσ. 109-113.

⁹⁵ Στρατή, Α. (2012). *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, σσ. 114-118.

Να σημειωθεί, επίσης, ότι το Ισραήλ είναι το μοναδικό κράτος που δεν έχει ανακηρύξει ΑΟΖ μονομερώς, αλλά την έχει οριοθετήσει με γειτονικό κράτος⁹⁶.

Εν τω μεταξύ, και καθώς τα επεισόδια με την Τουρκία κλιμακώνονται και η κυβέρνηση της Κύπρου δεν είναι πρόθυμη να αναστείλει τις εργασίες εξερεύνησης και εκμετάλλευσης των ενεργειακών της αποθεμάτων αναμένοντας να βρεθεί μια οριστική λύση στο Κυπριακό, η Κύπρος με το Ισραήλ συνεργάζονται πιο στενά, με το Ισραήλ να παρέχει στρατιωτική βοήθεια στην πρώτη, ενώ εκείνη θα του παρέχει το σύνδεσμο που χρειάζεται με την ευρωπαϊκή αγορά.

Πέραν του γενικότερου ενδιαφέροντος ως προς το ζήτημα της καθιέρωσης ΑΟΖ στην περιοχή, το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της Ελλάδας στην περίπτωση των κυπριακών συμφωνιών έγκειται, αφενός, στην εφαρμογή της αρχής της ίσης απόστασης ως μεθόδου οριοθέτησης⁹⁷ και, αφετέρου, στον σεβασμό των δικαιωμάτων της επί της υφαλοκρηπίδας του Καστελλόριζου. Θα πρέπει να διευκρινιστεί, ωστόσο, ότι, ειδικά στη συμφωνία Κύπρου-Αιγύπτου, η μη επέκταση τη οριοθετικής γραμμής πέραν του μεσημβρινού των 30ο δεν κατοχύρωσε τα δικαιώματα της Ελλάδας επί της υφαλοκρηπίδας (και μελλοντικής ΑΟΖ) του Καστελλόριζου έναντι της Τουρκίας. Απλώς, απεφεύχθησαν οι επιπλοκές που είχαν δημιουργηθεί αν το δυτικό άκρο της οριοθετικής γραμμής έφθανε μέχρι το τριεθνές και ετίθετο ζήτημα προσδιορισμού του⁹⁸.

B.4.2.5. Νόμος 4001/2011

Για το ζήτημα της συμφωνίας οριοθέτησης των θαλάσσιων ζωνών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας είναι σημαντικό να αναφερθούν τα στοιχεία που προκύπτουν από τον ν. 4001/2011, γνωστό και ως «νόμο Μανιάτη», ο οποίος τροποποιεί και εμπλουτίζει τον παλαιότερο σχετικό νόμο του 1995, σχετικά με την «αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων και άλλων διατάξεων». Με βάση, λοιπόν, το άρθρο 156(1) του συγκεκριμένου νόμου, όταν υπάρχει ασυμφωνία

⁹⁶ Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*, σ. 187.

⁹⁷ Αποτελεί πάγια ελληνική θέση η εφαρμογή της ίσης απόστασης-μέσης γραμμής στην οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών και η περίπτωση της Κύπρου ενισχύει αυτήν την ελληνική θέση.

⁹⁸ Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*, σσ. 101-108.

οριοθετήσεων με τα γείτονα κράτη, με τα οποία η Ελλάδα έχει ακτές παρακείμενες ή αντικείμενες, το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ είναι η μέση γραμμή-ίση απόσταση από το σημείο μέτρησης της αιγιαλίτιδας ζώνης⁹⁹.

Ενδιαφέρον έχει ο σχολιασμός του ν. 4001/2011 από τον Ροζάκη¹⁰⁰, του οποίου τις απόψεις για το ζήτημα της οριοθέτησης των θαλάσσιων ζωνών μεταξύ όμορων κρατών παραθέσαμε πιο πάνω. Ο Ροζάκης εντοπίζει ένα πολύ ενδιαφέρον σημείο στον νόμο. Η επισήμανση ότι «ελλείπει συμφωνίας» οριοθέτησης με γειτονικά κράτη, «το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ (αφ' ης κηρυχθεί) είναι η μέση γραμμή» θα μπορούσε να ερμηνευθεί ότι μια μελλοντική κήρυξη ΑΟΖ ταυτίζεται με μονομερή οριοθέτηση βάσει της μέσης γραμμής. Αυτό θα ήταν αντίθετο με την UNCLOS (που μιλάει για συμφωνία), ενώ θα μπορούσε, επιπλέον, να προκαλέσει αμφισβήτηση της νομιμοποίησής της, άρα και γέννηση διαφοράς με άλλα κράτη –κυρίως με την Τουρκία. Μια τέτοια κίνηση θα ναρκοθετούσε το μέλλον των διερευνητικών επαφών και θα αφαιρούσε από την ελληνική πλευρά την ευελιξία να προσθέσει μελλοντικά στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και το θέμα της ΑΟΖ –στο πλαίσιο μιας οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών «πολλαπλών χρήσεων». Ακόμη όμως και αν οι διερευνητικές επαφές παραμείνουν στο πλαίσιο αναζήτησης λύσης για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, αυτό δεν αναιρεί τα ελληνικά δικαιώματα εξερεύνησης υποθαλάσσιων πλουτοπαραγωγικών πόρων ούτε σημαίνει παραίτηση από μελλοντικές λύσεις συνθετότερου χαρακτήρα.

Εάν, λοιπόν, η Ελλάδα κηρύξει ΑΟΖ, υποστηρίζει ο Ροζάκης, αυτομάτως, λόγω του νόμου 4001/2011, η «μέση γραμμή» είναι εκείνη η οποία θα επικρατήσει προσωρινά. Η προσωρινή αυτή «μέση γραμμή» θα οριστικοποιηθεί με τη συμφωνία που τελικά θα υπάρξει –όταν υπάρξει- μεταξύ των δύο χωρών. Γι' αυτό και στο Αιγαίο οι δύο πλευρές αποφεύγουν να κάνουν οποιοσδήποτε έρευνες ή ενέργειες εκμετάλλευσης, διότι μία ενδεχόμενη συμφωνία αργότερα μπορεί να ανατρέψει τα δεδομένα.

⁹⁹ Βλ. <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=9rVklH6aN2E%3D&tabid=506&language=el-GR>. Ανακτήθηκε στις 31.10.2018.

¹⁰⁰ Ροζάκης, Χ. (2013). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Διεθνές Δίκαιο*.

Κατά τον Ροζάκη, η ελληνική πλευρά δεν έχει κανένα λόγο να βιαστεί, διότι, ο ν. 4001/2011 αρκεί για να δημιουργήσει μία προσωρινή κατάσταση με τη «μέση γραμμή», που δίνει στην Ελλάδα τη δυνατότητα να κάνει αυτό που θέλει, δηλαδή έρευνα και αξιοποίηση. Αντίθετα, η οριοθέτηση της «μέσης γραμμής» προϋποθέτει οπωσδήποτε συμφωνία με την άλλη πλευρά. Η Τουρκία δεν έχει λόγο να μην αποδεχτεί αυτήν την προσωρινή διευθέτηση, διότι ο χώρος όπου θα μπορεί να κάνει έρευνες η Ελλάδα είναι εκτός χώρου διεκδικήσεων της Τουρκίας, όπως συμβαίνει και με το παράδειγμα της Κύπρου, όπου η Τουρκία δεν έχει δικαιώματα στον Νότο, καθώς ο όγκος της Κύπρου διακόπτει τη διείσδυση της ΑΟΖ ή της υφαλοκρηπίδας προς τον Νότο.

Γεγονός είναι, πάντως, πως η οριοθέτηση και εκμετάλλευση της ελληνικής ΑΟΖ θα συνέβαλε αυτόματα στην αλλαγή της κατανομής ισχύος τόσο σε περιφερειακό επίπεδο όσο και γενικότερα, αφού η χώρα θα αναπτυσσόταν οικονομικά και, επομένως, αυτό θα μεταφραζόταν και σε αύξηση της ισχύος της στο διεθνές σύστημα. Η Ελλάδα θα αποτελούσε για τον διεθνή παράγοντα έναν πολύτιμο σύμμαχο εξαιτίας της γεωστρατηγικής της θέσης και θα αναβάθμιζε τον ρόλο της, αποκτώντας με αυτόν τον τρόπο ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι της Τουρκίας.

Συνοπτικά: στο Β' Μέρος της εργασίας μας εξετάστηκαν τα επιμέρους στοιχεία που συνιστούν την έννοια της ΑΟΖ, τα επιμέρους στοιχεία που συνιστούν την έννοια της υφαλοκρηπίδας και καταγράφηκαν οι ομοιότητες και οι διαφορές μεταξύ των δύο θαλάσσιων ζωνών. Από την ανάλυση προέκυψε η σημασία της ΑΟΖ στη διανομή αρμοδιοτήτων όσον αφορά στην ενεργειακή αξιοποίηση των θαλασσών (υδάτινη στήλη και επιφάνεια), στα θέματα θαλάσσιας επιστημονικής έρευνας, καθώς και στην περιβαλλοντική διάσταση που καθορίζει με τη μέριμνα της προστασίας την εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων. Από τη μελέτη προκύπτει ότι η ΑΟΖ, στην οποία περιλαμβάνεται αυτόματα η υφαλοκρηπίδα βάσει της οποίας ενεργείται η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, επιλέγεται εκ μέρους των κρατικών οντοτήτων, επειδή αποτελεί ευρύτερη θαλάσσια ζώνη κυριαρχικών αρμοδιοτήτων και δικαιοδοσιών και συνεισφέρει τόσο στην εξομάλυνση των σχέσεων των ενδιαφερομένων χωρών όσο και στην αποφυγή μελλοντικών κρίσεων.

Εξετάζεται ιδιαιτέρως η στάση τριών χωρών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου (Κύπρου, Αιγύπτου, Ισραήλ) έναντι του θέματος της ΑΟΖ, σε αντιδιαστολή με τα προβλήματα που δημιουργεί η οριοθέτηση ΑΟΖ όταν υφίσταται ζήτημα συνεκμετάλλευσης κοινών κοιτασμάτων, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των όμορων κρατών Ελλάδα και Τουρκία. Η διεθνής πρακτική σε σχέση με την οριοθέτηση της ΑΟΖ μελετάται για να φωτιστεί η πηγή από την οποία αντλεί τα επιχειρήματά της καθεμιά από τις δύο πλευρές για να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι μονομερής οριοθέτηση της ΑΟΖ εκ μέρους της Ελλάδας, παρότι υπάρχουν μελετητές που την συνιστούν, φαίνεται να μην είναι αναγκαία, καθώς επιπλέον δεν συμβάλλει στην εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων και, πάντως, δεν δυσχεραίνει την έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων. Οποσδήποτε, μπορεί κανείς να οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι, παρά τα προβλήματα που δημιουργεί η τουρκική άρνηση οριοθέτησης ΑΟΖ, υπάρχει ευρύ πεδίο για συνεργασία των κρατών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου (Αιγύπτου, Κύπρου και Ελλάδας) στον τομέα της ενέργειας, πράγμα που καθιστά επιτακτική την ανάγκη ολοκλήρωσης των συνομιλιών οριοθέτησης της ΑΟΖ.

Μέρος Γ': Συμβάσεις αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στην Ελλάδα

Γ.1. Ιστορικά στοιχεία για τις συμβάσεις στην Ελλάδα¹⁰¹

Τρεις είναι οι σημαντικότερες περίοδοι αναφορικά με την έρευνα και την αξιοποίηση των υδρογονανθράκων στην Ελλάδα. Εκτός από την εξέλιξη των ερευνητικών μεθόδων, οι τρεις αυτές περίοδοι διαφοροποιούνται με κριτήριο και την εξέλιξη του νομικού πλαισίου αναφορικά με τις συμβάσεις που ρυθμίζουν τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των εμπλεκόμενων πλευρών κατά την περίοδο της έρευνας, αλλά και αναφορικά με τη μελλοντική εκμετάλλευση των ευρημάτων¹⁰².

Η πρώτη περίοδος, με αφετηρία τις αρχές του 20^{ού} αιώνα και κατάληξη τα μέσα της δεκαετίας του '70¹⁰³, χαρακτηρίζεται από ανεπιτυχείς προσπάθειες έρευνας σε διάφορες περιοχές της χερσαίας Ελλάδας¹⁰⁴, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν τόσο αποκλειστικά από ιδιώτες –Έλληνες και ξένους ερευνητές- όσο και σε συνεργασία με το Δημόσιο. Εξίσου ανεπιτυχείς υπήρξαν οι έρευνες από ξένες εταιρείες στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο, με εξαίρεση τις έρευνες της εταιρείας OCEANIC, κατά την περίοδο 1971-1974, οι οποίες κατέληξαν στην

¹⁰¹ Ενδιαφέρουσες πληροφορίες ανακτήθηκαν από https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B5%CE%BA%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7_%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CE%AC%CE%BA%CF%89%CE%BD_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1 στις 05.08.2018.

¹⁰² Βλ. και Κοσμίδης, Τ. (2014). «Οι Συμβάσεις Παραχώρησης Δικαιωμάτων Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων». Φαραντούρης, Ν. (επιμ.), *Ενέργεια, Δίκτυα & Υποδομές*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σσ. 421-445.

¹⁰³ Να σημειωθεί ότι η χρονολόγηση έχει χαρακτήρα μεθοδολογικό. Επομένως, τα χρονικά όρια διαφοροποιούνται από διάφορους ερευνητές.

¹⁰⁴ Κυρίως στη Βορειοδυτική Πελοπόννησο και στις περιοχές του Έβρου και του Ιονίου.

ανακάλυψη του κοιτάσματος πετρελαίου του Πρίνου¹⁰⁵ στη θαλάσσια περιοχή της Θάσου και του κοιτάσματος φυσικού αερίου στη Νότιο Καβάλα¹⁰⁶.

Η δεύτερη περίοδος σηματοδοτείται από την ίδρυση το 1975 του πρώτου φορέα διαχείρισης των δικαιωμάτων του ελληνικού δημοσίου στην αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, που πήρε το όνομα Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (ΔΕΠ Α.Ε.) και αποτελεί ορόσημο για τη συστηματική έρευνα υδρογονανθράκων στην Ελλάδα¹⁰⁷. Επιπλέον, την επόμενη χρονιά, ψηφίστηκε από την Ελληνική Βουλή ο νόμος 468/76, ο πρώτος νόμος που αφορά στις έρευνες υδρογονανθράκων. Η ΔΕΠ, η οποία αργότερα μετεξελίχθηκε σε ΕΛΠΕ, και η θυγατρική ΔΕΠ-ΕΚΥ¹⁰⁸ ανέπτυξαν σημαντική ερευνητική δράση (πρακτικά ολόκληρη η έρευνα της συγκεκριμένης περιόδου εκτελέστηκε από τους εν λόγω φορείς) και πραγματοποίησαν έρευνες και γεωτρήσεις σε όλη την επικράτεια. Από τις έρευνες αυτές συγκροτήθηκε βάση δεδομένων και προέκυψε ένα αξιολογικό στελεχικό δυναμικό. Το ελληνικό δημόσιο παραχώρησε χωρίς πλειοδοτικό διαγωνισμό στη ΔΕΠ και στη ΔΕΠ-ΕΚΥ 24 ερευνητικές άδειες τόσο σε χερσαίες όσο και σε θαλάσσιες περιοχές συνολικής έκτασης 55.000 τ. χ.. Εκτελέστηκαν 73.000 χιλιόμετρα σεισμικών 2D και 2.500 τ. χ. σεισμικών 3D, καθώς και 73 ερευνητικές γεωτρήσεις βασισμένες στις υπάρχουσες σεισμικές έρευνες. Αποτέλεσμα της ερευνητικής δραστηριότητας της περιόδου αυτής ήταν η ανακάλυψη του κοιτάσματος πετρελαίου στην περιοχή του Κατάκολου (Δυτική Πελοπόννησος), καθώς και του κοιτάσματος φυσικού αερίου στην Επανομή Θεσσαλονίκης. Το 1995 ψηφίστηκε ο ν. 2289/95, ο οποίος αναμόρφωσε το αδειοδοτικό καθεστώς

¹⁰⁵ Το 1975 ψηφίστηκε ο νόμος 98/75 που αφορούσε στην εκμετάλλευση κοιτασμάτων στην περιοχή.

¹⁰⁶ Χαρακτηριστικά, κατά την περίοδο 1967-1974, μεγάλες εταιρείες πετρελαίων έλαβαν παραχωρήσεις όπως η BP στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας, η ESSO στη Βορειοδυτική Πελοπόννησο, η HUNT στην Θεσσαλονίκη, η TEXACO στην ευρύτερη περιοχή του Θερμαϊκού, η CHEVRON στη Λήμνο και η OCEANIC-COLORADO στην περιοχή του Θρακικού πελάγους. Οι παραπάνω εταιρείες πραγματοποίησαν κατά την προαναφερόμενη χρονική περίοδο 40 συνολικά γεωτρήσεις στην ξηρά και στη θάλασσα.

¹⁰⁷ Για λεπτομερείς πληροφορίες, βλ. <https://www.helpe.gr/the-group/from-past-to-present/>. Ανακτήθηκε στις 12.07.2018.

¹⁰⁸ Ιδρύθηκε το 1985.

(καθόρισε τους όρους χορήγησης αδειών), ενσωματώνοντας τη σχετική κοινοτική οδηγία 94/22/EC, και ο οποίος είναι σε ισχύ μέχρι σήμερα.

Με την ψήφιση του νόμου αυτού, η ΔΕΠ-ΕΚΥ απέκτησε τον ρόλο του φορέα διαχείρισης δικαιωμάτων του δημοσίου, καθώς επίσης και το δικαίωμα συμμετοχής της σε κοινοπραξίες. Με βάση αυτόν τον νόμο άρχισαν εκ νέου οι παραχωρήσεις σε ξένες εταιρείες με σκοπό την έρευνα για την ύπαρξη κοιτασμάτων. Το 1996 πραγματοποιήθηκε ο πρώτος διεθνής γύρος παραχωρήσεων για 6 περιοχές, μετά το πέρας του οποίου παραχωρήθηκαν 4 περιοχές στη Δυτική Ελλάδα: η Βορειοδυτική Πελοπόννησος και η Αιτωλοακαρνανία στην εταιρεία Triton, τα Ιωάννινα και ο Δυτικός Πατραϊκός κόλπος στη εταιρεία Enterprise Oil. Παρότι δαπανήθηκαν συνολικά 85 εκατ. ευρώ σε σεισμικές έρευνες και γεωτρήσεις, οι έρευνες δεν απέδωσαν εντυπωσιακά αποτελέσματα, αλλά και οι γεωτρήσεις δεν έφθασαν στο προβλεπόμενο από τις αρχικές συμφωνίες βάθος¹⁰⁹. Το 1998 η ΔΕΠ-ΕΚΥ συγχωνεύεται με τα ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε. (ΕΛΠΕ Α.Ε.), και την ίδια χρονιά η εταιρεία ΕΛΠΕ εισέρχεται στο χρηματιστήριο¹¹⁰.

Η τρίτη περίοδος, από το 2000 και μετά, σημαδεύεται από την ψήφιση του ν. 3389/2005, ο οποίος αναφέρεται σε δραστηριότητες που αφορούν σε συμβάσεις με σκοπό την εκτέλεση δημοσίων έργων και υπηρεσιών, και συγχρόνως καθορίζει την έννοια των συμβάσεων συμπράξεως, τις προϋποθέσεις υπαγωγής αλλά και τη διαδικασία ανάθεσης. Επίσης, κατά την ίδια περίοδο, ψηφίστηκε ο ν. 3587/2007, με τον οποίο το ελληνικό δημόσιο ανακαλεί όλες τις παραχωρήσεις στις ΔΕΠ/ΔΕΠ-ΕΚΥ/ΕΛΠΕ, τους αφαιρεί τη σχετική αρμοδιότητα και την επαναφέρει στο δημόσιο¹¹¹. Ακολουθούν τα προεδρικά διατάγματα 59/2007 και 60/2007, τα οποία και εισήγαγαν τις δύο προαναφερθείσες ευρωπαϊκές οδηγίες στο ελληνικό δίκαιο. Ωστόσο, το προεδρικό διάταγμα 59/2007, το οποίο και αφορά ειδικά στην αναζήτηση, εξόρυξη και συλλογή πετρελαίου και άλλων κοιτασμάτων, δεν εφαρμόζεται μετά την ενσωμάτωση της οδηγίας 94/22/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο μέσω του ν. 2289/1995. Επίσης, με την ενσωμάτωση της οδηγίας 94/22/ΕΚ στον ν.

¹⁰⁹ Οι εταιρείες αποχώρησαν κατά την περίοδο 2000-2001.

¹¹⁰ Βλ. και το κεφ. Α.4. στο Α' μέρος της παρούσας εργασίας.

¹¹¹ Με εξαίρεση τις παραχωρήσεις στην περιοχή του Πρίνου στις οποίες συμμετέχει η ΕΛΠΕ.

2289/1995, περιορίζεται κατά πολύ ο ρόλος του δημοσίου στην έρευνα, αναζήτηση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και προϊόντων τους, και απαλλάσσεται ακόμα και από πιθανές ευθύνες οικονομικής διακινδύνευσης¹¹².

Παρότι σε αυτήν την περίοδο δεν υπογράφεται κάποια σύμβαση παραχώρησης έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, το νομικό πλαίσιο που αφορά στις μελλοντικές αδειοδοτήσεις έρευνας και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων εκσυγχρονίζεται με την ψήφιση του ν. 4001/2011 (ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το Κεφάλαιο Β΄) και θεσπίζεται ένα σχετικά ελκυστικό επιχειρηματικό περιβάλλον. Σε αυτό το πλαίσιο, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (τότε Υ.ΠΕ.Κ.Α.) προβαίνει στη διαδικασία *διεθνούς δημόσιας πρόσκλησης (open door)*¹¹³ για συμμετοχή σε σεισμικές ερευνητικές εργασίες απόκτησης δεδομένων μη αποκλειστικής χρήσης εντός της θαλάσσιας ζώνης στη Δυτική και στη Νότια Ελλάδα. Η έρευνα ολοκληρώνεται και προκηρύσσεται διεθνής διαγωνισμός για παραχώρηση 20 θαλάσσιων οικοπέδων στη Δυτική Ελλάδα (Ιόνιο) και νοτίως της Κρήτης. Επίσης, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας προχωρεί στην άμεση παραχώρηση των δικαιωμάτων του για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων του ελληνικού δημοσίου με τη διαδικασία της «δημόσιας πρόσκλησης» σε 3 περιοχές για τις οποίες καταρτίζονται τελικά συμβάσεις παραχώρησης: Πατραϊκός κόλπος, Ιωάννινα και Δυτικό Κατάκολο. Επιπλέον, το 2014, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας προβαίνει σε προκήρυξη διεθνούς διαγωνισμού (μετά από αίτηση) για τις χερσαίες περιοχές Άρτας-Πρέβεζας, Αιτωλοακαρνανίας και Βορειοδυτικής Πελοποννήσου. Στον ν. 4001/2011 (Κεφάλαιο Β΄) προβλέπεται η σύσταση της Ελληνικής Διαχειριστικής Εταιρείας Υδρογονανθράκων ΑΕ (ΕΔΕΥ ΑΕ), η οποία και ιδρύεται με το Προεδρικό Διάταγμα 14 (ΦΕΚ Α΄ 21/13.02.2012).

¹¹² Κοσμίδης, Τ. & Φαραντούρης, Ν. (επιμ.) (2015). *Δίκαιο Υδρογονανθράκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

¹¹³ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=766&language=el-GR>, Ανακτήθηκε στις 05.08.2018.

Γ.2. Το υφιστάμενο ελληνικό πλαίσιο αδειοδοτήσεων: γενικά στοιχεία¹¹⁴

Οι συμβάσεις παραχώρησης γεωγραφικών περιοχών εκ μέρους του κράτους σε ιδιώτες αποτελούν, κυρίως από την δεκαετία του 1980, βασικό τρόπο διεξαγωγής δραστηριοτήτων με σκοπό την έρευνα, αναζήτηση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και προϊόντων αυτών. Το γεγονός αυτό έχει την αιτία του, αφενός, στην προφανή αδυναμία του κράτους να ανταποκριθεί τεχνικά, με την απαραίτητη τεχνογνωσία και υποδομές, στην προσπάθεια περιορισμού των κρατικών ελλειμμάτων και, αφετέρου, στη σκέψη πως ο ανταγωνισμός μεταξύ ιδιωτών αυξάνει την αποδοτικότητα. Ωστόσο, οι κανόνες δικαίου, αλλά και ο τρόπος εφαρμογής τους από το κράτος, καθώς και οι ενδεχόμενες απόψεις γύρω από τον τρόπο λειτουργίας των προαναφερθέντων δραστηριοτήτων, δεν γεννούν έναν ενιαίο και σταθερό ορισμό της έννοιας τέτοιου είδους συμπράξεων.

Σύμφωνα την κείμενη ελληνική νομοθεσία, και συγκεκριμένα στο άρθρο 2 παρ. 10 του ν. 2289/1995, καθορίζεται ότι η παραχώρηση των δικαιωμάτων έρευνας και εκμετάλλευσης δύναται να γίνει: α) με σύμβαση μίσθωσης, β) με σύμβαση διανομής της παραγωγής. Η επιλογή του συμβατικού τύπου ανήκει στην ανέλεγκτη διακριτική ευχέρεια και κρίση του δημοσίου που εκφράζεται με απόφαση του αρμόδιου υπουργού.

Οι συμβάσεις που υπογράφηκαν στην Ελλάδα εξομοιώνονται με τις διεθνώς υιοθετούμενες *concession agreements*¹¹⁵ για την παραχώρηση δικαιωμάτων έρευνας και αναζήτησης υδρογονανθράκων, οι οποίες εντάσσονται στον πρώτο συμβατικό τύπο, γνωστό ως *σύστημα δικαιωμάτων/φόρου (royalty/tax*

¹¹⁴ Πολλές πληροφορίες για τη σύνταξη της ενότητας αντλήθηκαν από Χωνιανάκη, Μ. (2017). *Συμβάσεις Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων στην Ελλάδα: Βασικά Νομικά Ζητήματα* (Διπλωματική Εργασία). Ανακτήθηκε από http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/10830/Chonianaki_Maria.pdf?sequence=1&isAllowed=y στις 05.08.2018.

¹¹⁵ Περισσότερες λεπτομέρειες θα παραθέσουμε πιο κάτω.

system)¹¹⁶. Σε αυτό, οι εργασίες γίνονται αποκλειστικά με δαπάνες του παραχωρησιούχου, ο οποίος φέρει και τον οικονομικό κίνδυνο για την εκτέλεση του έργου και οφείλει ως αντάλλαγμα στο κράτος την καταβολή δικαιωμάτων (royalties) σε είδος ή χρήμα. Συγχρόνως, κατά τη συνήθη πρακτική υφίσταται και υποχρέωση ανταλλάγματος παραγωγής (*production bonus*) ή μισθώματος ανά μονάδα επιφάνειας της περιοχής που διεξάγεται η έρευνα ή η εκμετάλλευση, καθώς και η υποχρέωση καταβολής φόρου¹¹⁷.

Ο δεύτερος συμβατικός τύπος είναι οι συμβάσεις διανομής της παραγωγής που εξομοιώνεται με το διεθνές πρότυπο των *production sharing agreements*, σύμφωνα με τις οποίες τμήμα της ποσότητας υδρογονανθράκων και των υποπροϊόντων τους μεταβιβάζεται στον ανάδοχο της παραχωρούμενης περιοχής ως αμοιβή για την εκτέλεση του έργου¹¹⁸.

Τα βασικά χαρακτηριστικά, πάνω στα οποία βασίζεται το σύστημα του *production sharing agreements* είναι τα ακόλουθα¹¹⁹:

- Οι τίτλοι ιδιοκτησίας των υδρογονανθράκων παραμένουν στο κράτος.
- Το κράτος διατηρεί τον *διαχειριστικό έλεγχο* (*management control*) και η αντισυμβαλλόμενη κοινοπραξία ευθύνεται για την εκτέλεση των εργασιών ανάπτυξης του κοιτάσματος, σύμφωνα με τους όρους που περιγράφονται εντός του συμβολαίου.
- Η αντισυμβαλλόμενη κοινοπραξία οφείλει να παραδίδει τον ετήσιο απολογισμό εργασιών και τον ετήσιο προϋπολογισμό του έργου, προκειμένου να ελεγχθούν και να εγκριθούν από την κρατική εταιρεία της φιλοξενούσας χώρας.

¹¹⁶ Αυτό το μοντέλο έχει υιοθετηθεί στην Ελλάδα. Για την εφαρμογή του συστήματος tax/royalty στην Ελλάδα, βλ. Δαλιάνης, Γ. (2014). «Φορολόγηση Δικαιωμάτων (Royalties)». Ανακτήθηκε από <http://www.capital.gr/tax/1956773/forologisi-dikaiomaton-royalties> στις 05.08.2018.

¹¹⁷ Κοσμίδης, Τ. & Φαραντούρης, Ν. (επιμ.) (2015). *Δίκαιο Υδρογονανθράκων*, σ. 253.

¹¹⁸ Κοσμίδης, Τ. & Φαραντούρης, Ν. (επιμ.) (2015). *Δίκαιο Υδρογονανθράκων*, σ. 254-255.

¹¹⁹ Johnston, D. (1994). "Global Petroleum Fiscal Systems Compared by Contractor Take". *The Oil and Gas Journal*, vol. 5, pp. 47-50.

- Η αντισυμβαλλόμενη κοινοπραξία παρέχει τη χρηματοδότηση και την τεχνολογία που απαιτούνται για όλες τις εργασίες ανάπτυξης του κοιτάσματος και φέρει όλο τον κίνδυνο.
- Κατά τη διάρκεια του συμβολαίου, μετά την ανάκτηση των αρχικών επενδυτικών και λειτουργικών εξόδων από την κοινοπραξία, η παραγωγή που απομένει διανέμεται μεταξύ του κράτους και της κοινοπραξίας
- Ο εξοπλισμός και οι εγκαταστάσεις περνούν στην ιδιοκτησία του κράτους, εκτός από τον εξοπλισμό και τις εγκαταστάσεις που είναι ενοικιασμένες από την κοινοπραξία.

Δηλαδή, οι διαφορές μεταξύ των δύο μοντέλων αφορούν, αφενός, στο επίπεδο ελέγχου που χορηγείται από την κυβέρνηση προς τις ξένες εταιρείες και, αφετέρου, στον καταμερισμό των κερδών μεταξύ της κυβέρνησης και των ξένων επενδυτών. Ως εκ τούτου, οι τύποι αυτοί συμβολαίων επιδιώκουν να συμφιλιώσουν δύο εξ αρχής αντικρουόμενα συμφέροντα: εκείνα της χώρας που έχει τα κοιτάσματα, αλλά αδυνατεί να τα αναπτύξει και να τα εκμεταλλευτεί οικονομικά από μόνη της, και εκείνα της ξένης εταιρείας, που πραγματοποιεί πανάκριβες επενδύσεις στα κοιτάσματα της ξένης χώρας και αποσκοπεί στον όσο δυνατόν μεγαλύτερο προσπορισμό κέρδους από την εκμετάλλευσή τους. Σε κάθε περίπτωση, το περιεχόμενό τους καθορίζεται από δύο βασικά σημεία:

α) τον τρόπο καταμερισμού των κερδών μεταξύ κυβέρνησης και ξένων εταιρειών και

β) τον τρόπο επιμερισμού των εξόδων.

Όσον αφορά στο νομικό πλαίσιο που διέπει τις συμβάσεις παραχώρησης στην Ελλάδα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό αποτελείται, αφενός, από κανόνες ενωσιακού δικαίου και, αφετέρου, από ένα σύμπλεγμα κανόνων εσωτερικού δικαίου. Το ενωσιακό δίκαιο αφορά στις Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) συμβατικού τύπου, τις οποίες αντιμετωπίζει ως δημόσιες συμπράξεις ή συμβάσεις παραχώρησης, όπως αναφέρονται και ανωτέρω, και τις υπάγει στο πλαίσιο των αντίστοιχων διατάξεων όπως είναι η οδηγία 2004/17/ΕΚ και η οδηγία 2004/18/ΕΚ. Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως η οδηγία 2004/17/ΕΚ αναφέρεται ειδικά στις εργασίες και διαδικασίες αναζήτησης, εξόρυξης και συλλογής πετρελαίου,

αερίου, άνθρακα και άλλων στερεών καυσίμων. Η οδηγία 2004/18/EK αφορά σε διαφορετικού τύπου έργα, προμήθειες και υπηρεσίες¹²⁰.

Γ.2.1. Νόμος 2289/1995: ανάλυση κατ' άρθρο

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ο ν. 2289/1995 ψηφίστηκε τον Φεβρουάριο του 1995 και αποτυπώνει το νομικό πλαίσιο που διέπει τη διαδικασία αδειοδότησης για την αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων. Ο νόμος ενσωματώνει στην εθνική έννομη τάξη την οδηγία 94/22/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30^{ής} Μαΐου 1994 για τους όρους χορήγησης και χρήσης των αδειών αναζήτησης, εξερεύνησης και παραγωγής υδρογονανθράκων. Με τον συγκεκριμένο νόμο, το ελληνικό κράτος προσπάθησε να ενσωματώσει νέες πρακτικές τις οποίες με επιτυχία είχαν ακολουθήσει για περισσότερο από μία δεκαετία άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως ενδεικτικά: οι *μη-αποκλειστικές σεισμικές έρευνες (non-exclusive seismic surveys)* και το *σύστημα δημόσιας πρόσκλησης (open door concession rights system)*, που αποσκοπούσαν στη δημιουργία ενός πιο ελκυστικού επενδυτικού κλίματος και στην προσέλκυση σοβαρών επενδύσεων στον χώρο του πετρελαίου¹²¹.

Πιο συγκεκριμένα, ο νόμος περιλαμβάνει άρθρα που αφορούν στα δικαιώματα του δημοσίου για την έρευνα, αναζήτηση και εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, τη συμμετοχή του δημοσίου στις παραπάνω διαδικασίες, περιγραφές που αφορούν στην ιδιότητα των αναδόχων και στις υποχρεώσεις τους. Επίσης, περιλαμβάνει αναλυτικές πληροφορίες περί της εκτέλεσης των εργασιών του έργου, τα δικαιώματα του δημοσίου αναφορικά με την αγορά των κοιτασμάτων ή των προϊόντων τους, τη φορολογία που υποχρεούται να καταβάλει ο ανάδοχος φορέας και τη λήξη των εργασιών ή την αναστολή τους. Τέλος, ο νόμος περιλαμβάνει και τροποποιήσεις διατάξεων παλαιότερων νόμων, για παράδειγμα του ν. 336/1976 (ΦΕΚ 27, 1995).

¹²⁰ Κοσμίδης, Τ. & Φαραντούρης, Ν. (επιμ.) (2015). *Δίκαιο Υδρογονανθράκων*.

¹²¹ Kourniotis, Y. & Tzoumas, P. (2016), "Greece". *Oil and Gas Oil Review*. London: Law Business Research Ltd.

Ειδικότερα, ο νόμος περιλαμβάνει τέσσερα διακριτά κεφάλαια:

Το πρώτο κεφάλαιο, με τίτλο «Άσκηση των Δικαιωμάτων του Δημοσίου», αποτελείται από τέσσερα συνολικά άρθρα.

Το πρώτο άρθρο του πρώτου κεφαλαίου διευκρινίζει τη νομική έννοια όρων που σχετίζονται με την κατανόηση του νόμου, αλλά και με τη σωστή διεκπεραίωση έργων αναζήτησης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων¹²². Το δεύτερο άρθρο περιλαμβάνει το νομικό πλαίσιο αναφορικά με τα δικαιώματα του δημοσίου στην έρευνα, αναζήτηση και εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, τους τρόπους παραχώρησης των δικαιωμάτων που αφορούν στην εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και των προϊόντων τους και λεπτομέρειες περί έρευνας και εκμετάλλευσης μέσω σύμβασης μίσθωσης και σύμβασης διανομής της παραγωγής. Το άρθρο τρία αφορά στη συμμετοχή του δημοσίου στην έρευνα και εκμετάλλευση (σε συγκεκριμένες περιπτώσεις μόνο στην εκμετάλλευση) μέσω της υπογραφής συμβάσεων παραχώρησης των δικαιωμάτων του σε ιδιώτες. Το συγκεκριμένο άρθρο προβλέπει τη συμμετοχή του δημοσίου στις παραπάνω δραστηριότητες υπό μορφήν κοινοπραξίας με τον ανάδοχο, τόσο στα στάδια των ερευνών όσο και της εκμετάλλευσης. Το τέταρτο άρθρο αναφέρεται στην πιθανή ταυτότητα των αναδόχων, διευκρινίζοντας πως ο ανάδοχος, είτε είναι νομικό είτε είναι φυσικό πρόσωπο, πρέπει να ελέγχεται από τρίτη χώρα για λόγους εθνικής κυριαρχίας και ασφάλειας. Συγχρόνως, καθίσταται σαφές πως ο ανάδοχος απαγορεύεται μετά τη σύναψη της συμφωνίας παραχώρησης να περιέλθει στην κυριαρχία ξένου κράτους το οποίο δεν θα αποτελεί κράτος μέλος της ΕΕ, με εξαίρεση περιπτώσεις στις οποίες το Υπουργικό Συμβούλιο θα έχει παραχωρήσει τη σχετική άδεια.

Σημαντικό σημείο στο δεύτερο άρθρο του πρώτου κεφαλαίου είναι αυτό το οποίο ξεκαθαρίζει πως κάθε δικαίωμα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων ανήκει αποκλειστικά και μόνο στο δημόσιο. Με το άρθρο αυτό εξασφαλίζεται ουσιαστικά η ισχύς του δημοσίου απέναντι σε κάθε είδους συμφωνία εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων και των παραγόντων τους. Το ίδιο

¹²² Ενδεικτικά, εξετάζονται όροι όπως: *υδρογονάνθρακες, παραπροϊόντα, αναζήτηση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, εκμισθωτής, εργοδότης, ανάδοχος, συγγενής επιχείρηση, ανεξάρτητος τρίτος.*

άρθρο επεξηγεί τον τρόπο με τον οποίο το δημόσιο παραχωρεί, προσωρινά και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, δικαιώματα έρευνας και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων υδρογονάνθρακα σε ιδιώτη, με τον οποίο υπογράφει σύμβαση παραχώρησης έχοντας όμως εξασφαλίσει τη θέση και ισχύ του επί του θέματος. Σημαντικό είναι το σημείο που αναφέρεται στις περιοχές όπου επρόκειτο να διεξαχθούν έρευνες και σχετικά έργα. Σύμφωνα, λοιπόν, με την τέταρτη παράγραφο του δεύτερου άρθρου, η χώρα διαιρείται σε περιοχές οι οποίες προορίζονται για την άσκηση έρευνας, αναζήτησης και έρευνας υδρογονανθράκων και διατίθενται για την άσκηση των δραστηριοτήτων που αφορούν στα παραπάνω.

Το άρθρο τρία του πρώτου κεφαλαίου αφορά στη συμμετοχή του δημοσίου στην έρευνα και εκμετάλλευση, αλλά και μόνο στην εκμετάλλευση, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις μέσω της υπογραφής συμβάσεων παραχώρησης των δικαιωμάτων του σε ιδιώτες. Το άρθρο ουσιαστικά προβλέπει τη συμμετοχή του δημοσίου στις ανωτέρω δραστηριότητες υπό μορφήν κοινοπραξίας με τον ανάδοχο, και στο στάδιο των ερευνών αλλά και στο στάδιο της εκμετάλλευσης. Οι διατάξεις που αφορούν στις συμβάσεις αυτές αναλύονται και καθορίζονται στο δεύτερο κεφάλαιο του ίδιου νόμου.

Το πρώτο κεφάλαιο τελειώνει με το άρθρο τέσσερα το οποίο πραγματεύεται την πιθανή ταυτότητα των αναδόχων, διευκρινίζοντας πως ο ανάδοχος, είτε νομικό είτε φυσικό πρόσωπο, πρέπει να ελέγχεται από τρίτη χώρα για λόγους εθνικής κυριαρχίας και ασφάλειας. Ωστόσο, καθίσταται σαφές πως ο ανάδοχος απαγορεύεται, μετά τη σύναψη της συμφωνίας παραχώρησης, να περιέλθει στην κυριαρχία ξένου κράτους που δεν θα αποτελεί κράτος μέλος της ΕΕ, με εξαίρεση περιπτώσεις στις οποίες το Υπουργικό Συμβούλιο θα έχει χορηγήσει σχετική άδεια.

Στο δεύτερο κεφάλαιο του νόμου, αναφέρονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του αναδόχου που αφορούν στο στάδιο ερευνών και στο στάδιο εκμετάλλευσης των ευρημάτων. Επίσης, περιλαμβάνονται θέματα σχετικά με τη φορολογία, το οικονομικό ρίσκο που χρειάζεται να αναλάβει ο ανάδοχος, αλλά και τη διάρκεια οικονομικής εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων, καθώς και την παράτασή της. Στο δεύτερο άρθρο του δεύτερου κεφαλαίου ρυθμίζονται θέματα που αφορούν στην εκτέλεση των εργασιών και των έργων συνολικά, καθώς και θέματα που

προκύπτουν από τη διεξαγωγή των έργων αυτών όπως: εισαγωγές και εξαγωγές, προσωπικό του αναδόχου, προμήθειες, αλλά και δικαιώματα που μπορεί να αναλαμβάνουν τα συμβαλλόμενα μέρη σχετικά με ακίνητα που τυχόν εμπλέκονται στο έργο.

Το άρθρο επτά αφορά στα δικαιώματα του δημοσίου σχετικά με την αγορά των παραγόμενων από τα κοιτάσματα προϊόντων. Με το άρθρο αυτό κατοχυρώνονται τα δικαιώματα του δημοσίου ως προς την κυριότητα των υδρογονανθράκων, καθώς και το δικαίωμα ελέγχου των δραστηριοτήτων αλλά και δαπανών του αναδόχου.

Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται εκτενέστερη ρύθμιση θεμάτων φορολογίας του αναδόχου γενικά, αλλά και υποχρέωσης φόρου εισοδήματος προς το δημόσιο. Επίσης, ρυθμίζονται και ενδεχόμενες φορολογικές απαλλαγές που μπορεί να προκύπτουν προς όφελος του αναδόχου. Το δεύτερο κεφάλαιο κλείνει με ρυθμίσεις ως προς τη λήξη του σταδίου εκμετάλλευσης, αλλά και την πιθανότητα παράτασής του για κάποια χρονική περίοδο πέραν των 25 ετών. Γίνεται, τέλος, αναφορά στον τρόπο επίλυσης διαφωνιών μεταξύ δημοσίου και αναδόχου και ορίζεται πως οποιαδήποτε διαφορά σε σχέση με την εκτέλεση του έργου επιλύεται από το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών.

Το τρίτο κεφάλαιο του νόμου φέρει τον τίτλο «Διατάξεις για τη Δ.Ε.Π-Ε.Κ.Υ. Γενικές Διατάξεις» και περιλαμβάνει και αναλύει τον ρόλο της Δ.Ε.Π-Ε.Κ.Υ –και εν συνεχεία του δημοσίου- γενικά στις συμβάσεις παραχώρησης των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων. Πιο συγκεκριμένα, τίθενται θέματα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, παραχώρησης χρήσης δημοσίων περιοχών θαλάσσιων και χερσαίων, θαλάσσιων εγκαταστάσεων, κατασκευών και εγκαταστάσεων εντός των χωρικών υδάτων, οποιονδήποτε ποινικών ή διοικητικών κυρώσεων ενδεχομένως προκύψουν, καθώς και θέματα εκπροσώπησης δημοσίου.

Ο νόμος κλείνει με το τέταρτο κεφάλαιο που έχει τίτλο «Ρυθμίσεις θεμάτων τομέα πετρελαιοειδών και άλλες διατάξεις». Το κεφάλαιο αυτό ρυθμίζει θέματα που προκύπτουν από την εκμετάλλευση πετρελαιοειδών και αφορούν συνήθως σε όρους, δικαιώματα και υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών. Σημαντικό τμήμα του κεφαλαίου αυτού αποτελεί η τροποποίηση των διατάξεων του νόμου 336/1976, σχετικά με τις οικονομικές υποχρεώσεις της Ελλάδας προς το Ευρωπαϊκό Κέντρο

Μεσοπρόθεσμων Μετεωρολογικών Προγνώσεων, υποχρεώσεις που προκύπτουν από τη διεκπεραίωση των ανάλογων έργων.

Γ.2.2. Νόμος 4001/2011, Κεφάλαιο Β΄

Το δεύτερο κεφάλαιο του ν. 4001/2011 είναι εξαιρετικά σημαντικό, δεδομένου ότι περιέχει αλλαγές και αντικαταστάσεις του περιεχομένου σημαντικών άρθρων των διατάξεων του προηγούμενου ν. 2289/1995.

Οι σημαντικότερες τέτοιες αλλαγές είναι:

- Αντικαθίσταται η παράγραφος έξι του πρώτου άρθρου του ν. 2289/1995 και ο όρος εκμισθωτής αφορά πλέον στο δημόσιο, για λογαριασμό του οποίου η ΕΔΕΥ ΑΕ συνάπτει με τρίτους συμβάσεις μίσθωσης.
- Επίσης, στην τροποποίηση συμπεριλαμβάνεται το δικαίωμα αναζήτησης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων που υπάρχουν σε χερσαίες, θαλάσσιες και υποθαλάσσιες περιοχές υπό ελληνική κυριαρχία και διευκρινίζεται ότι το δικαίωμα αυτό ανήκει αποκλειστικά στο δημόσιο και η άσκησή του αφορά στην ελληνική ωφέλεια και μόνο.
- Επισημαίνεται πως η διαχείριση των δικαιωμάτων αυτών του δημοσίου ασκείται από την ΕΔΕΥ ΑΕ.

Σε γενικές γραμμές τα κεφάλαια αυτά σταθεροποιεί ακόμα περισσότερο τη θέση της Ελλάδας στις συμβάσεις παραχώρησης του δικαιώματός της ως προς την έρευνα και εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων που βρίσκονται εντός των γεωγραφικών της ορίων. Επίσης, εκσυγχρονίζει το νομικό και θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις συμβάσεις αυτές, αλλά και τα έργα στην πράξη.

Γ.2.3. Οδηγία 94/22/ΕΚ 1994

Η οδηγία 94/22/ΕΚ 1994 είναι οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που αφορά στους όρους χορήγησης και χρήσης των αδειών αναζήτησης, εξερεύνησης και παραγωγής υδρογονανθράκων. Με αυτήν, τίθενται οι όροι σύμφωνα με τους οποίους τα κράτη-μέλη της ΕΕ μπορούν να ορίζουν τις συνθήκες και τις συμφωνίες βάση των οποίων θα είναι σε θέση να

εκμεταλλεύονται τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων σε περίπτωση που αυτά ανακαλυφθούν σε περιοχές εντός των γεωγραφικών τους συνόρων.

Σύμφωνα με το άρθρο δύο της οδηγίας, τα κράτη-μέλη έχουν το δικαίωμα να ορίζουν τα ίδια τις περιοχές εντός των γεωγραφικών τους ορίων που θα διατίθενται για την άσκηση δραστηριοτήτων όπως: έρευνα, αναζήτηση και εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονάνθρακα. Το ίδιο άρθρο ξεκαθαρίζει πως τα κράτη-μέλη έχουν το δικαίωμα να μην επιτρέψουν δραστηριότητες από φορείς που ελέγχονται από τρίτες χώρες για λόγους εθνικής ασφάλειας.

Στο άρθρο τρία της οδηγίας παρουσιάζονται τα βήματα που πρέπει να ακολουθούνται έτσι ώστε να ολοκληρωθεί η διαδικασία κατά την οποία όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς θα μπορέσουν να υποβάλλουν αίτηση συμμετοχής στο έργο. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, η διαδικασία ξεκινά με τη δημοσίευση προσκλήσεως για την υποβολή προσφορών, η οποία θα πρέπει να δημοσιευθεί στην επίσημη εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μετά την πρώτη υποβολή αιτήσεως από φορέα. Σε περίπτωση που υπάρχουν και άλλοι ενδιαφερόμενοι φορείς, τότε θα πρέπει να διατίθεται προθεσμία τουλάχιστον 90 ημερών μετά την προαναφερθείσα δημοσίευση έτσι ώστε να υποβάλουν και αυτοί αίτηση.

Σημαντικότερο άρθρο της οδηγίας είναι το άρθρο πέντε, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα έτσι ώστε να χορηγούν άδειες σε φορείς που θα πληρούν τα απαραίτητα οικονομικά και τεχνικά κριτήρια και ρυθμίζεται ο τρόπος με τον οποίο οι φορείς σχεδιάζουν να διεξαγάγουν την έρευνα και την αναζήτηση κοιτασμάτων, αλλά και η τιμή που ο φορέας δύναται να καταβάλει σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η άδεια εκμετάλλευσης της περιοχής παρέχεται προς πώληση. Επίσης, σύμφωνα με το δεύτερο μέρος του άρθρου πέντε, ισχύουν τα κάτωθι: «Οι προϋποθέσεις και οι απαιτήσεις που αφορούν στην άσκηση ή στην παύση της δραστηριότητας, οι οποίες εφαρμόζονται σε κάθε τύπο αδειάς δυνάμει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων που ισχύουν την ημερομηνία υποβολής των αιτήσεων, είτε προβλέπονται από την άδεια, είτε η εκ των προτέρων αποδοχή τους αποτελεί προϋπόθεση χορήγησής της, θεσπίζονται και τίθενται πάντοτε στη διάθεση των ενδιαφερόμενων φορέων».

Το ανωτέρω ζήτημα διευκρινίζεται περαιτέρω στο άρθρο έξι της οδηγίας, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη-μέλη οφείλουν και υποχρεούνται να φροντίσουν ώστε οι προϋποθέσεις και απαιτήσεις που περιγράφονται, καθώς και οι υποχρεώσεις που θα συνεπάγονται για τον φορέα μέσω της απόκτησης μιας άδειας εκμετάλλευσης, να δικαιολογούνται πλήρως από την ανάγκη εξασφάλισης της ορθής άσκησης των περιγραφόμενων δραστηριοτήτων στην περιοχή στην οποία αφορά η άδεια.

Στο άρθρο οκτώ αναφέρονται κάποιες από τις υποχρεώσεις των κρατών-μελών αλλά και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε σχέση με την ορθή λειτουργία των περιεχομένων της οδηγίας, αλλά και την ορθή διεκπεραίωση των συμφωνιών εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων μεταξύ κρατών-μελών και τρίτων ιδιωτικών φορέων. Τα κράτη-μέλη, εφόσον τα ίδια ενημερωθούν, υποχρεούνται να ενημερώσουν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για οποιαδήποτε δυσκολία που αφορά στην πρόσβαση στις δραστηριότητες αναζήτησης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων με την οποία μπορεί να έρχονται αντιμέτωποι οι φορείς που έλαβαν παραχώρηση άδειας ερευνών.

Στο άρθρο εννέα της οδηγίας παρουσιάζεται η υποχρέωση των κρατών-μελών να δημοσιεύουν ανά έτος και να γνωστοποιούν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκθεση η οποία θα περιλαμβάνει πληροφορίες για τις γεωγραφικές περιοχές για τις οποίες έχει δοθεί άδεια αναζήτησης, εξερεύνησης και παραγωγής, για τις άδειες που έχουν δοθεί έως τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, για τους φορείς στους οποίους έχουν χορηγηθεί οι εν λόγω άδειες, καθώς και για ενδεχόμενα κοιτάσματα που εκτιμάται ότι βρίσκονται στο γεωγραφικό έδαφος για το οποίο έχει παραχωρηθεί η άδεια.

Υπενθυμίζεται ότι η οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη μέσω του ν. 2289/1995, όπως αυτός κωδικοποιήθηκε και τροποποιήθηκε με την ψήφιση του ν. 4001/2011 (Κεφάλαιο Β'), που αναλύσαμε πιο πάνω.

Γ.2.4. Οδηγία 2013/30/ΕΕ/12.06.2013

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ εξέδωσαν από κοινού την οδηγία 2013/30/ΕΕ προκειμένου να καθοριστούν οι ελάχιστες απαιτήσεις για

την πρόληψη ατυχημάτων κατά τη διάρκεια των υπεράκτιων εργασιών εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου, αλλά και για να επιτευχθεί ο περιορισμός των συνεπειών που μπορεί να έχουν τέτοιου είδους ατυχήματα.

Σύμφωνα με την οδηγία αυτή, γίνεται πρόβλεψη για τα σοβαρά ατυχήματα που είναι ενδεχόμενο να συμβούν κατά τη διάρκεια υπεράκτιων εργασιών για την εκμετάλλευση κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου. Βασική προϋπόθεση για την τέλεση και ολοκλήρωση των οποιοδήποτε εργασιών τέτοιου τύπου είναι, βάσει της οδηγίας, η υποχρέωση εκ μέρους των κρατών-μελών να ζητούν από τους φορείς εκμετάλλευσης διασφάλιση ότι λαμβάνονται όλα τα απαραίτητα μέτρα για την αποτροπή σοβαρών ατυχημάτων τα οποία μπορεί να προκληθούν από τις εργασίες¹²³.

Το άρθρο τέσσερα ρυθμίζει ζητήματα που αφορούν στο περιβάλλον και στην ασφάλεια σε σχέση με τις άδειες. Σύμφωνα με αυτό, τα κράτη-μέλη δύναται να εξασφαλίσουν ότι οι αποφάσεις για την χορήγηση ή για τη μεταβίβαση αδειών, που σχετίζονται με την εκτέλεση υπεράκτιων εργασιών πετρελαίου και φυσικού αερίου, λαμβάνονται με την προσμέτρηση της ικανότητας του αιτούντος να πληροί τις όποιες απαιτήσεις για εργασία στο πλαίσιο της άδειας.

Η αδειοδοτούσα αρχή έχει τη δυνατότητα και το δικαίωμα να χορηγεί άδειες μόνο σε περίπτωση που κρίνει επαρκείς τις αποδείξεις του αιτούντος ότι αυτός έχει λάβει ή θα λάβει κατάλληλη μέριμνα προκειμένου να καλυφθούν ευθύνες που είναι πιθανόν να προκύψουν από τις δραστηριότητες που θέλει να αναλάβει (Κεφάλαιο Β', άρθρο 4.3 της οδηγίας).

Το άρθρο έξι της οδηγίας ρυθμίζει την υποχρέωση των κρατών-μελών να διασφαλίζουν ότι οι εγκαταστάσεις παραγωγής και η απαραίτητη για τις εργασίες υποδομή πρόκειται να λειτουργήσουν μόνο σε περιοχές αδειοδότησης και μόνον από τους φορείς εκμετάλλευσης που έχουν λάβει την απαραίτητη άδεια. Επίσης, στο ίδιο άρθρο ορίζεται ότι τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να καθορίζουν συγκεκριμένα όρια γύρω από μια περιοχή εκμετάλλευσης, τα οποία θα θεωρούνται

¹²³Eur-Lex (2013). ΟΔΗΓΙΑ 2013/30/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, Ανακτήθηκε από <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A32013L0030> στις 05.08.2018.

ως ζώνη ασφαλείας της περιοχής αυτής και θα απαγορεύεται είσοδος ή παραμονή σκαφών σε αυτήν. Εξαιρούνται από την απαγόρευση σκάφη που εισέρχονται και παραμένουν σε αυτόν τον συγκεκριμένο χώρο με σκοπό να διενεργήσουν εργασίες όπως: τοποθέτηση, συντήρηση, επισκευή ή δοκιμή.

Το άρθρο επτά καθορίζει ευθύνες για ενδεχόμενες περιβαλλοντικές ζημιές, λαμβάνοντας υπόψη την οδηγία 2004/35/ΕΚ. Τα άρθρα οκτώ και εννέα αναφέρονται στην απαραίτητη προϋπόθεση διορισμού μιας αρμόδιας αρχής υπεύθυνης για λειτουργίες όπως: εκτίμηση εκθέσεων περί μεγάλων κινδύνων, παροχές συμβουλών σε φορείς. Επίσης, καθορίζεται ο τρόπος λειτουργίας δράσης τέτοιων αρχών.

Το άρθρο δέκα καθορίζει τα καθήκοντα που έχει ο ευρωπαϊκός οργανισμός και αφορούν στη θαλάσσια ασφάλεια, με σημαντικότερο μεταξύ άλλων την υποχρέωση του οργανισμού να προσφέρει στα κράτη-μέλη και στην Επιτροπή τεχνική αλλά και επιστημονική συνδρομή σύμφωνα και με τον κανονισμό ΕΚ/1406/2002.

Το τρίτο κεφάλαιο πραγματεύεται την προετοιμασία και εκτέλεση των υπεράκτιων εργασιών εκμετάλλευσης κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου ορίζοντας τα έγγραφα που πρέπει να υποβάλλονται για την εκτέλεσή τους.

Το τέταρτο κεφάλαιο της οδηγίας αναφέρεται στην πολιτική πρόληψης σοβαρών ατυχημάτων από διαχειριστές μη παραγωγικής έκτασης, εγκατάστασης δηλαδή εκτός αυτής που χρησιμοποιείται για την παραγωγή. Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο δεκαεννέα, οι διαχειριστές και ιδιοκτήτες μη παραγωγικών εκτάσεων υποχρεούνται να παρέχουν γραπτώς την εφαρμοζόμενη πολιτική πρόληψης σοβαρών ατυχημάτων. Επίσης, οφείλουν να διασφαλίσουν την εφαρμογή της πολιτικής αυτής σε όλες τις υπεράκτιες εργασίες υδρογονανθράκων στις οποίες εμπλέκονται, λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα παρακολούθησης, με σκοπό την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητάς της. Αυτή η πολιτική πρόληψης ατυχημάτων οφείλει να περιλαμβάνει και την ευθύνη των διαχειριστών, την οποία το συγκεκριμένο άρθρο χαρακτηρίζει ως κύρια και αφορά ως επί το πλείστον στον έλεγχο της διακινδύνευσης σοβαρών ατυχημάτων λόγω των εργασιών, προκειμένου να εξασφαλισθεί η προστασία σε όσο το δυνατόν πιο υπεύθυνο και υψηλό επίπεδο.

Το τέταρτο κεφάλαιο της οδηγίας πραγματεύεται θέματα διαφάνειας και διάχυσης πληροφοριών σε σχέση με τις εργασίες που λαμβάνουν χώρα με σκοπό την έρευνα, αναζήτηση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και των προϊόντων τους. Σύμφωνα με τα άρθρα του κεφαλαίου αυτού, οι ιδιοκτήτες και διαχειριστές μη παραγωγικών εκτάσεων οφείλουν να παρέχουν στην αρμόδια αρχή τουλάχιστον τις πληροφορίες που ορίζονται από το παράρτημα εννέα το οποίο συμπεριλαμβάνεται στο τέλος της οδηγίας. Οι πληροφορίες αυτές θα πρέπει, βέβαια, να είναι διαθέσιμες στο κοινό με ευθύνη της αρμόδιας αρχής στην οποία θα παρέχονται.

Το κεφάλαιο έξι ορίζει ως απαραίτητη τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών για την ανταλλαγή πληροφοριών αναφορικά με θέματα τεχνολογίας. Το κεφάλαιο επτά πραγματεύεται θέματα εντιμότητας και αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, ορίζοντας ότι πρέπει να ελέγχονται και να επιβεβαιώνονται κατάλληλα τα σχέδια αντιμετώπισης τέτοιου είδους καταστάσεων που καταρτίζονται από τον ιδιοκτήτη ή τον διαχειριστή των μη παραγωγικών εκτάσεων μέσω της εκάστοτε αρμόδιας αρχής.

Το όγδοο κεφάλαιο αναφέρεται στη διασυνοριακή ετοιμότητα και στην αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Σύμφωνα με αυτό, σε περίπτωση που η αρμόδια αρχή πιστεύει πως υπάρχει μεγάλος κίνδυνος από υπεράκτιες εργασίες υδρογονανθράκων που πρόκειται να λάβουν χώρα στην περιοχή δικαιοδοσίας της και ενδέχεται να προκαλέσουν σοβαρές επιπτώσεις σε περιοχές άλλου κράτους-μέλους, οφείλει να διαβιβάσει όλες τις σχετικές πληροφορίες στο απειλούμενο κράτος-μέλος και να επιχειρήσει, σε συνεργασία με αυτό, να υιοθετήσει μέτρα για την πρόληψη της οποιασδήποτε επικείμενης ζημίας.

Το τελευταίο κεφάλαιο, το κεφάλαιο εννέα, περιέχει όλες τις τελικές διατάξεις σχετικά με πιθανές κυρώσεις, καθώς και μεταβατικές διατάξεις, αλλά και εννέα παραρτήματα.

Η οδηγία 2013/30/ΕΕ αποτελεί μέρος του ελληνικού νόμου και, επομένως, η Ελλάδα (όπως και κάθε κράτος-μέλος της ΕΕ) οφείλει να την λαμβάνει υπόψη της και να εφαρμόζει το περιεχόμενό της.

Γ.2.5. Επενδυτικές προϋποθέσεις

Πριν προβούμε σε συνολική αποτίμηση του νομικού πλαισίου που ρυθμίζει το ζήτημα των υδρογονανθράκων στην Ελλάδα, χρειάζεται να προσθέσουμε ορισμένες προϋποθέσεις που είναι απαραίτητες προκειμένου να υπάρχει ασφάλεια για όσους αποφασίσουν να επενδύσουν στον τομέα των υδρογονανθράκων σε μία χώρα.

Από πολιτικής άποψης, η κυβέρνηση της χώρας που διαθέτει τους υδρογονάνθρακες οφείλει να διαθέτει ένα πλήρες και επαρκές ρυθμιστικό και φορολογικό νομικό πλαίσιο, το οποίο, αφενός, θα διασφαλίζει το δημόσιο συμφέρον και τη σύννομη ανάπτυξη των πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας προς το συμφέρον του λαού της, και, αφετέρου, θα δημιουργεί το βέλτιστο επενδυτικό κλίμα, το οποίο θα προστατεύει σε μακροχρόνια προοπτική τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των ξένων εταιρειών που θα επενδύσουν στη χώρα, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η επένδυσή τους. Επιπλέον, η φιλοξενούσα χώρα θα πρέπει να διασφαλίζει συνθήκες διαφάνειας, και υγιούς ανταγωνισμού στις διεθνείς προκηρύξεις και στους διαγωνισμούς (tenders) για την κατακύρωση της ανάπτυξης των κοιτασμάτων της σε ξένες εταιρείες, ούτως ώστε να αποφεύγονται περιστατικά διαφθοράς.

Η τήρηση των απαραίτητων χρονοδιαγραμμάτων αποτελεί επίσης κομβικής σημασίας θέμα για μια επιτυχή επένδυση έρευνας και εξόρυξης υδρογονανθράκων. Συνήθως μεσολαβεί μεγάλο χρονικό διάστημα από την υπογραφή μιας σύμβασης μέχρι την πραγματική ροή των πρώτων καθαρών κερδών. Πρόκειται, άρα, για μακροχρόνιες επενδύσεις, κατά τη διάρκεια των οποίων δύνανται να αλλάξουν τόσο οι γενικές πολιτικές και οικονομικές συνθήκες στη φιλοξενούσα χώρα (π.χ., χρηματοπιστωτική κρίση, ένταση με όμορο κράτος, εθνικές εκλογές και συνακόλουθη αλλαγή πολιτικού σκηνικού συνοδευόμενη με αιτήματα επαναδιαπραγμάτευσης των εν λόγω συμβάσεων) όσο και οι ειδικοί όροι που περιέχονται στη σύμβαση, εφόσον υφίσταται εξ αρχής ρήτρα επαναδιαπραγμάτευσης.

Οι αρχικές επενδύσεις που πραγματοποιεί η ξένη εταιρεία περιλαμβάνουν το *μεγαλύτερο επενδυτικό ρίσκο (risk capital)*, καθώς στα πρώτα στάδια των εργασιών συλλέγονται οι απαραίτητες γεωλογικές πληροφορίες, οι οποίες θα

δώσουν το πρώτο δείγμα για το εάν υφίστανται ή όχι αξιόλογοι και εμπορεύσιμοι υδρογονάνθρακες. Για τον σκοπό αυτό, η ξένη εταιρεία προσλαμβάνει άλλες εξειδικευμένες εταιρείες (subcontract), οι οποίες πραγματοποιούν γεωφυσικές και τρισδιάστατες σεισμικές μελέτες. Αν το πρώτο στάδιο των γεωλογικών ερευνών οδηγήσει σε θετικά αποτελέσματα, τότε ενισχύεται διαπραγματευτικά η θέση της κυβέρνησης της φιλοξενούσας χώρας έναντι της ξένης εταιρείας, γιατί η επένδυση αποβαίνει επιτυχής και πλέον η κυβέρνηση μπορεί να επιβάλει νέους όρους στη σύμβαση με την ξένη εταιρεία βάσει των νέων δεδομένων που προκύπτουν.

Στην Ελλάδα, εφόσον το όφελος του δημοσίου από την εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου της χώρας θεωρείται δεδομένο, η ανάγκη να αναπτυχθεί μία διαχρονική πολιτική και μια πολιτική συναίνεση στον τομέα αυτόν ενισχύθηκε. Γι' αυτό, κατά τα τελευταία χρόνια, το ελληνικό κράτος άρχισε να αντιμετωπίζει το θέμα της εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων με σοβαρότητα, πράγμα που υποδεικνύει η αναθεώρηση του έως τότε υφιστάμενου νομικού πλαισίου, η προσαρμογή του στις διεθνείς πρακτικές, η πλήρης εναρμόνισή του με την οδηγία 94/22/EK, με απώτερο στόχο να κατοχυρωθεί η διαφάνεια, ο υγιής ανταγωνισμός και να ενισχυθούν οι δυνατότητες και τα κίνητρα για την προσέλκυση αξιόπιστων επενδυτών. Ένα βασικό νομικό κομμάτι που επηρεάζει την εξέλιξη των δραστηριοτήτων περί εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στην Ελλάδα είναι η νομική κατοχύρωση του δημοσίου για θέματα απαλλαγής ευθυνών σε περιπτώσεις οικονομικής ζημίας και συγχρόνως η κατοχύρωση δικαιωμάτων εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων υπέρ του δημοσίου. Ακόμα, λοιπόν, και αν υπάρχουν αμφιβολίες για το εάν το έδαφος για καινούριες συμβάσεις έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στην Ελλάδα είναι εύπορο, το ελληνικό κράτος δεν θα έχει να χάσει τίποτα οικονομικά από ένα ακόμα εγχείρημα που ενδεχομένως να περιέχει πολύ μεγάλο ρίσκο για τον ιδιώτη συμβαλλόμενο.

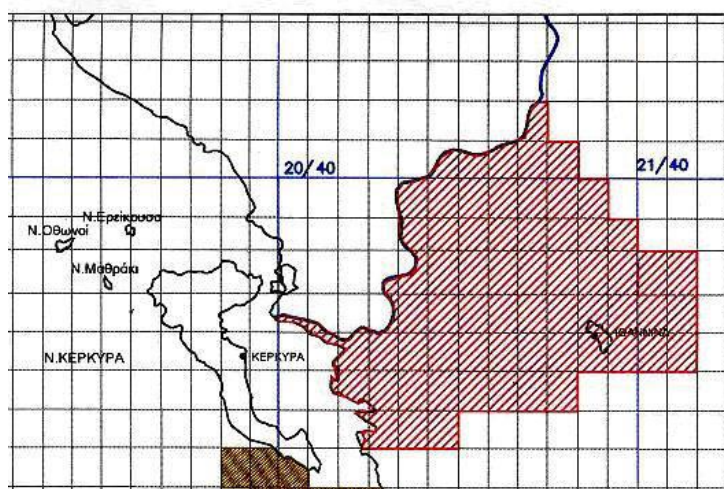
Γ.3. Συμβάσεις παραχώρησης (case studies)

Υπήρξαν αρκετές συμβάσεις παραχώρησης που υπογράφηκαν με σκοπό την έρευνα και αναζήτηση υδρογονανθράκων στα ελληνικά εδάφη. Ωστόσο, οι περισσότερες αποτέλεσαν ως επί το πλείστον μεμονωμένες προσπάθειες και έγιναν

σε χρονικές περιόδους κατά τις οποίες, εξαιτίας της κρατικής αστάθειας ή άλλων κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών εξωγενών παραγόντων, δεν υπήρχε το κατάλληλο νομικό και οικονομικό έδαφος. Γι' αυτό, στην παρούσα ενότητα, θα εξετάσουμε και θα αναλύσουμε εκτενέστερα τρεις συμβάσεις για έρευνα και αναζήτηση κοιτασμάτων υδρογονάνθρακα, τις οποίες θεωρούμε πολύ σημαντικές και οι οποίες αφορούν στις εξής περιοχές: Ιωάννινα, Κατάκολο και Πατραϊκό κόλπο.

Γ.3.1. Σύμβαση μίσθωσης Ιωαννίνων¹²⁴

Ολόκληρη η περιοχή της Ηπείρου αποτελούσε πάντοτε περιοχή με έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον όσον αφορά στην αναζήτηση υδρογονανθράκων. Ιδιαίτερα, όμως, το βόρειο τμήμα της και τα Ιωάννινα, περιοχές με έντονα ορεινό ανάγλυφο, είναι εκείνες που προσέλκυσαν περισσότερο τις έρευνες.

Ήπειρος, Βόρειο τμήμα – Ιωάννινα. Πηγή: Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014)

Η σύμβαση την οποία θα εξετάσουμε εδώ αναφέρεται σε έρευνα 4.187 τ. χ. με συνολικά 11 γεωτρήσεις, σε μια περιβαλλοντικά ευαίσθητη περιοχή με

¹²⁴ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). *Σύμβαση Μίσθωσης Ιωαννίνων*, Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=dANA8wrB9bw%3d&tabid=765&language=el-GR> στις 05.08.2018.

εξαιρετικά περίπλοκο γεωλογικό καθεστώς, στην οποία όμως έχουν εντοπισθεί πολλαπλά πετρελαϊκά συστήματα. Ανάλογα συστήματα έχουν παρατηρηθεί και σε γειτονικές χώρες που συνορεύουν με την περιοχή, όπως η Ιταλία και η Αλβανία.

Οι στόχοι της συγκεκριμένης έρευνας εστιάζουν σε ανθρακικά πετρώματα με πιθανότητα ανεύρεσης πετρελαίου στον φλύσχη, ενώ οι πρωταρχικές εκτιμήσεις πιθανών αποθεμάτων που θα προκύψουν κάνουν λόγο για 100 εκατ. βαρέλια πετρέλαιο και 2 TFC αέριο.

Το επενδυτικό πρόγραμμα της σύμβασης είναι χωρισμένο σε τρεις διαφορετικές φάσεις βάσει οικονομικών και ερευνητικών κριτηρίων.

Η πρώτη φάση έχει προγραμματιστεί να διαρκέσει περί τα 3 έτη και περιλαμβάνει τις εξής δραστηριότητες:

- Επανεπεξεργασία σεισμικών δεδομένων,
- Γεωλογικές έρευνες,
- Αερομαγνητική έρευνα,
- Απόκτηση νέων σεισμικών δεδομένων 300 km 2D,
- Επαναδιάτρηση της γεώτρησης Δήμητρα-1.

Κατά τη δεύτερη φάση, η οποία είναι σχεδιασμένη να διαρκέσει 2 χρόνια, πρόκειται να πραγματοποιηθεί η πρώτη γεώτρηση σε βάθος 5000 μέτρων ή 100 μέτρων κάτω από τη βάση των τριαδικών εβαποριτών¹²⁵.

Κατά την τρίτη φάση, διάρκειας 2 επιπλέον χρόνων, θα πραγματοποιηθεί η δεύτερη γεώτρηση σε βάθος πάλι 5000 μέτρων ή 100 μέτρων κάτω από τη βάση των τριαδικών εβαποριτών.

¹²⁵ Energean (2014). *Ενημερωτική Ημερίδα «Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων στην Περιφέρεια Ηπείρου»*. Ανακτήθηκε από <http://www.energean.com/wp-content/uploads/2016/06/20141010-%CE%88%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BA%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CE%A%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%89%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%BF-%CE%99%CF%89%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B9%CE%BD%CE%B1.pdf> στις 05.08.2018.

Το σύνολο επενδύσεων της ερευνητικής φάσης αγγίζει τα 32 εκατ. και το σύνολο επενδύσεων στη φάση ανάπτυξης, σε περίπτωση που ανακαλυφθούν κοιτάσματα 100 βαρελιών, εκτιμάται τα 500 εκατ. περίπου.

Γ.3.1.1. Συνοπτική παρουσίαση της σύμβασης μίσθωσης Ιωαννίνων

Το εισαγωγικό μέρος της σύμβασης περιλαμβάνει εννοιολογικές οριοθετήσεις (π.χ., μίσθωση, μισθωτής, μίσθωμα) επί των οποίων βασίζονται τα άρθρα που ακολουθούν.

Το πρώτο, δεύτερο και τρίτο άρθρο καταγράφουν το αντικείμενο της σύμβασης, τη βασική υποχρέωση τήρησης των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που βαρύνουν και τα δύο μέρη της σύμβασης, καθώς και τις χρονικές περιόδους στις οποίες διακρίνεται το έργο. Επίσης, περιγράφονται οι υποχρεώσεις του μισθωτή σε κάθε στάδιο του έργου, ερευνητικό ή μη. Σημειώνουμε την υποχρέωση του μισθωτή να εκτελέσει το ελάχιστο πρόγραμμα εργασιών και να προχωρήσει στις ελάχιστες υποχρεωτικές δαπάνες που αντιστοιχούν στην κάθε φάση προκειμένου να μπορεί μεταβεί στην επόμενη. Οι παράγραφοι 2.2 και 2.3 αναφέρονται στις περιστάσεις υπό τις οποίες το στάδιο ερευνών είναι πιθανόν να παραταθεί.

Το τέταρτο άρθρο αναφέρεται στην τεχνική επιτροπή την οποία συγκροτούν από κοινού το δημόσιο και ο μισθωτής και της οποίας ο ρόλος είναι συμβουλευτικός επί των θεμάτων που αφορούν στο ετήσιο πρόγραμμα εργασιών, στο πρόγραμμα αποτίμησης, καθώς και στο πρόγραμμα ανάπτυξης και παραγωγής των αναληφθέντων κοιτασμάτων.

Το άρθρο πέντε περιγράφει την ακολουθητέα από τον μισθωτή διαδικασία για την ετήσια υποβολή προγράμματος εργασιών και προϋπολογισμού, καθώς και τη διαδικασία αποδοχής των παραπάνω ενεργειών από το δημόσιο. Βεβαίως, στη σύμβαση περιλαμβάνεται και η δυνατότητα και οι όροι προκειμένου ο μισθωτής να παραιτηθεί των καθηκόντων αλλά και των δικαιωμάτων που απέκτησε υπογράφοντας τη σύμβαση μίσθωσης για το σύνολο της ερευνητικής περιοχής ή για τμήμα της.

Τα άρθρα επτά και οκτώ καθορίζουν τις ενέργειες και τις υποχρεώσεις του μισθωτή σε περίπτωση ανακάλυψης εμπορεύσιμων κοιτασμάτων στην ερευνητική

περιοχή, καθώς και την κατ' αντιστοιχίαν διάρκεια του σταδίου εκμετάλλευσης. Να σημειωθεί ότι η περίοδος εκμετάλλευσης αρχίζει με την υποχρεωτική γνωστοποίηση της ανακάλυψης εκ μέρους του μισθωτή στο ελληνικό κράτος και διαρκεί 25 έτη.

Στο άρθρο εννέα καθορίζονται οι υποχρεώσεις και οι ευθύνες του μισθωτή έναντι του δημοσίου αναφορικά με την εκτέλεση εργασιών στη συμβατική περιοχή κατά τη διάρκεια της σύμβασης μίσθωσης. Στο άρθρο δέκα περιέχονται και πιστοποιούνται τα δικαιώματα του μισθωτή σε σχέση με την ευρύτερη ερευνητική περιοχή.

Σημαντικά είναι και τα άρθρα έντεκα, δεκατέσσερα και δεκαπέντε. Το άρθρο έντεκα ρυθμίζει την περίπτωση ανακάλυψης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων εκτός των ορίων της περιοχής που ορίζονται από τη σύμβαση και εντός των ορίων άλλης περιοχής η οποία έχει παραχωρηθεί από το δημόσιο σε έτερο ανάδοχο μέσω άλλης σύμβασης μίσθωσης. Στην περίπτωση αυτή, το άρθρο επιβάλλει στον μισθωτή την υποχρέωση ενοποίησης της έρευνας και εκμετάλλευσης του κοιτάσματος σε συνεργασία με τον έτερο ανάδοχο. Επίσης, στην περίπτωση ανακάλυψης εμπορεύσιμων κοιτασμάτων εκτός των ορίων της συμβατικής περιοχής, σε περιοχή που δεν έχει παραχωρηθεί σε έτερο μισθωτή, τότε, σύμφωνα με τη σύμβαση, ο μισθωτής έχει την υποχρέωση να υποβάλει ενιαίο πρόγραμμα ανάπτυξης στον αρμόδιο υπουργό το οποίο θα συμπεριλαμβάνει και την περιοχή στην οποία ανακαλύφθηκαν τα κοιτάσματα.

Το άρθρο δεκατέσσερα ρυθμίζει θέματα φορολογίας των συμμισθωτών και θέτει όρους και κανόνες στον υπολογισμό των εσόδων και εξόδων εκμετάλλευσης. Σύμφωνα με αυτούς, ο κάθε συμμισθωτής υποχρεούται να καταβάλει ειδικό φόρο εισοδήματος που ισούται με 20%, καθώς και περιφερειακό φόρο της τάξεως του 5%, δίχως καμία περαιτέρω υποχρέωση από την πλευρά του εκάστοτε μισθωτή (οι εξαιρέσεις σε αυτό παρατίθενται αναλυτικά).

Το άρθρο δεκαπέντε ορίζει τα επιπλέον ανταλλάγματα (πλην του ορισμένου από το άρθρο δεκατρία μισθώματος) που οφείλει να καταβάλει ο μισθωτής στο δημόσιο. Τα ανταλλάγματα αυτά αφορούν κυρίως σε στρεμματικές αποζημιώσεις που κλιμακώνονται κατά τη μετάβαση από τη μία φάση στην επόμενη, αλλά και σε άλλες οικονομικές υποχρεώσεις του μισθωτή έναντι του

δημοσίου όπως: εφάπαξ καταβολή κατά την υπογραφή, άλλες εφάπαξ καταβολές που καθίστανται πληρωτέες με την επίτευξη διαφόρων επιπέδων ημερήσιας παραγωγής. Στο ίδιο άρθρο συμπεριλαμβάνονται και οι υποχρεώσεις του μισθωτή να καταβάλει δαπάνες για την εκπαίδευση και την επιστημονική κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού που θα απασχοληθεί στο έργο.

Τα υπόλοιπα άρθρα της σύμβασης μίσθωσης περιλαμβάνουν όρους, υποχρεώσεις και δικαιώματα των συμβαλλόμενων μερών, γενικά αλλά και σε συγκεκριμένες φάσεις του έργου. Επίσης, το άρθρο τριάντα ορίζει ως εφαρμοστέο δίκαιο το ελληνικό και το άρθρο τριανταένα περιλαμβάνει όρους περί της ισχύος και της πιθανής ασυμφωνίας του κύριου μέρους της σύμβασης μίσθωσης με τα παραρτήματα.

Τη σύμβαση συμπληρώνουν έξι παραρτήματα, ως εξής: στο παράρτημα Α' ορίζεται επακριβώς η συμβατική περιοχή με παραπομπή σε στοιχειώδη ορθογώνια και το παράρτημα Β' περιέχει χάρτη της περιοχής αυτής. Το παράρτημα Γ' καθορίζει τη διαδικασία τήρησης λογαριασμών εισόδων και εξόδων, τις αρχές οικονομικής διαχείρισης, διάφορα διαδικαστικά θέματα πληρωμών, το περιεχόμενο δηλώσεων και αναφορών που πρόκειται να υποβάλει ο μισθωτής κατά τη διάρκεια της σύμβασης μίσθωσης και τα δικαιώματα πρόσβασης και ελέγχου του δημοσίου στα βιβλία και στα στοιχεία του μισθωτή. Στο παράρτημα Δ' ορίζονται τα στοιχεία και οι πληροφορίες που οφείλει να υποβάλει ο μισθωτής πριν από την όρυξη γεώτρησης και το παράρτημα Ε' ορίζει τις υποχρεώσεις ασφάλισης που έχει ο μισθωτής απέναντι στους εργαζόμενους στο έργο. Τέλος, το παράρτημα ΣΤ' περιλαμβάνει υπόδειγμα της εγγυητικής επιστολής που ο μισθωτής υποχρεούται να προσκομίσει στο κράτος.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τους όρους της μίσθωσης:

Α) Κίνητρα για τον ανάδοχο αποτελούν τα εξής:

- Στην περίπτωση που οι έρευνες αποφέρουν κάποιο εμπορικά εκμεταλλεύσιμο αποτέλεσμα, ο μισθωτής έχει το δικαίωμα εκμετάλλευσης των ευρημάτων, καθώς με τη γνωστοποίηση της ύπαρξής τους στον εκμισθωτή, ο μισθωτής γίνεται αυτόματα μισθωτής του δικαιώματος εκμετάλλευσής των.

- Ο μισθωτής είναι σε αυτήν την περίπτωση υποχρεωμένος να παράγει από τα ευρήματα υδρογονάνθρακες και παραπροϊόντα τους και να τα διαθέτει με σκοπό το δικό του προσωπικό οικονομικό όφελος, καταβάλλοντας όμως στον εκμισθωτή όχι μόνον το μίσθωμα αλλά και τον απαιτούμενο φόρο¹²⁶.

Β) Κίνδυνοι για τον ανάδοχο είναι οι εξής:

- Οι δαπάνες αποτελούν υποχρέωση που βαραίνει τον ανάδοχο.
- Είναι υπεύθυνος για οτιδήποτε συμβεί σε σχέση με τα έργα κατά τη χρονική περίοδο της μίσθωσης.
- Απαιτείται εκ μέρους του αναδόχου υποβολή στον εκμισθωτή και έγκριση από τον τελευταίο προτάσεων για προγράμματα και προϋπολογισμούς που προβλέπονται για την εκτέλεση προσυμφωνημένων εργασιών.
- Τα τεχνικά μέσα για την έρευνα και την εκμετάλλευση, καθώς και το ανθρώπινο δυναμικό, τα υλικά αλλά και όλα τα απαιτούμενα κεφάλαια αποτελούν εξ ολοκλήρου υποχρέωση του μισθωτή.
- Η οικονομική ευθύνη σε κάθε περίπτωση, και ιδιαίτερα σε περίπτωση που οι έρευνες δεν αποφέρουν κάποιο εμπορικά εκμεταλλεύσιμο αποτέλεσμα, βαραίνει τον μισθωτή.

Η σύμβαση μίσθωσης καλύπτει την περίοδο έρευνας και αναζήτησης κοιτασμάτων, η οποία έχει προγραμματισθεί να διαρκέσει περίπου 7 χρόνια, και την περίοδο εκμετάλλευσης των όποιων ευρημάτων, η οποία έχει υπολογισθεί στα 25 έτη από την ημερομηνία ανακάλυψης κοιτάσματος που θα μπορούσε να είναι εμπορικά εκμεταλλεύσιμο. Ωστόσο, και σύμφωνα με επίσημες κρατικές πηγές, τα οφέλη αλλά και η διάρκεια του έργου αυτού αναμένεται να διαρκέσουν διάστημα σημαντικά μεγαλύτερο του προαναφερθέντος.

Τα οικονομικά οφέλη για το ελληνικό κράτος από την υπογραφή της παρούσας σύμβασης είναι:

- Εισπράξεις από τη φορολογία η οποία ανέρχεται στο 20% συν 5% περιφερειακού φόρου, αλλά και από το μίσθωμα. Το μίσθωμα είναι

¹²⁶ Βουλή των Ελλήνων (2014). *Αιτιολογική Έκθεση Σύμβασης Μίσθωσης Ιωαννίνων*. Ανακτήθηκε από http://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=f61d79ee-4842-4130-a0e8-2d5e0ff4b090 στις 05.08.2018.

αδιαπραγμάτευτη υποχρέωση του μισθωτή προς το δημόσιο ανεξάρτητα από το κατά πόσον το έργο θα αποφέρει οικονομικά κέρδη στον μισθωτή ή όχι, και έχει συμφωνηθεί σε ποσοστό της αξίας των εξορυσόμενων υδρογονανθράκων που διαμορφώνεται από το ύψος της παραγωγής, του συντελεστή εισόδων και εξόδων, αλλά και των γεωγραφικών, γεωλογικών και λοιπών χαρακτηριστικών της περιοχής¹²⁷.

- Την ενίσχυση της οικονομίας της ευρύτερης περιοχής των Ιωαννίνων μέσω της επιβολής του περιφερειακού φόρου 5%.
- Γενικότερη αύξηση των δημοσίων κερδών.
- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, με συνέπεια την εξασφάλιση της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος της χώρας μέσω της δημιουργίας του ταμείου αλληλεγγύης γενεών.

Γ.3.2. Σύμβαση μίσθωσης Κατάκολου¹²⁸

Άλλη μία σημαντική σύμβαση μίσθωσης ελληνικής περιοχής, με σκοπό την έρευνα, αναζήτηση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, είναι αυτή της περιοχής του Κατάκολου.

Η ύπαρξη κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στην ευρύτερη περιοχή του Κατάκολου, μια περιοχή περιβαλλοντικά ευαίσθητη, με πολύπλοκη γεωλογική δομή και χαμηλή ποσότητα σεισμικών¹²⁹, είναι αποδεδειγμένη. Η έρευνα αφορά μία περιοχή 542 τ. χ. συνολικά και καλύπτει χερσαίο και υποθαλάσσιο έδαφος. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής εκτιμάται πως θα αποφέρουν τη συλλογή περίπου 1200 έως 1400 βαρελιών κοιτάσματος την ημέρα. Το θαλάσσιο

¹²⁷ Βουλή των Ελλήνων (2014). *Αιτιολογική Έκθεση Σύμβασης Μίσθωσης Ιωαννίνων*.

¹²⁸ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). *Σύμβαση Μίσθωσης Κατάκολου*. Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=oWOBaBfgckQ%3d&tabid=765&language=el-GR> στις 05.08.2018.

¹²⁹ *Iefimerida* (2016). «Energean Oil: Αρχίζει Γεώτρηση στο Κατάκολο σε Βάθος 2.600 μέτρων». Ανακτήθηκε από <http://www.iefimerida.gr/news/268883/energean-oil-arhizei-geotrisi-sto-katakolo-se-vathos-2600-metron> στις 05.08.2018.

βάθος το οποίο θα ερευνηθεί κυμαίνεται περίπου μεταξύ 200 και 2500 μέτρων, ενώ υπάρχει δυνατότητα εκμετάλλευσης και από τη στεριά.

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970 και 1980 πραγματοποιήθηκαν στο Κατάκολο σεισμικές έρευνες. Με τη γεώτρηση W.KAT-1, το 1981, αποδείχθηκε η ύπαρξη κοιτασμάτων φυσικού αερίου και συμπυκνωμάτων. Επίσης, με τη γεώτρηση W.KAT-2 του 1982 πραγματοποιήθηκε δοκιμή παραγωγής αερίου από δύο ζώνες. Τέλος, με τη γεώτρηση S.KAT-1 στο Νότιο Κατάκολο υπήρξαν ενδείξεις πετρελαίου και αερίου από τρισικής ηλικίας λατυποπαγή¹³⁰.

Δορυφορικός Χάρτης Κατακόλου. Πηγή: (IENE, 2012)

Το επενδυτικό πρόγραμμα για την εκμετάλλευση υδρογονανθράκων στην ευρύτερη περιοχή του Κατάκολου χωρίζεται σε δύο φάσεις έρευνας και επεξεργασίας. Η πρώτη φάση έχει διάρκεια 2 έτη, στα οποία συμπεριλαμβάνεται η επανεπεξεργασία των υπαρχόντων σεισμικών δεδομένων, οι μελέτες ανάπτυξης, η εκτίμηση και ο προγραμματισμός παραγωγικής γεώτρησης, καθώς και η μελέτη πιθανών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, αλλά και η πραγματοποίηση της πρώτης γεώτρησης. Όσον αφορά στη δεύτερη φάση, έχει διάρκεια 3 ετών και σκοπό την απόκτηση νέων σεισμικών δεδομένων σε 200 τ. χ., εφόσον χρειαστούν για την

¹³⁰ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). Σύμβαση Μίσθωσης Κατάκολο.

αποπεράτωση του έργου. Επίσης, σκοπεύει στην εφαρμογή του αναθεωρημένου προγράμματος γεωτρήσεων και στην πραγματοποίηση μιας ακόμη γεώτρησης.

Το σύνολο των επενδύσεων της ερευνητικής φάσης ανέρχεται στα 15 εκατ. ευρώ, ενώ το σύνολο επενδύσεων της φάσης ανάπτυξης σε περίπτωση ανακάλυψης 5 εκατ. βαρελιών εκτιμάται στα 50 εκατ. ευρώ.

Γ.3.2.1. Συνοπτική παρουσίαση της σύμβασης μίσθωσης Κατάκολου

Η σύμβαση μίσθωσης που εξετάζουμε και η οποία αφορά στην ερευνητική περιοχή του Κατάκολου υπογράφηκε το 2014 και ως προς το περιεχόμενο (αλλά και ως προς τα παραρτήματα που την συνοδεύουν) είναι σχεδόν πανομοιότυπη με τη σύμβαση της περιοχής των Ιωαννίνων, τουλάχιστον στα πρώτα επτά άρθρα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο οκτώ, το οποίο αφορά στη διάκριση μεταξύ του ερευνητικού σταδίου και του σταδίου εκμετάλλευσης, και προβλέπει το ενδεχόμενο δύο παρατάσεων της περιόδου εκμετάλλευσης σε περίπτωση που κάτι τέτοιο καταστεί αναγκαίο, ορίζοντας μάλιστα πως καθεμία μπορεί να έχει διάρκεια έως και 5 χρόνια. Με αυτήν τη ρύθμιση, το κράτος αλλά και ο ιδιώτης δικαιούχος θα επωφεληθούν από την κερδοφορία του έργου για χρονικό διάστημα 10 επιπλέον ετών μετά το πέρας των πρώτων 25 τα οποία ορίζονται αρχικά από την σύμβαση.

Στο άρθρο δεκατρία ορίζεται η μέθοδος υπολογισμού και η διαδικασία καταβολής του ετήσιου μισθώματος από τον μισθωτή, προβλέποντας και το ενδεχόμενο το μίσθωμα να μην καταβάλλεται σε χρήμα αλλά σε είδος εκ της παραγωγής.

Το άρθρο δεκατέσσερα αφορά στη φορολογία που καταβάλλεται από τον μισθωτή, το ποσό της οποίας ρυθμίζεται με 20% συντελεστή φορολόγησης επί των κερδών και επιπλέον 5% περιφερειακό φόρο.

Το άρθρο δεκαεννέα καθορίζει τα αρχεία τα οποία πρέπει να τηρούνται από τον μισθωτή και αφορούν σε δεδομένα και πληροφορίες που οφείλει να τηρεί σε σχέση με την εξέλιξη του έργου. Στο ίδιο άρθρο καθορίζονται, επίσης, οι όροι πρόσβασης του δημοσίου στα παραπάνω αρχεία, καθώς και οι όροι χρήσης των δεδομένων που έχουν ήδη παραχθεί από το δημόσιο σε σχέση με τη συμβατική περιοχή και στα οποία ο μισθωτής έχει δικαίωμα πρόσβασης. Τέλος, περιέχει

θέματα εμπιστευτικότητας μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών σχετικά με τις προαναφερθείσες ενέργειες.

Να προσθέσουμε ότι η ερευνητική περίοδος σε αυτήν τη σύμβαση έχει συμφωνηθεί να διαρκέσει 5 έτη και διαφοροποιείται από εκείνη της σύμβασης των Ιωαννίνων, επειδή ακριβώς διαφοροποιούνται οι ερευνητικές ανάγκες. Η μειωμένη ερευνητική περίοδος απαλλάσσει τη συμβασιούχο ιδιωτική εταιρεία από την υποχρέωση να καταβάλει το αντίστοιχο μίσθωμα στο ελληνικό δημόσιο, έχει όμως το πλεονέκτημα ότι μειώνεται ο χρόνος ολοκλήρωσης του έργου, πράγμα που σημαίνει ότι και οι δύο συμβαλλόμενες πλευρές θα επωφεληθούν ταχύτερα από την εκμετάλλευση των ανακαλυφθέντων κοιτασμάτων.

Επιπλέον, βάσει της σύμβασης, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του ελληνικού δημοσίου είναι σαφώς διαχωρισμένα από αυτά του μισθωτή, με αποτέλεσμα το δημόσιο να εξασφαλίζεται ακόμα και σε περίπτωση οποιασδήποτε ενδεχόμενης μελλοντικής οικονομικής διακινδύνευσης. Ο μισθωτής είναι αυτός που υφίσταται όποια οικονομική διακινδύνευση προκύψει από την αποπεράτωση του έργου και αυτός υποχρεούται, εκτός από την απαραίτητη καταβολή του συμφωνημένου μισθώματος και των φόρων που προκύπτουν από τη σύμβαση, να επενδύσει τουλάχιστον το ποσό των 15,6 εκατ. ευρώ, και μάλιστα ανεξαρτήτως του πόσο κερδοφόρο θα αποδειχθεί το όλο εγχείρημα¹³¹.

Γ.3.3. Σύμβαση μίσθωσης Πατραϊκού κόλπου¹³²

Η σύμβαση μίσθωσης του Πατραϊκού κόλπου, η οποία πραγματοποιήθηκε με τη διαγωνιστική διαδικασία της ανοικτής πρόσκλησης¹³³, υπογράφηκε στις 14

¹³¹ Βουλή των Ελλήνων (2014). *Αιτιολογική Έκθεση Σύμβασης Μίσθωσης Κατάκολου*. Ανακτήθηκε από http://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=90a6d7c7-1b14-4144-88ad-216001dd53d9 στις 05.08.2018.

¹³² Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). *Σύμβαση Μίσθωσης Πατραϊκού κόλπου*. Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=WOJR%2fvBqX0E%3d&tabid=765&language=el-GR> στις 05.08.2018.

Μαΐου 2014 με συμμοσθωτές, μετά από επαφές με πολλές εταιρείες και με αυστηρά κριτήρια οικονομικής και τεχνολογικής επάρκειας, τις εταιρείες ΕΛΠΕ Α.Ε (33,3%, operator), Edison International S.p.A (33,3%)¹³⁴ και Petroceltic Resourcesplc (33,3%)¹³⁵.

Η υπογραφή της σύμβασης αυτής αποτέλεσε ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη, καθώς επανεκκίνησε την διαδικασία έρευνας υδρογονανθράκων στην Ελλάδα δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις για ουσιαστική συμμετοχή του τομέα αυτού στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας.

Γ.3.3.1. Συνοπτική παρουσίαση της σύμβασης μίσθωσης Πατραϊκού κόλπου

Η σύμβαση ως προς τα κύρια σημεία της (και τα συνοδευτικά παραρτήματα) είναι σχεδόν πανομοιότυπη με τις δύο προηγούμενες συμβάσεις. Και εδώ, εξάλλου, οποιοδήποτε οικονομική διακινδύνευση που αφορά σε πιθανή μελλοντική ζημία βαραίνει την πλευρά του ιδιώτη μισθωτή. Επίσης υπάρχουν ρυθμίσεις, ανάλογες με τις ρυθμίσεις που υπάρχουν στις δύο προηγούμενες συμβάσεις, για τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των δύο πλευρών σε σχέση με οικονομικούς, επενδυτικούς, περιβαλλοντικούς και φορολογικούς παράγοντες.

Πιο συγκεκριμένα, το έργο διαιρείται σε δύο στάδια, το ερευνητικό και το στάδιο της εκμετάλλευσης. Το βασικό ερευνητικό στάδιο εκτείνεται στα 8 έτη σε

¹³³ Όπως προβλέπεται από τον ν. 2289/1995, άρθρο 2, παρ. 17, περίπτωση γ, όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον ν. 4001/2011, άρθρο 156, παρ. 10.

¹³⁴ Πρόκειται για την αρχαιότερη εταιρεία ενέργειας στην Ευρώπη με σημαντικό ρόλο στην ενεργειακή αγορά της Ιταλίας. Μέλος του Ομίλου της EDF (Electricité de France) με σημαντική ανάπτυξη στον τομέα υδρογονανθράκων τόσο στην Ιταλία όσο και στο εξωτερικό. Η Edison έχει ιδιαίτερη εμπειρία σε θαλάσσιες έρευνες και στην παραγωγή πετρελαίου φυσικού αερίου στην Μεσόγειο και στην Αδριατική.

¹³⁵ Η Petroceltic, με έδρα το Δουβλίνο, είναι εισηγμένη στο χρηματιστήριο του Λονδίνου (AIM) και στο χρηματιστήριο της Ιρλανδίας. Πρόκειται για ταχέως αναπτυσσόμενη εταιρεία μόνο σε έρευνα και παραγωγή υδρογονανθράκων, με ισορροπημένο χαρτοφυλάκιο ερευνητικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων στην περιοχή της Μεσογείου, της Μαύρης Θάλασσας και της Μέσης Ανατολής. Διαθέτει τεχνογνωσία για την ανάπτυξη και παραγωγή υδρογονανθράκων σε παράκτιες περιοχές και για την προστασία του περιβάλλοντος.

τρεις διακριτές φάσεις (3 – 2 – 3 έτη). Η αύξηση της χρονικής διάρκειας του πρώτου σταδίου μπορεί να αποδοθεί είτε στο γεωγραφικό μέγεθος της περιοχής είτε στις γεωγραφικές και εδαφικές δυσκολίες είτε στην έλλειψη προηγούμενων ερευνών στην περιοχή. Το πρόγραμμα των υποχρεωτικών ερευνητικών εργασιών και το αντίστοιχο ελάχιστο ύψος επενδύσεων είναι υπό έγκριση και υπό τη συνεχή επίβλεψη και έλεγχο του ελληνικού δημοσίου. Η περίοδος παραγωγής διαρκεί 25 έτη με δυνατότητα δύο πενταετών παρατάσεων. Το πρόγραμμα των εργασιών και επενδύσεων ανάπτυξης του κοιτάσματος και της παραγωγής του είναι, επίσης, υπό την έγκριση και συνεχή επίβλεψη και έλεγχο του ελληνικού δημοσίου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 18 της σύμβασης, όπου προβλέπεται ότι ο μισθωτής δύναται να υποχρεωθεί να πωλεί τους παραγόμενους υδρογονάνθρακες και τα προϊόντα τους κατά προτεραιότητα ή κατ' αποκλειστικότητα στο ελληνικό δημόσιο σε περιπτώσεις πολέμου, απειλής πολέμου ή άλλης πιθανής έκτακτης ανάγκης.

Το άρθρο 20 καθορίζει τις προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες ο μισθωτής -ή και ο συμμισθωτής, εφόσον υπάρχει- δικαιούται να μεταβιβάζει το σύνολο ή μέρος των δικαιωμάτων του από τη σύμβαση μίσθωσης. Ιδιαίτερα λεπτομερώς εξετάζονται οι περιπτώσεις εκείνες στις οποίες βασική προϋπόθεση για την εγκυρότητα της μεταβίβασης είναι η συναίνεση του δημοσίου.

Τέλος, στο άρθρο 27 καθορίζεται το δικαίωμα που έχει ο μισθωτής στην αναστολή των υποχρεώσεών του κατά το ερευνητικό στάδιο λόγω πιθανών καθυστερήσεων στην έκδοση διοικητικών αδειών πέραν των νόμιμων προκαθορισμένων προθεσμιών.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της σύμβασης τα έσοδα του δημοσίου προέρχονται από:

- α) Signature & Production bonus,
- β) Στρεμματική αποζημίωση,
- γ) Μίσθωμα επί των ακαθαρίστων εσόδων 2-20% ανάλογα με συντελεστή εσόδων/δαπανών,
- δ) Φόρο εισοδήματος 20% και 5% περιφερειακό φόρο.

Αναφορικά με την ασφάλιση των εργασιών εγκαταστάσεων και υποδομών, ο μισθωτής αναλαμβάνει την υποχρέωση ασφάλισης των εγκαταστάσεων σύμφωνα

με τα ισχύοντα διεθνή πρότυπα και τις οδηγίες της ΕΕ και αναλαμβάνει τον κίνδυνο των εργασιών πετρελαίου σε περίπτωση ατυχήματος κατά τη διάρκεια των εργασιών, καθώς και την καταβολή αποζημιώσεων. Επίσης, με τη λήξη της περιόδου εκμετάλλευσης, ο μισθωτής υποχρεούται στην απομάκρυνση των εγκαταστάσεων και στην αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Γ.4. Αποτίμηση των συμβάσεων-οφέλη για το ελληνικό δημόσιο

Εκτός των ανωτέρω που καταγράφηκαν για καθεμιά ξεχωριστή σύμβαση, άλλα σημαντικά οφέλη που προκύπτουν από την υπογραφή συμβάσεων έρευνας, αναζήτησης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, ανεξάρτητα από την γεωγραφική περιοχή στην οποία αφορούν είναι, σύμφωνα με τις αιτιολογικές εκθέσεις του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας:

- Η δημιουργία ενός νέου τομέα εθνικής οικονομίας. Από τη δημιουργία του τομέα αυτού εκτιμάται πως θα προκύψει ανάγκη προμήθειας προϊόντων αλλά και υπηρεσιών, και τελικά αυξημένη κατανάλωση προερχόμενη από την αυξημένη αγοραστική δύναμη του εργατικού δυναμικού που θα απασχοληθεί στο έργο. Εκτιμάται επίσης πως για κάθε νέα θέση εργασίας που θα προκύπτει λόγω της έρευνας υδρογονανθράκων, οι θέσεις απασχόλησης στην ευρύτερη τοπική οικονομία θα τριπλασιάζονται.
- Επειδή στις νομικές ρήτρες που περιλαμβάνονται στις συμβάσεις μίσθωσης αναφέρεται πως ο μισθωτής έχει την υποχρέωση να παρέχει στο εργατικό δυναμικό που θα προσλάβει για να φέρει σε πέρας το έργο ειδική εκπαίδευση και επιμόρφωση που θα αφορά συγκεκριμένα στον τομέα των υδρογονανθράκων, καταβάλλοντας ένα προσυμφωνημένο ποσό ετησίως, προκύπτει ότι με αυτόν τον τρόπο το εργατικό δυναμικό αποκτά την απαραίτητη για την ολοκλήρωση του έργου κατάρτιση, η οποία προφανώς αποτελεί προσόν που οι εργαζόμενοι μπορούν να αξιοποιήσουν και μελλοντικά.
- Δεδομένου ότι ο ενδεχόμενος επιχειρησιακός και οικονομικός κίνδυνος βαραίνει τον μισθωτή, το ελληνικό κράτος είναι εξασφαλισμένο όσον αφορά στα έσοδά του, εφόσον στους όρους της μίσθωσης προβλέπεται ελάχιστο

πρόγραμμα εργασιών αλλά και οικονομική δέσμευση με έκδοση αντίστοιχης εγγυητικής επιστολής. Ειδικά στη σύμβαση των Ιωαννίνων, ο μισθωτής είναι επίσης υποχρεωμένος να επενδύσει στο έργο, και συνεπώς στο ελληνικό κράτος, περίπου 30 εκατ. ευρώ.

- Η σύμβαση μίσθωσης περιλαμβάνει όρους που αφορούν στην αντιμετώπιση και εφαρμογή των ισχυόντων περιβαλλοντικών νόμων, αναγκάζοντας τον μισθωτή να φέρει σε πέρας την έρευνα και αναζήτηση υδρογονανθράκων ακολουθώντας έναν απολύτως συμβατό περιβαλλοντικά και νομικά τρόπο. Ακόμα, στη σύμβαση μίσθωσης δεν περιλαμβάνονται ευνοϊκές ως προς τον μισθωτή συνθήκες που να αφορούν σε περιβαλλοντικά θέματα, γεγονός που αυτόματα συνεπάγεται τη συμμόρφωση του μισθωτή όχι μόνο με την ισχύουσα περιβαλλοντική νομοθεσία αλλά και με ενδεχόμενη μελλοντική και αυστηρότερη¹³⁶.
- Ενισχύεται η θέση της Ελλάδας ως ενεργειακού κόμβου, αλλά και η θέση της στο διεθνές επενδυτικό σκηνικό, καθώς αποτελεί μία δυναμική μορφή σύμπραξης και συνύπαρξης ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Αποτελεί, συνεπώς, απόδειξη της εμπιστοσύνης ξένων επενδυτών στο ελληνικό επενδυτικό περιβάλλον, ενώ παράλληλα στηρίζει την εισαγωγή εξειδικευμένων επιστημονικών γνώσεων και τεχνικών που αφορούν στην έρευνα και εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονάνθρακα από μεγάλες πετρελαϊκές εταιρείες στη χώρα μας.
- Η ενίσχυση της εθνικής κυριαρχίας, δεδομένου ότι η εξόρυξη πιθανών κοιτασμάτων πραγματοποιείται εντός των συνόρων της επικράτειας και συνδέεται με τον εδαφικό ή/και υποθαλάσσιο πλούτο της Ελλάδας.

Συμπερασματικά, με την υπογραφή των τριών συμβάσεων, γίνεται δυνατή η άσκηση των προαναφερθέντων εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας μέσω της αξιοποίησης του εθνικού της πλούτου. Σημαντικά βέβαια είναι και τα

¹³⁶ Βουλή των Ελλήνων (2014). *Αιτιολογική Έκθεση Σύμβασης Μίσθωσης Ιωαννίνων*.

οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από τις παραπάνω μισθώσεις τα οποία πρόκειται σταδιακά να συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας¹³⁷.

Να σημειωθεί, τέλος, ότι για καθεμιά από τις τρεις συμβάσεις μίσθωσης υπάρχει απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας που εγκρίνει τη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) για το πρόγραμμα έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων¹³⁸. Επ' αυτού, και οι τρεις συμβάσεις, παρά τις ενίοτε διατυπούμενες αντιρρήσεις¹³⁹, υιοθετούν τους πλέον σύγχρονους όρους για την προστασία του περιβάλλοντος σύμφωνα με τις οδηγίες της ΕΕ, ειδικά για τις θαλάσσιες εργασίες έρευνας και παραγωγής υδρογονανθράκων, με εξειδικευμένες μελέτες και πλήρη υλοποίησή τους σε όλα τα στάδια εργασιών. Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι στη σύμβαση μίσθωσης του Πατραϊκού κόλπου προβλέπονται, αναφορικά με τις μελέτες ασφάλειας και προστασίας του περιβάλλοντος:

- Έκθεση αρχικής κατάστασης – Α' φάση ερευνών,
- Σχέδιο περιβαλλοντικής δράσης (σεισμικές καταγραφές),
- Φάκελος ασφάλειας έργου σεισμικών καταγραφών,
- Σύστημα παρακολούθησης περιβαλλοντικών παραμέτρων,
- Έκθεση αρχικής κατάστασης – Β' φάση ερευνών,
- Μελέτες επικινδυνότητας,
- Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ερευνητική γεώτρηση),
- Φάκελος ασφάλειας έργου ερευνητικής γεώτρησης,
- Σχέδια εκτάκτου ανάγκης.

¹³⁷ Καθημερινή (2004), «Η Περιθωριοποίηση και η Διάλυση της ΔΕΠ-ΕΚΥ». Ανακτήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/198971/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/h-peri8wriopoihsh-kai-h-dialysh-ths-dep-eky> στις 05/08/2018.

¹³⁸ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=67iRIurHPv8%3d&tabid=766&language=el-GR>, <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=zdrf5M6Omi1%3d&tabid=766&language=el-GR> και <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=BnafI9T1dtw%3d&tabid=766&language=el-GR> στις 05.08.2018.

¹³⁹ Βλ. ενδεικτικά τις θέσεις της wwf. Ανακτήθηκε από <https://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF-Greenpeace- -----.pdf> στις 3.10.2018.

Γ.5. Συνοπτική παρουσίαση των βασικών σημείων των συμφωνιών παραχώρησης για την έρευνα και την εκμετάλλευση πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Κύπρο, στο Ισραήλ και στην Αίγυπτο

Γ.5.1. Κύπρος¹⁴⁰

Η Κύπρος θεωρείται νέα χώρα στον τομέα της εξερεύνησης και εκμετάλλευσης πετρελαίου και φυσικού αερίου. Οι τελευταίες μελέτες, πάντως, δείχνουν μια αξιοσημείωτη ποσότητα γεωφυσικών δεδομένων, τα οποία, σε συνδυασμό και με τη γεωγραφική του θέση, καθιστούν το νησί προνομιούχο τόπο για εξερεύνηση υδρογονανθράκων.

Η έρευνα και η εκμετάλλευση υδρογονανθράκων στην Κύπρο ρυθμίζεται με ποικίλα εθνικά νομικά εργαλεία. Δεδομένου ότι η Κύπρος είναι κράτος-μέλος της ΕΕ, έχει προσαρμόσει την ενεργειακή της πολιτική με το κοινοτικό κεκτημένο και έχει ενσωματώσει όλες τις σχετικές κοινοτικές οδηγίες στο εθνικό της νομικό σύστημα.

Η σχετική νομοθεσία περιλαμβάνει τον ν. 4(Ι)/2007 (*Νόμος περί Υδρογονανθράκων. Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση*), ο οποίος έχει ενσωματώσει την Οδηγία 94/22/EC. Επίσης, περιλαμβάνει τον νόμο 122(Ι)/2003 περί της Ρύθμισης της Αγοράς Ηλεκτρισμού, ο οποίος εφαρμόζει την Οδηγία 2003/55/EC (Gas Directive) και ιδρύει τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας Κύπρου (ΡΑΕΚ), αν και επί του παρόντος υπάρχει κρατικό μονοπώλιο στην προμήθεια του φυσικού αερίου. Μία σειρά άλλων νόμων ρυθμίζουν επιπλέον ζητήματα¹⁴¹. Να επισημάνουμε ότι σε σχέση με το συμβατικό πρότυπο παραχώρησης, η Κύπρος έχει επιλέξει το μοντέλο διανομής της παραγωγής και όχι το μοντέλο μίσθωσης/φόρων που έχει επιλέξει η Ελλάδα.

¹⁴⁰ Περισσότερες πληροφορίες, βλ. Neocleous, E. & Stamatou, C. (2013). *Oil and Gas Regulation in Cyprus: Overview*. Ανακτήθηκε από [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-524-0155?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-524-0155?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1) στις 05.08.2018.

¹⁴¹ Οι νόμοι 2004–2012: 183(Ι)/2004 (30/04/04), 103(Ι)/2006 (21/07/2006), 219(Ι)/2012 (28/12/2012) και 199(Ι)/2007(31/12/2007).

Τέσσερις πετρελαϊκοί κολοσσοί έχουν αδειοδοτηθεί να κάνουν γεωτρήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ. Το κυπριακό Υπουργικό Συμβούλιο, μετά από εξέταση των προσφορών για τα θαλάσσια οικόπεδα 6, 8 και 10 και στο πλαίσιο του τρίτου γύρου αδειοδότησης για έρευνες και γεωτρήσεις, κατέληξε στην απόφαση να διαπραγματευθεί για το οικόπεδο 6 με την κοινοπραξία ENI-TOTAL, για το 8 με την ENI και για το 10 με τις Exxon-Mobil και την Qatar Petroleum. Συγχρόνως, αποφάσισε τη σύσταση μιας διαπραγματευτικής ομάδας αποτελούμενης από τους Υπουργούς Ενέργειας, Οικονομικών και Εργασίας, στην οποία, επιπλέον, συμμετέχει αριθμός τεχνοκρατών και εξωτερικών συμβούλων. Η απόφαση του κυπριακού Υπουργικού Συμβουλίου αποτελεί πέραν των άλλων και απάντηση στις τουρκικές απαιτήσεις για «συνεννόηση» σε σχέση με την αξιοποίηση του φυσικού αερίου στην ΑΟΖ. Η Κύπρος έχει καταστήσει σαφές ότι οι έρευνες στην ΑΟΖ δεν αποτελούν μέρος της διαπραγμάτευσης για επίλυση του Κυπριακού, καθώς σε περίπτωση λύσης ο φυσικός πλούτος του νησιού θα ανήκει στο σύνολο του λαού και θα τυγχάνει διαχείρισης από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Όμως, μέχρι να συμβεί αυτό, η Κυπριακή Δημοκρατία είναι η μόνη νόμιμη αρχή του νησιού η οποία θα υλοποιεί τους σχεδιασμούς που έχουν αποφασιστεί¹⁴².

Για τις πρώτες ερευνητικές γεωτρήσεις, το κάθε συμβόλαιο έρευνας αναλογικού καταμερισμού είναι χρονικής διάρκειας 7 ετών, η οποία χωρίζεται σε τρεις περιόδους, με την πρώτη να διαρκεί 3 χρόνια, τη δεύτερη 2 και την τρίτη επίσης 2.

Στις συμβάσεις που υπογράφονται από την κυπριακή κυβέρνηση με εταιρείες¹⁴³ τα βασικά σημεία είναι τα εξής:

¹⁴² Περισσότερες πληροφορίες βλ. Βλάχος, Χ. (2017). *Γεωπολιτική Ανάλυση του Τομέα Ενεργειακής Ασφάλειας στο Σύμπλοκο Αίγυπτος-Ελλάδα-Ισραήλ-Κύπρος-Τουρκία. Η Ανακατανομή Ισχύος μέσω της Γεωπολιτικής της Ενέργειας και η Δημιουργία Δυναμικής εξ' αυτής στα Προαναφερόμενα Κράτη* (Διπλωματική Εργασία). Ανακτήθηκε από <file:///C:/Users/user/Desktop/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%CE%A7%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%A3%CE%92%CE%9B%CE%91%CE%A7%CE%9F%CE%A3.pdf> στις 05.08.2018.

¹⁴³ Βλ. ενδεικτικά <https://www.pwc.com.cy/en/energy-utilities-mining/assets/energy-model-production-sharing-contract.pdf>. Ανακτήθηκε στις 05.08.2018.

- Ο ανάδοχος αναλαμβάνει όλους τους κινδύνους τους οποίους συνεπάγεται η έρευνα και ανάπτυξη αργού πετρελαίου ή φυσικού αερίου στην περιοχή παραχώρησης.
- Ο ανάδοχος αναλαμβάνει την έρευνα σε συγκεκριμένη περιοχή για ορισμένο αρχικό χρονικό διάστημα, το οποίο μπορεί να επεκταθεί δύο φορές και μία τρίτη φορά της οποίας η διάρκεια δεν θα υπερβαίνει τους 6 μήνες και την οποία δικαιούται κατόπιν αιτήσεώς του, εφόσον πριν από την εκπνοή της δεύτερης προθεσμίας βρίσκεται σε εξέλιξη πρόγραμμα αξιολόγησης της εργασίας και συγχρόνως έχουν εκπληρωθεί όλες οι υποχρεώσεις που αφορούν σε αυτόν.
- Ο ανάδοχος αναλαμβάνει να παραχωρήσει στην Κυπριακή Δημοκρατία τουλάχιστον το 25% της αρχικής έκτασης της περιοχής την οποία καλύπτει η σύμβαση κατά την ανανέωση της περιόδου έρευνας, έτσι ώστε να μην υπερβαίνει το 75% της αρχικής έκτασης της περιοχής της σύμβασης κατά την πρώτη ανανέωση της περιόδου έρευνας και, πάντως, όχι περισσότερο από το 50% της αρχικής έκτασης της περιοχής της σύμβασης κατά τη διάρκεια της δεύτερης ανανέωση της περιόδου έρευνας.
- Η περίοδος εκμετάλλευσης μπορεί και αυτή να δεχτεί δύο επεκτάσεις.
- Πριν από την έναρξη κάθε ημερολογιακού έτους, ο αντισυμβαλλόμενος προετοιμάζει και υποβάλλει προς έγκριση από τον Υπουργό, ο οποίος μπορεί να προτείνει τροποποιήσεις, λεπτομερή αναλυτική αναφορά για το ετήσιο πρόγραμμα εργασίας μαζί με τον αντίστοιχο ετήσιο προϋπολογισμό για το πρόγραμμα. Βεβαίως, παρέχεται η δυνατότητα τροποποιήσεων κατόπιν γνωστοποίησης.
- Ο ανάδοχος υποχρεούται να γνωστοποιήσει εγγράφως στο Υπουργείο την ανακάλυψη υδρογονανθράκων εντός της περιοχής της σύμβασης, διευκρινίζοντας επίσης εάν η ανακάλυψη είναι εμπορικά εκμεταλλεύσιμη.
- Εφόσον η ανακάλυψη είναι εμπορικά εκμεταλλεύσιμη, ο ανάδοχος θα πρέπει να παράσχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και τα δεδομένα αναφορικά με τα χαρακτηριστικά του τομέα (γεωλογικές και γεωφυσικές πληροφορίες, περιοχές, πάχος και έκταση των παραγωγικών στρωμάτων

κ.λπ.), καθώς και την εκτίμηση των ενδεχόμενων αποθεμάτων υδρογονανθράκων, αλλά και την περιγραφή των αναγκαίων υλικών και υπηρεσιών για την εξαγωγή τους. Τέλος, απαιτείται έκθεση με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, πλάνο των εκτιμώμενων εργασιών, αλλά και όποιες άλλες πληροφορίες απαιτηθούν από το Υπουργείο.

- Η περίοδος ανάπτυξης και παραγωγής ορίζεται στα 25 έτη με επέκταση 10 ετών.
- Ο ανάδοχος αναλαμβάνει όλα τα έξοδα της παραγωγής στα οποία συμπεριλαμβάνεται η υποχρέωσή του να εκπαιδεύσει κατάλληλα το ανθρώπινο δυναμικό, ενώ συγχρόνως υπόκειται σε εποπτεία εκ μέρους του Υπουργείου.
- Ο ανάδοχος έχει το αποκλειστικό δικαίωμα εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων εντός της περιοχής της σύμβασης.

Όσον αφορά στις υποχρεώσεις του αναδόχου έναντι του κυπριακού κράτους, προβλέπεται η καταβολή ενός κατ' αποκοπήν ποσού από τον ανάδοχο. Επιπλέον, το κράτος δικαιούται έσοδα από την πώληση ανάλογα με το μερίδιό του στο κέρδος των υδρογονανθράκων (*profit hydrocarbons*) και λαμβάνει, επιπλέον, εκ μέρους του αναδόχου βοήθεια για την πώληση του μεριδίου του (π.χ., δωρεάν μάρκετινγκ). Πρόκειται, όπως είπαμε αλλού, για συμφωνίες διανομής της παραγωγής (*production sharing arrangements*).

Αναφορικά με τη φορολογία, οι αντισυμβαλλόμενοι και οι υπεργολάβοι τους πρέπει να συμμορφώνονται με τους ισχύοντες φορολογικούς νόμους και κανονισμούς που ισχύουν στην Κύπρο και δικαιούνται τα οφέλη των διαφόρων συμβάσεων διπλής φορολογίας και των διεθνών συμβάσεων στις οποίες η Κύπρος είναι συμβαλλόμενο μέρος.

Γ.5.2. Ισραήλ

Οι κυριότερες κυβερνητικές ρυθμιστικές αρχές που συμμετέχουν στη βιομηχανία πετρελαίου και φυσικού αερίου στο Ισραήλ είναι¹⁴⁴:

- Το Υπουργείο Ενέργειας και Υδατικών Πόρων,
- Η επιτροπή «Zemach»: πρόκειται για διυπουργική επιτροπή η οποία εξετάζει την κυβερνητική πολιτική της κυβέρνησης όσον αφορά στο φυσικό αέριο. Ο Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Ενέργειας και Υδατικών Πόρων Shaul Zemach, ο οποίος διετέλεσε Πρόεδρος της Επιτροπής, υπέβαλε στις 29 Αυγούστου 2012 συστάσεις σχετικά με την πολιτική εξαγωγών στον Πρωθυπουργό και στον Υπουργό Ενέργειας και Υδατικών Πόρων, των οποίων η έγκριση εκκρεμεί. Η επιτροπή συνέστησε τα εξής:
 - Εξαγωγή από το κοιτάσμα Leviathan του 75% της ποσότητας του φυσικού αερίου, υπό την προϋπόθεση ότι η ανακάλυψη κάποιου άλλου κοιτάσματος μπορεί να καλύψει τις εγχώριες ανάγκες του Ισραήλ.
 - Αύξηση της ποσότητας αερίου για εξαγωγή στα 500 δισ. κ. μ., καθώς και την ποσότητα φυσικού αερίου που προορίζεται για εγχώρια κατανάλωση έως 450 δισ. κ. μ..
 - Αναθεώρηση εντός πέντε ετών από την έγκριση της έκθεσης των ποσοτήτων φυσικού αερίου για εξαγωγή και εγχώρια κατανάλωση.
 - Κατάργηση του περιορισμού των εξαγωγών φυσικού αερίου από τις δεξαμενές, περιορισμός του περιθωρίου ασφαλείας κατά 15% σε μια δεξαμενή και απαγόρευση στους μεγάλους ιδιοκτήτες πεδίων αερίου να μεταφέρουν δικαιώματα εξαγωγής σε άλλες δεξαμενές.
 - Ανάμειξη της κυβέρνησης στον σχεδιασμό και στην κατασκευή υποδομών φυσικού αερίου (η κυβέρνηση θα κατασκευάσει τερματικά στην ξηρά και θα σχεδιάσει τον αγωγό φυσικού αερίου ανοικτής θάλασσας για να συνδέσει τα πεδία με τα τερματικά των ακτών).
 - Απαίτηση από όλους τους κατόχους άδειας δεξαμενών φυσικού αερίου να αποκτήσουν άδεια εξαγωγής και άδεια από τον επιβλέποντα πετρελαίου για

¹⁴⁴ Βλ. The Federation of Israel Chambers of Commerce (2013). *Overview of the Oil & Gas Industry in Israel*. Ανακτήθηκε από <https://www.chamber.org.il/media/153576/overview.pdf> στις 05.08.2018.

συμφωνίες πώλησης εξαγωγών, με εξαίρεση τις δεξαμενές που ανήκουν από κοινού στο Ισραήλ και σε άλλες χώρες.

- Το Υπουργείο Προστασίας του Περιβάλλοντος,
- Η Αρχή Αντιμονοπωλιακής Διαφθοράς του Ισραήλ,
- Η Αρχή Κινητών Αξιών Ισραήλ,
- Το Υπουργείο Οικονομικών, που ασχολείται με τη δημοσιονομική πολιτική και τη χρηματοδότηση μεγάλων έργων υποδομής.

Στο Ισραήλ¹⁴⁵ η διαδικασία αδειοδότησης περιλαμβάνει δύο φάσεις: α) αίτηση για αδειοδότηση από τον ενδιαφερόμενο και β) υποβολή προσφορών. Οι πετρελαϊκοί νόμοι της χώρας ρυθμίζουν και τις χερσαίες και τις υπεράκτιες δραστηριότητες. Η νομοθεσία για το φυσικό αέριο αναφέρεται στις εγκαταστάσεις φυσικού αερίου.

Σύμφωνα το νομικό πλαίσιο, στον εκπρόσωπο της εταιρείας που διεκδικεί τη συμφωνία παραχώρησης παρέχεται ένα προκαταρκτικό στάδιο έρευνας για διάστημα 18 μηνών και ακολουθεί ένα δεύτερο στάδιο που μπορεί να διαρκέσει 3 έτη με ενδεχόμενο παράτασης 4 ετών. Η εκμετάλλευση της παραγωγής παραχωρείται για 30, με maximum τα 50 χρόνια.

Ο φόρος εισοδήματος που η ανάδοχος εταιρεία αποδίδει στο κράτος είναι ίδιος με τον φόρο που καταβάλλουν όλες οι εταιρείες στο Ισραήλ και ανέρχεται στο 24%. Επιπροσθέτως, πληρώνει το *περιθώριο κέρδους πετρελαίου (Oil Profits Levy ή Sheshinski Levy¹⁴⁶)*, το οποίο είναι προοδευτικό (αυξάνεται με την αύξηση των κερδών) και εφαρμόζεται εφόσον έχει αποσβεστεί το 150% της επένδυσης. Ενδιαφέρον είναι ότι το περιθώριο κέρδους υπολογίζεται χωριστά για κάθε περιουσιακό στοιχείο. Επίσης, σύμφωνα με τον πετρελαϊκό νόμο 5712-1952, ο μισθωτής φορολογείται από το κράτος για δικαιώματα (royalties) κατά το 1/8 (12,5%) του όγκου του παραγόμενου πετρελαίου¹⁴⁷. Σημαντικό είναι να αναφερθεί

¹⁴⁵ Begni, A. (χ.χ.). *Greece, Israel, Montenegro Licensing Rounds: Comparative Analysis of Legal and Regulatory Framework*. Ανακτήθηκε από http://palladianconferences.gr/emelf_presentation/begni.pdf στις 05.08.2018.

¹⁴⁶ Από το όνομα της επιτροπής που επεξεργάστηκε τη ρύθμιση.

¹⁴⁷ Ο σχετικός νόμος ψηφίστηκε το 2011 και αποτελεί προσαρμογή της ρύθμισης της επιτροπής «Sheshinski», η οποία επιφορτίστηκε με την εποπτεία της δημοσιονομικής πολιτικής στον τομέα.

ότι ο μισθωτής καταβάλλει στο κράτος την αγοραία αξία των δικαιωμάτων, ανάλογα με την τιμή του αερίου ή του πετρελαίου στο «φρεάτιο» και όχι σύμφωνα με την τιμή πώλησης στον τελικό πελάτη.

Γ.5.3 Αίγυπτος¹⁴⁸

Στην Αίγυπτο, ήδη από το 1973, το δικαίωμα αναζήτησης και παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου χορηγείται τυπικά σε εμπορικές πετρελαϊκές εταιρείες με βάση συμφωνίες κατανομής της παραγωγής (production sharing arrangements), αλλιώς με συμβάσεις παραχώρησης, οι οποίες αντικατέστησαν το προηγούμενο σύστημα της φορολόγησης των δικαιωμάτων (tax/royalty system). Ο αντισυμβαλλόμενος (συνήθως ξένη ή αιγυπτιακή ιδιωτική πετρελαϊκή εταιρεία ή κοινοπραξία), κερδίζει την παραχώρηση μετά από μια επιτυχή φάση υποβολής προσφορών και στη συνέχεια είναι αυτός που αναλαμβάνει όλους τους κινδύνους τους οποίους συνεπάγεται η έρευνα και ανάπτυξη αργού πετρελαίου ή φυσικού αερίου στην περιοχή παραχώρησης, με αντάλλαγμα μερίδιο της παραγωγής εφόσον ανακαλυφθεί προϊόν εμπορικά εκμεταλλεύσιμο. Η αιγυπτιακή κυβέρνηση, ως παραχωρησιούχος, διατηρεί το δικαίωμα κατοχής και ελέγχου των φυσικών πόρων της χώρας.

Οι όροι και οι προϋποθέσεις συμβάσεων παραχώρησης πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Αίγυπτο έχουν σε μεγάλο βαθμό συγκεκριμένες προδιαγραφές¹⁴⁹. Στις συμβάσεις υπάρχουν τρία συμβαλλόμενα μέρη:

- Η αιγυπτιακή κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Υπουργό Πετρελαίου,
- Η αιγυπτιακή εταιρεία General Petroleum Corporation (EGPC) ή/και η εταιρεία Egypt Gas (EGAS) (αμφότερες κρατικές οντότητες) και

¹⁴⁸ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Dallas, J., Koh, Sh., Denny M. & Olatunde D. (2009). "Petroleum Concession Agreements in Egypt: Risks and Rewards". Ανακτήθηκε από <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=eb6eb05e-c45e-4a7d-b5eb-d5ee0ba4dd87> στις 05.08.2018. Επίσης, το πολύ χρήσιμο Eissa, R. & Haggag A. (2014). "Egypt". *The Oil and Gas Law Review*, pp. 91-101.

¹⁴⁹ Βλ. ενδεικτικά <https://apexintl.com/wp-content/uploads/2018/04/7-2016-EGPC-Model-Agreement.pdf>. Ανακτήθηκε στις 05.08.2018.

- Ο εκπρόσωπος της εταιρείας που διεκδικεί τη συμφωνία παραχώρησης.

Ο αιγυπτιακός πετρελαϊκός νόμος ορίζει ότι κάθε παραχώρηση πρέπει να πραγματοποιείται κατόπιν ειδικής νομοθετικής ρύθμισης επικυρωμένης από τη Λαϊκή Συνέλευση της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου, η οποία εξουσιοδοτεί τον Υπουργό Πετρελαίου να εκτελέσει την παραχώρηση. Οι διατάξεις της συγκεκριμένης συμφωνίας παραχώρησης υπερισχύουν έναντι αντίθετων νομοθετικών διατάξεων. Σύμφωνα με τη ρύθμιση, η κυβέρνηση παρέχει στον εκπρόσωπο της εταιρείας που διεκδικεί τη συμφωνία παραχώρησης το δικαίωμα της έρευνας σε μια συγκεκριμένη περιοχή για ένα αρχικό διάστημα που μπορεί να παραταθεί έως και 2 περιόδους εφόσον το επιθυμεί ο αντισυμβαλλόμενος. Η συμφωνία παραχώρησης τερματίζεται αυτομάτως όταν παρέλθει το συμφωνηθέν διάστημα παρατάσεων, εκτός αν έχει προκύψει ανακάλυψη εμπορικά εκμεταλλεύσιμου κοιτάσματος πετρελαίου ή φυσικού αερίου, με βάση τα οριζόμενα στη συμφωνία παραχώρησης. Ο αντισυμβαλλόμενος υποχρεούται να αναλαμβάνει τις απαιτούμενες δαπάνες κατά τη διάρκεια της περιόδου έρευνας.

Με τον όρο *εμπορική ανακάλυψη (commercial discovery)* πετρελαίου ή φυσικού αερίου εννοείται η ανακάλυψη ενός ή περισσότερων κοιτασμάτων που έχουν αξία και μπορούν να αξιοποιηθούν εμπορικά. Ο αντισυμβαλλόμενος πρέπει να γνωστοποιήσει το εμπορικά εκμεταλλεύσιμο αποτέλεσμα στην EGPC, καθώς στη συνέχεια προβλέπεται η σύναψη μεταξύ της EGPC και του αναδόχου σύμβαση μίσθωσης για την ανάπτυξη με την επιφύλαξη της έγκρισης του Υπουργού Πετρελαίου.

Κατά τη διάρκεια της φάσης ανάπτυξης, η EGPC και ο αντισυμβαλλόμενος προβλέπεται να συστήσουν μία επιχείρηση (εταιρεία ιδιωτικού τομέα ή κάποιο είδος μετοχικής εταιρείας) που θα λειτουργεί με έδρα το Κάιρο. Η λειτουργία αυτής της επιχείρησης δεν διέπεται από τον νόμο που ρυθμίζει τα σχετικά με τις αιγυπτιακές εμπορικές εταιρείες, αλλά χαρακτηρίζεται ως μη φορολογητέα και μη κερδοσκοπική. Σκοπός της επιχείρησης είναι να ενεργεί ως εκπρόσωπος μέσω της οποίας η EGPC και ο ανάδοχος διεξάγουν αναπτυξιακές εργασίες. Η αναπτυξιακή εταιρεία δεν έχει το δικαίωμα άσκησης οποιασδήποτε δραστηριότητας πέραν εκείνων που ορίζονται στη σύμβαση παραχώρησης και δεν μπορεί να κατέχει δικαιώματα σε κανένα από τα παραγόμενα προϊόντα πετρελαίου ή σε κάποιο από

τα προνόμια ή τα περιουσιακά στοιχεία που αποκτήθηκαν ή χρησιμοποιήθηκαν σε σχέση με τις συγκεκριμένες αναπτυξιακές δραστηριότητες. Η επιχείρηση πρέπει να παραμείνει ενεργή για όλη την υπόλοιπη διάρκεια της συμφωνίας παραχώρησης.

Η συμφωνία παραχώρησης περιλαμβάνει *ρήτρα σταθεροποίησης (stabilisation clause)* για την προστασία του αντισυμβαλλομένου σε περίπτωση αλλαγών που ενδεχομένως θα συμβούν μετά την ημερομηνία υπογραφής και οι οποίες είναι πιθανόν να επηρεάσουν αρνητικά τα οικονομικά του συμφέροντα. Τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να επαναδιαπραγματευθούν τη συμφωνία παραχώρησης και να τροποποιήσουν οποιαδήποτε προκύπτουσα οικονομική ανισορροπία.

Στη συνέχεια παρατίθεται μια σύντομη καταγραφή κάποιων από τα βασικά ζητήματα που θα πρέπει να λάβει υπόψη του ο ανάδοχος εάν αποφασίσει να προβεί σε σύναψη σύμβασης παραχώρησης με την αιγυπτιακή κυβέρνηση:

(Α) Κίνητρα για τον ανάδοχο:

- Οι παραχωρήσεις εκδίδονται με νόμο (νομοθετική προστασία) και μπορούν να τροποποιηθούν μόνον από το Αιγυπτιακό Κοινοβούλιο (τη Λαϊκή Συνέλευση της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου). Οι διατάξεις της συμφωνίας παραχώρησης που θα υπογράψει υπερισχύουν έναντι αντίθετων νομοθετικών διατάξεων.
- Ο εισαγόμενος εξοπλισμός και τα υλικά απαλλάσσονται από δασμούς.
- Αποτελεί ευκαιρία για απόσβεση του κόστους και μερίδιο κέρδους.
- Προβλέπεται ρήτρα σταθεροποίησης (ή επαναδιαπραγμάτευσης).

Β) Κίνδυνοι για τον ανάδοχο:

- Είναι υποχρεωμένος να καλύψει τους οικονομικούς κινδύνους στην περίπτωση που δεν θα υπάρξει εμπορική ανακάλυψη.
- Δίνεται προτεραιότητα στην κάλυψη των αναγκών της τοπικής αγοράς
- Η EGCP έχει προνομιακά δικαιώματα αγοράς του αργού πετρελαίου το οποίο παράγεται στην περιοχή παραχώρησης.

Ούτε ο αντισυμβαλλόμενος ούτε η EGCP μπορούν να εκχωρήσουν οποιοδήποτε δικαίωμα, προνόμιο, καθήκον ή υποχρέωση στο πλαίσιο της

συμφωνίας παραχώρησης, εν συνόλω ή εν μέρει, σε οποιοδήποτε πρόσωπο ή εταιρεία χωρίς τη γραπτή έγκριση της κυβέρνησης.

Γ.6. Προς μια αναθεώρηση του συμβατικού προτύπου υδρογονανθράκων στην Ελλάδα¹⁵⁰

Το ελληνικό Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ενόψει μελλοντικών παραχωρήσεων, έχει αποφασίσει και μελετά να ξεκινήσει τη διαδικασία αναθεώρησης του προτύπου συμβάσεων με το οποίο παραχωρούνται μέχρι σήμερα προς έρευνα και εκμετάλλευση τα οικόπεδα υδρογονανθράκων, αλλά και να προχωρήσει στην εκπόνηση νέου προτύπου, με διαφορετικό συμβατικό μοντέλο.

Οι βασικές κατευθύνσεις της αναθεώρησης είναι δύο:

Η πρώτη είναι να ενσωματωθούν αλλαγές στο υφιστάμενο συμβατικό πρότυπο που βασίζεται στο μοντέλο μίσθωσης/φόρων. Το μοντέλο αυτό, που εφαρμόζεται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, επιλέχθηκε το 2011 από τη χώρα μας και με βάση αυτό δημιουργήθηκε το συμβατικό πρότυπο το οποίο χρησιμοποιήθηκε μέχρι σήμερα στις παραχωρήσεις που έγιναν, φυσικά με ενδιάμεσες προσαρμογές και ωριμάνσεις:

- Με τη διαδικασία του open door (σε ΕΛΠΕ και Energean),
- Για τις τρεις χερσαίες παραχωρήσεις (πάλι ΕΛΠΕ και Energean),
- Για τον γύρο των 20 θαλάσσιων οικοπέδων, όπου κατατέθηκαν προσφορές για τρία οικόπεδα και έχουν κατακυρωθεί μέχρι τώρα δύο (σε ΕΛΠΕ, ενώ στο ένα συμμετέχει η TOTAL).

Η εμπειρία από τις προηγούμενες «γενιές» παραχωρήσεων, αλλά και οι τάσεις που υπάρχουν διεθνώς, θα αξιοποιηθούν ώστε να υπάρξουν βελτιώσεις στο συμβατικό πρότυπο αυτής της κατηγορίας.

¹⁵⁰ Βλ. Παναγούλης, Θ. (2017). «Σε Αναθεώρηση του Προτύπου Συμβάσεων Υδρογονανθράκων Προχωράει το ΥΠΕΝ – Εισάγεται το Μοντέλο Διανομής της Παραγωγής». Ανακτήθηκε από <https://energypress.gr/news/se-anatheorisi-toy-protypou-symvaseon-ydrogonanthrakon-prohoraei-ypen-eisagetai-montelo> στις 31.10.2018.

Η δεύτερη κατεύθυνση προς την οποία είναι ενδεχόμενο να κινηθεί το Υπουργείο είναι να δημιουργήσει ένα καινούργιο συμβατικό πρότυπο, με βάση το δεύτερο μοντέλο που συναντάται διεθνώς και το οποίο μάλιστα έχει επιλέξει η Κύπρος, δηλαδή το μοντέλο διανομής της παραγωγής, το οποίο –και αυτό– περιλαμβάνεται ως δυνατότητα στον βασικό πετρελαϊκό νόμο 2289/95, αλλά δεν προτιμήθηκε όταν το 2011 τροποποιήθηκε το νομικό πλαίσιο. Εάν αυτή η κατεύθυνση επιλεγεί, απαιτείται οπωσδήποτε νομική, θεσμική και εμπορική επεξεργασία, καθώς και προσαρμογή στην ελληνική νομοθεσία και, επομένως, πρόκειται για διαδικασία της οποίας ο χρόνος ολοκλήρωσης είναι άγνωστος.

Το ποια τελικά κατεύθυνση θα επιλεγεί σχετίζεται με την εκτίμηση των υποχρεώσεων που κάθε μοντέλο γεννά για το ελληνικό δημόσιο και με το εάν αυτές οι υποχρεώσεις μπορούν να καλυφθούν από τις υπάρχουσες υπηρεσιακές δομές. Επίσης, πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον η αλλαγή θα επηρεάσει τις εν εξελίξει διεργασίες συμμετοχής μεγάλων παιχτών, όπως για παράδειγμα η Exxonmobil, σε ερευνητικές επενδύσεις στην ελληνική ΑΟΖ. Τέλος, χρειάζεται να ληφθεί υπόψη ότι, εφόσον υπάρξει σύντομα αίτημα για παραχώρηση θαλάσσιων περιοχών, τότε η αναθεώρηση του πλαισίου καθίσταται δυσχερέστερη, δεδομένου ότι, μεσούσης της διαδικασίας, δεν μπορούν να αλλάξουν οι όροι και τα δεδομένα για τις νέες επενδύσεις.

Παρότι και στις δύο περιπτώσεις συμβάσεων τον επιχειρηματικό κίνδυνο της έρευνας αναλαμβάνουν αποκλειστικά οι ανάδοχες εταιρείες οι οποίες είναι υπεύθυνες για την υλοποίηση του προγράμματος εργασιών, θεωρείται γενικά περισσότερο πιθανό μία ξένη εταιρεία να επενδύσει στην έρευνα και εξόρυξη υδρογονανθράκων σε μία τρίτη χώρα εάν εφαρμόζεται το καθεστώς της διανομής της παραγωγής για τους εξής λόγους (συνοπτικά καταγεγραμμένους):

- Εξασφάλιση ελέγχου των εργασιών,
- Μεγαλύτερα κέρδη από την παραγωγή πετρελαίου,
- Νομική εξασφάλιση,
- Δυνατότητα επαναδιαπραγμάτευσης νέας επένδυσης,
- Εξασφάλιση ανάκτησης των αρχικών εξόδων,
- Μικρότερος επενδυτικός κίνδυνος και

- Μικρότερη διείσδυση και έλεγχος του αναπτυξιακού προγράμματος και των εργασιών από την κυβέρνηση της φιλοξενούσας χώρας.

Από την πλευρά του δημοσίου, είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι το εάν μια σύμβαση είναι καλή ή κακή, συμφερότερη ή όχι, αυτό σχετίζεται περισσότερο με τα πρόσωπα που καταρτίζουν τις συμβάσεις, τις επεξεργάζονται και τις υπογράφουν, διασφαλίζοντας έτσι τα συμφέροντα του δημοσίου, και λιγότερο με το είδος της σύμβασης. Η διασφάλιση των συμφερόντων του δημοσίου σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τον μηχανισμό διαχείρισης του δημοσίου, από την ικανότητα και την αποτελεσματικότητα του στην προετοιμασία και διεξαγωγή των διαγωνισμών, στην επιλογή των αναδόχων, στη διαπραγμάτευση των συμβάσεων, καθώς και στην εν συνεχεία επίβλεψη και έλεγχο των συμβασιούχων. Και βέβαια, εξόχως σημαντική η επίβλεψη που ασκεί ο αρμόδιος Υπουργός, ο οποίος έχει την τελική ευθύνη και υπογράφει τις συμβάσεις.

Επιπλέον, η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι οι όποιες διαφορές (ακόμα και οι διαφορές στο θέμα της ιδιοκτησίας και διαχείρισης των παραγόμενων υδρογονανθράκων) μεταξύ των δύο μοντέλων μπορούν να αμβλυθούν στα τελικά κείμενα των συμβάσεων. Επίσης, και στα δύο μοντέλα συμβάσεων υπάρχουν επαρκείς προβλέψεις για τη διαχείριση έκτακτων καταστάσεων, για τη διαχείριση εθνικών κινδύνων κ.λπ.

Συνοπτικά: στο Γ' μέρος της εργασίας, μετά την εξέταση ιστορικών στοιχείων που αφορούν στις συμβάσεις παραχώρησης έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων από την πλευρά του ελληνικού δημοσίου και τη διεξοδική ανάλυση (ως μελετών περίπτωσης) τριών συμβάσεων τέτοιου είδους (Ιωαννίνων, Κατάκολου, Πατραϊκού κόλπου), προέκυψε ως συμπέρασμα το γεγονός ότι το νομικό πλαίσιο που διέπει τις συμβάσεις παραχώρησης στην Ελλάδα αποτελείται, αφενός, από κανόνες ενωσιακού δικαίου και, αφετέρου, από ένα σύμπλεγμα κανόνων εσωτερικού δικαίου. Οι συμβάσεις που ήδη έχουν καταρτιστεί στην Ελλάδα, αλλά και οι ανάλογες συμβάσεις στην Κύπρο, στο Ισραήλ και στην Αίγυπτο,, όσον αφορά στους κανόνες που διέπουν τις φάσεις των εργασιών, έχουν κοινά στοιχεία, με φροντίδα τόσο για την εξασφάλιση του δημοσίου όσο και για την

αποτροπή περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Στην Ελλάδα, οι συμβάσεις που υπογράφονται ακολουθούν το συμβατικό μοντέλο μίσθωσης/φόρων, με εξασφαλισμένες αποδόσεις για το ελληνικό δημόσιο, εξετάζεται όμως η πιθανότητα αναθεώρησης του μοντέλου και εφαρμογής του μοντέλου διανομής της παραγωγής, το οποίο έχει υιοθετηθεί πολύ επιτυχημένα από την Κύπρο.

Επίλογος

Στην εποχή μας, η ενέργεια αποτελεί κρίσιμη παράμετρο της οικονομικής δραστηριότητας και της κοινωνικής ζωής των βιομηχανικών χωρών και, ως εκ τούτου, είναι αναγκαία μια ενεργειακή πολιτική στοχευμένη και μεθοδευμένη, ενταγμένη στο πλαίσιο μιας συνολικότερης πολιτικής. Το κόστος της ενέργειας δεν επηρεάζει μόνον τις βιομηχανίες που είναι μεγάλες καταναλώτριες ενέργειας, αλλά και το σύνολο της βιομηχανικής παραγωγής και, επίσης, το κόστος ζωής των ιδιωτών, ιδίως λόγω της επίδρασής του επί του κόστους των μεταφορών και της θέρμανσης. Γι' αυτό, με σεβασμό στην απαίτηση μιας βιώσιμης ανάπτυξης για την προστασία του περιβάλλοντος, με την ενεργειακή πολιτική επιδιώκεται να επηρεαστεί η παραγωγή και η χρήση της ενέργειας για την εξασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης και της ευημερίας των ανθρώπων.

Η ανακάλυψη υδρογονανθράκων στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο, η έρευνα και η εκμετάλλευσή τους, σε συνδυασμό με την εγγενή γεωστρατηγική θέση της Ελλάδας στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων και στο επίκεντρο των πλέον σημαντικών ενεργειακών διαδρόμων, αποτελεί εξέλιξη σημαντική η οποία αναβαθμίζει τον γεωπολιτικό ρόλο της χώρας μας και της προσδίδει μια πολύ σπουδαία θέση στην ΕΕ αλλά και στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη όχι μόνον ως προς την παραγωγή, αλλά και ως προς τη μεταφορά και διακίνηση ενέργειας. Το τελευταίο (η διακίνηση ενέργειας) μπορεί να επιτευχθεί μέσω του αγωγού που μπορεί να δημιουργηθεί μεταξύ Ισραήλ, Κύπρου και Ελλάδας, οπότε η Δύση θα αποκτήσει πρόσβαση στα κοιτάσματα της Κασπίας και του Καυκάσου, παρακάμπτοντας την Τουρκία και γινόμενη πλέον ενεργειακά ανεξάρτητη από τη Ρωσία. Η Ελλάδα θα αποτελούσε, έτσι, έναν ισχυρό ενεργειακό παίκτη στη διεθνή σκηνή, αφού θα λειτουργούσε ως μέσο πρόσβασης των δυτικών δυνάμεων σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Με αυτόν τον τρόπο, μέσω της οικονομικής της ανάκαμψης και της αναβάθμισης της ισχύος της, η Ελλάδα θα ήταν δυνατόν να αποτρέπει και να εξισορροπεί πιο αποτελεσματικά οποιονδήποτε δυνητικό αντίπαλο, αλλά και να εξυπηρετεί με καλύτερο τρόπο τα συμφέροντα του πληθυσμού της.

Η αποτελεσματικότητα της προσπάθειας για ενεργειακή αναβάθμιση της χώρας είναι, βεβαίως, συνάρτηση της κατάλληλης τεχνικής, οργανωτικής και

επιχειρησιακής προετοιμασίας, αλλά και του κατάλληλου χρονικού προγραμματισμού της σε συνάρτηση με τις διεθνείς προοπτικές και συγκυρίες, διότι αυτές τελικά καθορίζουν την επιτυχία μιας εκμετάλλευσης. Σημασία όμως έχει και το κατάλληλο νομικό πλαίσιο. Τα πρώτα βήματα για τη δημιουργία ενός νέου θεσμικού πλαισίου, συμβατού με τα διεθνή δεδομένα, έχουν ήδη γίνει. Συγκεκριμένα, προωθήθηκαν οι αναγκαίες νομοθετικές αλλαγές, στις οποίες ενσωματώθηκαν οι οδηγίες για την κατοχύρωση της διαφάνειας, του υγιούς ανταγωνισμού και της ίσης μεταχείρισης των διαγωνιζόμενων επενδυτών, καθώς και πρόβλεψη για αυστηρή εφαρμογή της εθνικής και κοινοτικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Το εγχώριο θεσμικό πλαίσιο εναρμονίστηκε σε ικανοποιητικό βαθμό με τις σύγχρονες διεθνείς πρακτικές και ήδη συζητείται η εφαρμογή του συμβατικού μοντέλου διανομής της παραγωγής στις παραχωρήσεις των δικαιωμάτων έρευνας και εκμετάλλευσης. Συγχρόνως, συμβάσεις που υπογράφηκαν στις χώρες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου μπορούν να λειτουργήσουν ως παραδείγματα καλών πρακτικών και για τη χώρα μας. Εκκρεμεί, βεβαίως, στην Ελλάδα η τροποποίηση της νομοθεσίας για την παροχή κατάλληλων –φορολογικών και άλλων- κινήτρων, συμβατών με το Κοινοτικό Δίκαιο, με στόχο την προσέλκυση αξιόπιστων επενδυτών. Περαιτέρω διαρκής στόχος είναι η δημιουργία και παγίωση ενός σύγχρονου, φιλικού επενδυτικού περιβάλλοντος που θα ενισχύσει την ενεργειακή επάρκεια και θα αναβαθμίσει ακόμα περισσότερο τον γεωστρατηγικό ρόλο της χώρας μας.

Η ενεργειακή στρατηγική της Ελλάδας συνδέεται βεβαίως στενά και με το θέμα της ΑΟΖ, η οποία έχει έκταση περίπου 500.000 τ. χ.. Το Ιόνιο, το Κρητικό/Λιβυκό Πέλαγος, η Νοτιοανατολική Μεσόγειος αποτελούν τις θάλασσες οι οποίες ενδιαφέρουν την ελληνική πλευρά. Βασικό στοιχείο, που δυσχεραίνει την περαιτέρω ενεργειακή εξέλιξη της χώρας μας, είναι η μη οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών στο Αιγαίο λόγω των αντιρρήσεων της Τουρκίας. Ανεξάρτητα από τις ερμηνείες που μπορούν να δοθούν στα σχετικά άρθρα της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οριοθέτηση της ΑΟΖ με μονομερή ενέργεια της ελληνικής πλευράς φαίνεται ότι προς το παρόν θα δημιουργήσει περισσότερα προβλήματα από όσα θα λύσει. Ούτως ή άλλως, σύμφωνα με τεκμηριωμένες απόψεις ειδικών, η εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου ενεργειακού πλούτου (φυσικό αέριο, πετρέλαιο,

κ.λπ.) δεν προϋποθέτει την απόκτηση ΑΟΖ, αλλά αρκεί η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία

Ανδριανόπουλος, Α.. «Ενέργεια και Εξωτερική Πολιτική». Ανακτήθηκε από:

http://www.iene.gr/energyweek09/articlefiles/eep/1stSession/4_A_ANDRIAN_OPOULOS.pdf στη 01.01.2018.

Απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 1984 (Καναδάς-ΗΠΑ), I.C.J. Rep. 1984.

Βλάχος, Χ. (2017). *Γεωπολιτική Ανάλυση του Τομέα Ενεργειακής Ασφάλειας στο Σύμπλοκο Αίγυπτος-Ελλάδα-Ισραήλ-Κύπρος-Τουρκία. Η Ανακατανομή Ισχύος μέσω της Γεωπολιτικής της Ενέργειας και η Δημιουργία Δυναμικής εξ' αυτής στα Προαναφερόμενα Κράτη* (Διπλωματική Εργασία). Ανακτήθηκε από <file:///C:/Users/user/Desktop/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%CE%A7%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%A3%CE%92%CE%9B%CE%91%CE%A7%CE%9F%CE%A3.pdf> στις 05.08.2018.

Βουλή των Ελλήνων (2014). *Αιτιολογική Έκθεση Σύμβασης Μίσθωσης Ιωαννίνων*. Ανακτήθηκε από http://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=f61d79ee-4842-4130-a0e8-2d5e0ff4b090 στις 05.08.2018.

Βουλή των Ελλήνων (2014). *Αιτιολογική Έκθεση Σύμβασης Μίσθωσης Κατάκολου*. Ανακτήθηκε από http://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=90a6d7c7-1b14-4144-88ad-216001dd53d9 στις 05.08.2018.

Βυθούλας Β. (2016). *Πετρέλαιο-Εξόρυξη & Διύλιση* (Πτυχιακή Εργασία). Ανακτήθηκε από <http://oceanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/2684/%CE%A0%CE%95%CE%A4%CE%A1%CE%95%CE%9B%CE%91%CE%99%CE%9F%20%CE%95%CE%9E%CE%9F%CE%A1%CE%A5%CE%9E%CE%97%20%CE%9A%20%CE%94%CE%99%CE%A5%CE%9B%CE%A3%CE%97%20%CE%92%CF%85%CE%B8%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%BA%CE%B1%CF%82%20%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CF%82%20%CE%91.%CE%9C.%2033704.pdf?sequence=1> στις 31.10.2018.

Γιασεμής, Α. (2012). *Χωρικός Προσδιορισμός Θαλάσσιων Ζωνών Οικονομικής Εκμετάλλευσης της Κύπρου* (Διπλωματική Εργασία). Ανακτήθηκε από http://dspace.lib.ntua.gr/dspace2/bitstream/handle/123456789/6367/giasemi_a_eez.pdf?sequence=4 στις 05.08.2018.

Δαλιάνης, Γ. (2014). «Φορολόγηση Δικαιωμάτων (Royalties)». Ανακτήθηκε από <http://www.capital.gr/tax/1956773/forologisi-dikaiomaton-royalties> στις 05.08.2018.

Energiean (2014). *Ενημερωτική Ημερίδα «Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων στην Περιφέρεια Ηπείρου»*. Ανακτήθηκε από <http://www.energean.com/wp-content/uploads/2016/06/20141010-%CE%88%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BA%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CE%AC%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%89%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%BF-%CE%99%CF%89%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B9%CE%BD%CE%B1.pdf> στις 05.08.2018.

Iefimerida (2016). «Energiean Oil: Αρχίζει Γεώτρηση στο Κατάκολο σε Βάθος 2.600 μέτρων». Ανακτήθηκε από <http://www.iefimerida.gr/news/268883/energean-oil-arhizei-geotrisi-sto-katakolo-se-vathos-2600-metron> στις 05.08.2018.

Ιωάννου, Κρ. & Στρατή, Α. (2013). *Δίκαιο της Θάλασσας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη. Καθημερινή (2004), «Η Περιθωριοποίηση και η Διάλυση της ΔΕΠ-ΕΚΥ». Ανακτήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/198971/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/h-periθwriopoihsh-kai-h-dialysh-ths-dep-eky> στις 05/08/2018.

Καμπάνης, Γ. (2014). *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις-Τα Ελληνικά Πετρέλαια και η Περίπτωση Μελέτης των Ελληνικών Πετρελαίων στην ΠΓΔΜ* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Ανακτήθηκε από <http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/6527/MOESKABANIS.pdf?sequence=1&isAllowed=y> στις 31.10.2018.

- Καρακωστανόγλου, Β (2001). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας. Το Νομικό Καθεστώς με Έμφαση στην Αλιεία*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Καρυώτης, Θ. (2014). *Η ΑΟΖ της Ελλάδας*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Κοσμίδης, Τ. & Φαραντούρης, Ν. (επιμ.) (2015). *Δίκαιο Υδρογονανθράκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Κοσμίδης, Τ. (2014). «Οι Συμβάσεις Παραχώρησης Δικαιωμάτων Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων». Φαραντούρης, Ν. (επιμ.), *Ενέργεια, Δίκτυα & Υποδομές*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σσ. 421-445.
- Κοψαχείλης, Β. (2015). «Περίπλοκες Συμμαχίες στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, Ευκαιρίες αλλά και Στρατηγικά Κενά στην Προσέγγιση Ελλάδας και Κύπρου με Αίγυπτο και Ισραήλ». *Foreign Affairs the Hellenic Edition*. Ανακτήθηκε από <http://foreignaffairs.gr/articles/70233/basilis-kopsaxeilis/periplokes-symmaxies-stin-notioanatoliki-mesogeio> στη 01.01.2018.
- Κυρίου, Σ. (2017). *Ενέργεια και Εξωτερική Πολιτική: η Περίπτωση των Κρατών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου* (Πτυχιακή Εργασία). Ανακτήθηκε από <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/1921076/theFile> στις 05.08.2018.
- Λυγερός, Ν. (χ.χ.). «Causus Belli και ΑΟΖ». Ανακτήθηκε από <http://www.lygeros.org/lygeros/7108-gr.html> στις 31.10.2018.
- Μπρεδήμας, Α. (2014). «Συνεκμετάλλευση των Κοινών Κοιτασμάτων Υδρογονανθράκων στην Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου». Τσάλτας, Γρ. & Αναγνώστου, Χρ. (επιμ.), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλάσσιων Ενεργειακών Φυσικών Πόρων*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σσ. 213-224.
- Οικονομίδης, Κ. (1985). «Πρωταρχικές Ρυθμίσεις του Νέου Δικαίου Θάλασσας». *Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική* 9.
- Παναγούλης, Θ. (2017). «Σε Αναθεώρηση του Προτύπου Συμβάσεων Υδρογονανθράκων Προχωράει το ΥΠΕΝ – Εισάγεται το Μοντέλο Διανομής της Παραγωγής». Ανακτήθηκε από <https://energypress.gr/news/se-anatheorisi-toy-protypoy-symvaseon-ydrogonanthrakon-prohoraiei-ypen-eisagetai-montelo> στις 31.10.2018.

- Περράκης, Σ. (Μάιος 2006). «Ζητούμενο η Ευθυδικία. Οι Ελληνοτουρκικές Διενέξεις και ο Μονόδρομος». *Διπλωματία* 31.
- Ροζάκης, Χ. (2013). *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Διεθνές Δίκαιο*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Ροζάκης, Χ. (1988). *1923-1987 Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Το Διεθνές Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου Πελάγους και η Ελληνοτουρκική Κρίση. Τα Διμερή και τα Διεθνή Θεσμικά Ζητήματα*. Αθήνα: Γνώση.
- Ροζάκης, Χ. (1988). «Η Διαφορά για την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου». *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική Κρίση*. Αθήνα: Μετόπη, σσ. 213-332.
- Σιούσιουρας, Π. (2014). *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο. Το Δίκαιο Θάλασσας και το Ανθρωπιστικό Δίκαιο*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Σιούσιουρας, Π. & Χρυσοχού, Γ. (2017). *Γεωγραφία της Ενέργειας. Ενεργειακοί Ανταγωνισμοί και ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Ανακτήθηκε από https://www.researchgate.net/publication/305596402_Geography_of_Energy_Energy_Antagonism_and_Exclusive_Economic_Zone_in_the_Eastern_Mediterranean_Sea_in_Greek_Geographia_tes_Energieias_Energieiako_i_Antagonismo_i_kai_AOZ_sten_Anatolike_Mesogeio στη 01.01.2018.
- Στρατή, Α. (2012). *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Συρίγος, Α. (2017). «Ο Ορθολογισμός της Τουρκίας». Ανακτήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/911511/article/epikairothta/politikh/or8ologismos-ths-toyrkias> στις 31.10.2018.
- Τσάλτας Γρ. Ι. (2012). «Η Παγίδα των ΑΟΖ. Γιατί το “Κλειδί” είναι η Υφαλοκρηπίδα». *Foreign Affairs The Hellenic Edition*. Ανακτήθηκε από <https://foreignaffairs.gr/articles/68746/grigoris-i-tsaltas/i-pagida-ton-aoz?page=show> στις 31.10.2018.
- Τσάλτας, Γρ. Ι. (2009). «Οι Θαλάσσιες Ζώνες Εθνικής Δικαιοδοσίας στα Δυτικά Βαλκάνια». Περράκης, Στ., (επιμ.), *Ματιές στο Σύγχρονο Τοπίο των Δυτικών Βαλκανίων*. Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρης.

- Τσάλτας, Γρ. & Αναγνώστου, Χρ. (επιμ.) (2013). *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος: Σύγχρονες Προκλήσεις και Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλάσσιων Ενεργειακών Φυσικών Πόρων*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Τσιτώνα, Δ. Π. (χ.χ.). *Η Οριοθέτηση των Θαλάσσιων Ζωνών της Ελλάδας με τις Γειτονικές Χώρες* (Διπλωματική Εργασία). Ανακτήθηκε από <http://repo.lib.duth.gr/jsrui/bitstream/123456789/10348/1/Tsitona.pdf> στις 31.10.2018.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=766&language=el-GR> στις 5.08.2018.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=67iRlurHPv8%3d&tabid=766&language=el-GR> στις 5.08.2018.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=zdrf5M6Omil%3d&tabid=766&language=el-GR> στις 5.08.2018.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=BnafI9T1dtw%3d&tabid=766&language=el-GR> στις 05.08.2018.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). *Σύμβαση Μίσθωσης Ιωαννίνων*, Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=dANA8wrB9bw%3d&tabid=765&language=el-GR> στις 05.08.2018.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). *Σύμβαση Μίσθωσης Κατάκολο*. Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=oWOBaBfgckQ%3d&tabid=765&language=el-GR> στις 05.08.2018.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2014). *Σύμβαση Μίσθωσης Πατραϊκού κόλπου*. Ανακτήθηκε από <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=WOJR%2fvBqX0E%3d&tabid=765&language=el-GR> στις 05.08.2018.
- Χαροκόπος, Μ. Ι. (2011). *Ευρωπαϊκό Σύστημα Εξωτερικής Πολιτικής και Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Διεθνείς Διαστάσεις των Πολιτικών της Ευρωπαϊκής*

Ένωσης για τις Αερομεταφορές και το Φυσικό Αέριο (Διδακτορική Διατριβή).
Ανακτήθηκε από
<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/24391#page/1/mode/2up> στις
05.08.2018.

Χωνιανάκη, Μ. (2017). *Συμβάσεις Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων στην Ελλάδα: Βασικά Νομικά Ζητήματα* (Διπλωματική Εργασία). Ανακτήθηκε από
http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/10830/Chonianaki_Maria.pdf?sequence=1&isAllowed=y στις 05.08.2018.

Begni, A. (χ.χ.). *Greece, Israel, Montenegro Licensing Rounds: Comparative Analysis of Legal and Regulatory Framework*. Ανακτήθηκε από
http://palladianconferences.gr/emelf_presentation/begni.pdf στις 05.08.2018.

Bindermann K. (October 1999). "Production Sharing Agreements: an Economic Analysis". *Oxford Institute for Energy Studies*, WPM 25.

Churchill R.R. & Lowe A.V. (³1999). *The Law of the Sea*. London: Juris Publishing, p. 198.

Cropsey, S. (2015). *U.S Policy and Strategic Relationship of Greece, Cyprus and Israel: Power Shifts in the Eastern Mediterranean*. Hudson Institute. Ανακτήθηκε από
https://www.hudson.org/content/researchattachments/attachment/1459/2015_03_us_policyandthe_strategic_relationshipof_greece_cyprusand_israel_power_shiftsinthe_eastern_mediterranean.pdf στις 05.08.2018.

Dallas, J., Koh, Sh., Denny M. & Olatunde D. (2009). "Petroleum Concession Agreements in Egypt: Risks and Rewards". Ανακτήθηκε από
<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=eb6eb05e-c45e-4a7d-b5eb-d5ee0ba4dd87> στις 05.08.2018.

Doussis, E. (2004). "L' Accord du 17 Fevrier 2003 entre Chypre et l' Egypte sur la Delimitation de leurs Zones Economiques Exclusives: Bref Commentaire". *Annuaire du Droit de la Mer*, Tome IX, Paris: Editions A. Pedone.

Eissa, R. & Haggag A. (²2014). "Egypt". *The Oil and Gas Law Review*.

Fisheries Case (UK VS Norway) Judgement of 18/12/1951, 116 ILRIO, no 36.

- Grigoriadis, I. N. (2014). "Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation". *Middle East Policy Council XXI(3)*. Ανακτήθηκε από <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/energy-discoveries-eastern-mediterranean-conflict-or-cooperation?print> στη 01.01.2018.
- Indeo, F. (2016). "The Levant Energy Basin: a Geopolitical Game Changer in the Eastern Mediterranean?". *The Center for Energy Governance and Security*. Ανακτήθηκε από: <http://www.naturalgasworld.com/pdfs/Levant%20Indeo%20EGS%20Korea.pdf> στη 01.02.2018.
- Johnston, D. (1994). "Global Petroleum Fiscal Systems Compared by Contractor Take". *The Oil and Gas Journal*, vol. 5.
- Kourniotis, Y. & Tzoumas, P. (2016). "Greece". *Oil and Gas Oil Review*. London: Law Business Research Ltd.
- Leigh, M. & Brandsma, Ch. (2012). «Energy Resources in the Eastern Mediterranean: Source for Cooperation or Fuel for Tension, The German Marshall Fund of the United States». Ανακτήθηκε από <http://www.gmfus.org/publications/energy-resources-eastern-mediterranean-source-cooperation-or-fuel-tension> στις 05.08.2018.
- Mazis, I. Th. & Sotiropoulos, I. P. (2016). "The Role of Energy as a Geopolitical Factor for the Consolidation of Greek-Israeli Relations". *Regional Science Inquiry*. Ανακτήθηκε από http://www.rsijournal.eu/ARTICLES/June_2016/2.3.pdf στις 05.08.2018.
- Neocleous, E. & Stamatiou, C. (2013). *Oil and Gas Regulation in Cyprus: Overview*. Ανακτήθηκε από [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-524-0155?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcrp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-524-0155?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcrp=1) στις 05.08.2018.
- Ratner, M. (2016). "Natural Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean". *Congressional Research Service*. Ανακτήθηκε από <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44591.pdf> στις 05.08.2018.
- Silberberg, M. (2004). *Chemistry: The Molecular Nature of Matter and Change*. New York: McGraw-Hill Companies.

The Federation of Israel Chambers of Commerce (2013). *Overview of the Oil & Gas Industry in Israel*. Ανακτήθηκε από <https://www.chamber.org.il/media/153576/overview.pdf> στις 05.08.2018.

Tsakiris, Th. (2014). *Greece and the Energy Geopolitics of the Eastern Mediterranean*. IDEAS reports - Strategic Updates, SU14.1. LSE IDEAS, London School of Economics and Political Science, London, UK. Ανακτήθηκε από http://eprints.lse.ac.uk/59078/1/lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_library_shared_repository_Content_LSE%20IDEAS_Greece%20and%20the%20energy%20geo στις 31.10.2018.

Zemach, S. (2016) "Israel's Exploitation of Hydrocarbons: Status Quo or Quo Vadis?". Giannakopoulos, A. (ed.), *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?*. The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies

Δικτυογραφία

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%B5%CE%BA%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CE%AC%CE%BA%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1>. Ανακτήθηκε στις 05.08.2018.

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=9rVklH6aN2E%3D&tabid=506&language=el-GR>. Ανακτήθηκε στις 31.10.2018.

<https://apexintl.com/wp-content/uploads/2018/04/7-2016-EGPC-Model-Agreement.pdf>. Ανακτήθηκε στις 05.08.2018.

<http://eurlex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A32013L0030>.

Ανακτήθηκε στις 05.08.2018.

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=EL). Ανακτήθηκε στις 03.11.2017.

<https://www.geotriseis.com/geotriseis-petrelaiou/entopismos-ydrogonanthrakon.php>

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1372/1/02_chapter_2.pdf.

Ανακτήθηκε στις 12.05.2018.

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1373/1/02_chapter_3.pdf.

Ανακτήθηκε στις 12.05.2018.

<http://www.helpe.gr/media-center/media-gallery/media-o-dromos-toy-petrelaiou>.

Ανακτήθηκε στις 12.05.2018.

<https://www.helpe.gr/the-group/at-a-glance/>. Ανακτήθηκε στη 01.08.2018.

<https://www.helpe.gr/the-group/from-past-to-present/>. Ανακτήθηκε στις

12.07.2018.

<https://www.pwc.com.cy/en/energy-utilities-mining/assets/energy-model-production-sharing-contract.pdf>. Ανακτήθηκε στις 05.08.2018.

http://www.hazliseconomist.com/gr/event/AOZ/Voting_results. Ανακτήθηκε στις 31.10.2018.

<https://www.voria.gr/article/giati-to-israil-fovate-tin-kipro-gia-ta-kitasmata-aeriou>.

Ανακτήθηκε στις 31.10.2018.

<https://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF-Greenpeace- -----.pdf>. Ανακτήθηκε στις

3.10.2018.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΟΖ-ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑΣ

	ΑΟΖ	ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑ
Πλάτος ζώνης	<ul style="list-style-type: none">• 200 ναυτικά μίλια	200 ναυτικά μίλια (σε ορισμένες περιπτώσεις επεκτείνεται στα 350 ναυτικά μίλια)
	Μπορεί να συνυπολογιστούν γεωλογικά κριτήρια για την επέκταση του πλάτους της μέχρι τα 350 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης	Λαμβάνεται υπόψη μόνον το κριτήριο της απόστασης των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης
Δικαίωμα στις ζώνες	Τα ηπειρωτικά εδάφη, τα νησιά καθώς και οι βράχοι που μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή να έχουν από μόνοι τους οικονομική ζωή	Τα ηπειρωτικά εδάφη, τα νησιά καθώς και οι βράχοι που μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή να έχουν από μόνοι τους οικονομική ζωή
Δικαιώματα του κράτους	<ul style="list-style-type: none">• Κυριαρχικά	<ul style="list-style-type: none">• Κυριαρχικά
	<ul style="list-style-type: none">• Έχουν προτιμησιακό χαρακτήρα	<ul style="list-style-type: none">• Αποκλειστικά
	<ul style="list-style-type: none">• Απαιτείται ειδική διακήρυξη	Δεν εξαρτώνται από την πραγματική ή ιδεατή κατοχή ή από οποιαδήποτε ρητή διακήρυξη και υφίστανται «εξ υπαρχής» και «αυτοδικαίως»
	<ul style="list-style-type: none">• Το κράτος έχει πρόσθετες δικαιοδοσίες	Είναι οικονομικής φύσεως και αφορούν στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων
	Οι δικαιοδοσίες επεκτείνονται και στα υπερκείμενα του βυθού ύδατα, και συνεπώς συμπεριλαμβάνεται και η αλιεία	Οι δικαιοδοσίες περιορίζονται στο έδαφος και στο υπέδαφος του βυθού

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΤΟ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΕΩΝ

	Νόμος 2289/1995	Νόμος 4001/2011, Κεφάλαιο Β΄	Οδηγία 94/22/ΕΚ 1994	Οδηγία 2013/30/ΕΕ/12.06.2013
Υποχρεώσεις και δικαιώματα του εκμισθωτή	Συμμετοχή του δημοσίου υπό μορφήν κοινοπραξίας με τον ανάδοχο, τόσο στα στάδια των ερευνών όσο και της εκμετάλλευσης	Το δικαίωμα αναζήτησης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων σε χερσαίες, θαλάσσιες και υποθαλάσσιες περιοχές ανήκει αποκλειστικά στο δημόσιο	Υποχρεώσεις των κρατών-μελών αλλά και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ορθή λειτουργία των περιεχομένων της οδηγίας, αλλά και την ορθή διεκπεραίωση των συμφωνιών εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων μεταξύ κρατών-μελών και τρίτων ιδιωτικών φορέων	Υποχρέωση των κρατών-μελών να ζητούν από τους φορείς εκμετάλλευσης διασφάλιση για τη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων αποτροπής σοβαρών ατυχημάτων λόγω των εργασιών

	<p>Ο ανάδοχος ελέγχεται από τρίτη χώρα για λόγους εθνικής κυριαρχίας και ασφάλειας και απαγορεύεται μετά τη σύναψη της συμφωνίας να περιέλθει στην κυριαρχία ξένου κράτους που δεν είναι κράτος μέλος της ΕΕ (εξαιρούνται περιπτώσεις στις οποίες το Υπουργικό Συμβούλιο θα έχει παραχωρήσει τη σχετική άδεια)</p>		<p>Τα κράτη-μέλη έχουν το δικαίωμα να μην επιτρέψουν δραστηριότητες από φορείς που ελέγχονται από τρίτες χώρες για λόγους εθνικής ασφάλειας</p>	<p>Υποχρέωση των κρατών-μελών για ρυθμίσεις που αφορούν στο περιβάλλον</p>
	<p>Κάθε δικαίωμα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων ανήκει αποκλειστικά και μόνο στο δημόσιο</p>	<p>Η διαχείριση των δικαιωμάτων του δημοσίου ασκείται από την ΕΔΕΥ ΑΕ</p>	<p>Υποχρέωση των κρατών-μελών δημοσίευσης ανά έτος έκθεσης με πληροφορίες για τις αδειοδοτούμενες γεωγραφικές, τους φορείς στους οποίους χορηγήθηκαν οι άδειες, καθώς και για εκτιμώμενα κοιτάσματα στο γεωγραφικό έδαφος που αφορά η άδεια.</p>	<p>Δυνατότητα χορήγησης αδειών μόνο εάν κρίνονται επαρκείς οι αποδείξεις του αιτούντος ότι υπάρχει μέριμνα για τις ενδεχόμενες ευθύνες από τις δραστηριότητες που θα αναλάβει</p>
				<p>Υποχρέωση των κρατών-μελών να διασφαλίζουν ότι οι εγκαταστάσεις</p>

				παραγωγής και η υποδομή θα λειτουργήσουν μόνο σε περιοχές αδειοδότησης και μόνον από τους αδειοδοτηθέντες φορείς εκμετάλλευσης
Υποχρεώσεις και δικαιώματα του αναδόχου	Φορολογία και υποχρέωση φόρου εισοδήματος προς το δημόσιο		Καθορισμός της διαδικασίας ώστε όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς να μπορέσουν να υποβάλλουν αίτηση συμμετοχής	Ευθύνη για την ασφάλεια από ατυχήματα
	Ενδεχόμενες φορολογικές απαλλαγές		Ρύθμιση του τρόπου με τον οποίο οι φορείς σχεδιάζουν να διεξαγάγουν την έρευνα και την αναζήτηση κοιτασμάτων	Παροχή στην αρμόδια αρχή πληροφοριών σε σχέση με τις εργασίες που λαμβάνουν χώρα
	Οποιαδήποτε διαφορά σε σχέση με την εκτέλεση του έργου επιλύεται από το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών		Καθορισμός της τιμής που ο φορέας δύναται να καταβάλει σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η άδεια εκμετάλλευσης της περιοχής παρέχεται προς πώληση.	Κατάρτιση σχεδίων για καταστάσεις μέσω της εκάστοτε αρμόδιας αρχής.
	Παράταση του σταδίου εκμετάλλευσης για χρονική περίοδο πέραν των 25 ετών			